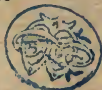

ZIONALE
VITT. EMANUELE
12
27 C
5

AVEROIS PARAPHRASIS

Super libros de Republica Platonis, nunc primùm latinitate donata, Iacob Mantino Medico Hebræo Interprete.

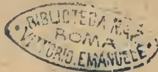
M. D. XXXIX.

Cum gratia, & priuilegio Pontificis ad decennium.

PAVLO . III. PONT . MAX.
Iacob Mantinus Hebræus. S.

NTER OMNIA imperandi nomina. P.B. hoc unum pastoris nomen tũ antiquißimũ, tum diuinum, tum ſanctum, omnibusq; orbis terrarum populis pergratum fuiſſe nemo ambigit. ea ſiquidẽ imperandi facultas miſericordia, & manſuetudine, fide, et pietate eſt referta. Iccirco nedum Græci ubiq; paſtorem populorum regem appellant, uerùm & ſacri antiquæ legis codices paßim Reges, ſummosq; Sacerdotes, Iudices, egregiosq; Prophetas, ac aliorum moderatores, paſtores uocant: nec mehercule iniuria. cum Deus Opt. Max. Paſtor Iſraelis à Dauide fuerit nuncupatus. quam inter cæteras præcipuam artem, & primi omniũ parentes, & ſuperis acceptißimus Moſes legiſlator æquißimus accuratè excoluerũt. Quod nomen Chriſtianis adeò uenerandum, & mirificum fuiſſe cernimus, ut qui ad ſummi ſacerdotij apicem, dignita-

témue fuerint perlati, illico pastoris nomine decorentur: quo nihil apud eos sanctius, nihil diuinius, nihil deniq; præstantius reperiri posse existimẽ. Quod non solùm hominum opinione, quam summis tuis uirtutibus tibi comparaueras, sed diuina quadam ratione tibi deberi significabatur. Nam qui primus Farnesiorum cognomen in gentem tuam intulit, is (mea quidem sententia) nescio quo numine afflatus prænuntiasse uidetur, aliquando fore, ut eius nominis ratio in sempiterna temporum serie inuoluta, insigni aliquo dignitatis gradu immortalis efficeretur. Pharnes enim Hetruscorum lingua, quæ meo iudicio Assyria est, & ut patria Hebræis recepta, pastorem, atq; gubernatorem significat: et sic deus Pharnes Israelis apud eos uocatur. Salomon quoq; in grauissimo suo poemate, populum in hunc modum introducit loquẽtem: Amicus meus mihi, & ego illi Pharnes inter lilia, idest pastor: ut iam non obscurè ad gentilitia tua insignia allusisse intelligatur. Quod nomen ex antiquissima Hetruscorum origine in tuæ B. familia, ceu diuinum quoddam oraculũ relictum existit, quo tibi summum in Christicolas imperium promittebatur. Cùm igitur Dijs, hominibusq; fauentibus in custodia quadam totius Christiani gregis sis constitutus B.P. diu mecum consideraui, quidnam in publica lætitia tibi afferrem, quod animum meũ

S.T. deuotiſsimum, mirificumq; deſiderium ratione aliqua declararet. Quanquam uerò intelligerem nihil in me eſſe, quod tanta. S.T. maieſtate dignum uideretur, tamē minus culpæ in me reſidere putaui, ſi uel minimo quopiam argumento uoluntatem meam illi aperirem, quàm ſi nullas omnino uoces æderem, quibus me ab ingratitudinis ſuſpicione penitus uindicarem. malle etenim ineptus uideri, quàm ingratus, optimus quisq; debet: nam dilui hoc peccatum nunquam poteſt, illud humanitate eius, cui debetur gratia, corrigitur. Quocirca conſtitui. S.T. hos Auerois Cordubenſis in Platonis Remp. cōmentarios, à me nūc primùm latinitate donatos dicare: non quod putem eos ad. S.T. rationes pertinere, quam ſciunt omnes literis à pueritia deditam, cum per ætatem licuit in gerendæ Reip. ſcientia mirificè profeciſſe: ſed ut culpa uacarem, quæ profectò mihi inhæſiſſet grauiſsima, ſi optimo, & ſapientiſsimo principi ſtudiorum meorum rationem non redderem: quæ ab ineunte ætate tibi debita fore ſemper ſperaui, cui literæ omnes earumq; profeſſores ſe plurimùm debere fateantur. Quod meum conſilium à. S.T. improbatum nō iri adeò confido, ut etiā laudem, quæ mihi ex ratione ſtudij mei dubia certè eſſet, certiſsimam ſola. S.T. humanitate putem conſecuturum. Cæterū quid cauſæ homini Peripatetico fuerit, ut Platonis de Rep. dialogos ſuſciperet

interpretandos, in ipso statim operis initio explicabitur. Reliquum est B.P. ut tibi me ipsum, atq; otij mei rationes, quæ in sacrorum librorum interpretationibus, & rei Medicæ consumuntur studio diligenter commendem: optemq; ut sanctißimis tuis de Repub. negotijs, atq; desiderio tuo fœlix exitus consentiat.

Vale.

PARAPHRASIS AVEROIS IN libros de Republica Platonis speculatiuos, & est secunda pars scientiæ moralis, Iacob Mantino Medico Hebræo Interprete.

RAESENTIS OPERIS propositum est summatim excerpere ea, quæ Plato sub demonstrandi ratione in libro de Republica explicauit, his tamen prætermissis, quæ probabilia uidentur. Verùm ut ordo doctrinæ seruetur, nõnulla exordiri oportet, è quibus doctrina ipsa quodam ordine deinceps tradetur. nam Plato in quosdam alios eiusdẽ sciẽtiæ libros, hunc etiam postea collocauit. Quædam præterea de huius scientiæ usu, eiusq; instituto, ac partibus docebimus.

Dicendum est ergo hanc scientiam, quæ apud omnes practica esse uidetur, ex se à contemplatiuis differre. Idq; in primis ex ipsius subiecto uidetur manifestum, cum à cuiusuis contemplatiuæ scientiæ subiecto discrepet, huiusq; etiam principia longè ab illarum principijs distent. Nam res ipsæ uoluntariæ subiectum huius scientiæ sunt, quas scilicet, dum ope-

ramur ex nostro arbitrio ipsæ pendent, earumq́; principium ipsa uoluntas, & electio est: quemadmodum naturalis scientiæ ipsa natura principium est, & ipsius subiectum res naturales. item diuinæ scientiæ principium deus, & eius subiectum res ipsæ diuinæ. Præterea præsens scientia à contemplatiuis seiungitur, quandoquidem illarum finis est tantummodò scientia: ac siquid in his operamur, id quidem per accidens fit, utpote in multis rebus, quas Mathematici considerant euenire solet: sed præsentis scientiæ finis est sola praxis. Huius tamen scientiæ partes inter se differre uidentur: q. quædam facilius, quædam difficilius ipsam praxim tradunt. nam regulæ, quæ in hac scientia traduntur, quò cõmuniores extiterint, eò minus ad præstã dam praxim conducunt: et quò minus communes fuerint, eò magis ipsam praxim docere, & ostendere possunt. Idq́; in medicina liquidò patet, cuius una à Medicis speculatiua, altera uerò actiua pars appellatur.

Itidem hæc ars in duas diuiditur partes, prior quidem communibus quibusdam rationibus habitus, & actiones uoluntarias, necnõ Reipublicæ gubernationem in genera describit. itemq́; explicat, quænam sit unius ad alteram partem ratio, atq́; etiam quidnam ex his alterius gratia sit adinuentum. Altera, quonam pacto habitus eiusmodi in animo firmi, stabilesq́; reddantur ex-

ponit.tum qualis habitus sub alio collocetur, ut scilicet actio ex habitu proposito proueniens perfectissima existat. Docet quoq; & quis habitus à quo impediatur, atq; (ut in summa rem complectar) ea in hac parte traduntur, quæ si fuerint cum uniuersalibus rebus coniuncta, tanquam fundamenta, fieri poterit, ut actiones inde proueniant. Atq; ita huius scientiæ pars prior ad alteram sic se habet, uti libri de sanitate, & ægritudine, ad libros, qui de tuenda sanitate, deq; morbis curandis inscribuntur. Præterea pars prior huius artis in eo opere continetur, quod Aristoteles ad Nicomachum scripsit: altera in Politicorum libris, de qua & in hoc quoq; Platonis libro, quem exposituri sumus, agetur. nondum enim Aristotelis politicos libros uidimus. Sed ante declarandæ materiæ exordium, operæpretium est, ut de his rebus primùm sermonem faciamus, quæ in prima parte declaratæ sunt, & quæ ueluti fundamenta quædam ad id, quod dicturi sumus subijciendæ sunt.

Dicendum est ergo (ut in prima huius scientiæ parte explicatum est) quatuor esse humanarum perfectionum genera, Contemplatiuas scilicet uirtutes, et excogitatiuas, seu industrias (mechanicas Græci uocant) itemq; morales, & artes practicas, seu operarias uel manuales dixeris: quæ omnes contemplatiuarum

gratia adinuentæ sunt, ad easq;, ueluti præludia quædam, & apparatus habentur. nam quæ ante finem sunt, illius gratia expetuntur. Ostensum præterea in ea parte est, neminem posse has omnes uirtutes adipisci, uel si id fieri poßit, difficillimũ tamen esse: in multis uerò uarijsq; hominibus eas multoties reperiri poße. Quin etiam nemo aliquam ex his uirtutibus perfectè, nisi cæterorum hominum opera, & auxilio obtinebit. propterea'q; unusquisq; ad eam, quam sibi proposuit uirtutem assequendam, alterius ope utitur: ideoq; natura ciuilis est. sed ad reliquas etiam res uitæ necessarias comparandas, quæ quidẽ hominibus, & animantibus reliquis quodammodò communes habentur, utpote uictum, uestem, & habitanda loca inquirere, & (ut in pauca rem conferam) cuncta, quæ uis in homine concupiscendi uiuendiq; exposcit. Quodq; hæc neceßitas multifariam inuenitur, nempe, uel à qua nullum sit effugium: quemadmodum fieri non potest, ut solus quilibet homo, quæ ad uictum, uestemq;, & domicilia necessariò acquirenda sunt assequatur. uel quæ rei cõmoditatem præstat: uelut si ita dixerim, poßibile est hominem quemuis uiuere, ut nec terram colat, nec serat frumenta: sed qui hæc fecerit, commodius uiuet. uel præsidij seu melioris notæ gratia id fiet: ut si à teneris annis quispiam aliquam artem elegerit, in qua diutius uersatus fuerit, il-

lius quidem opus in arte eiusmodi præstantius erit. Ea de causa inter cætera adductus est Plato, ut crederet neminem debere, nisi unicæ tantum arti operam dare, idq; à nobis paulò post explicabitur. Propterea complures artes quempiam exercere, uel est omnino impossibile: uel si fieri quidem poterit, id minimè egregiè erit. Ac quoniam humanæ perfectiones non nisi separatæ quidem ipsæ, aliqua tamen definita multitudine deprehẽdi omnes possunt: ideo singuli homines in suo ortu, & creatione secundum dictarum perfectionum diuersitatem inter se differunt. Nam si singuli humanas omnes perfectiones assequi possent, natura quidem temerè, ac frustrà quid egisset. Siquidem impossibile est, ut detur quicq̃ possibile, quod reduci ad actum non possit. idq; iam in naturali Philosophia explicatum est. Sensu quoq; comprobatur, singulos homines ita se habere. quod sanè euidentissimè patet in uirtutibus præstantioribus: propterea quòd non quilibet natura accõmodatus est, ut uel bellicosus, uel orator, uel Poeta, præsertimq; Philosophus euadat. Quòd si ita res (ut diximus) se habet, rationi consonum est, ut humanæ oẽs perfectiones in aliquo hominum cœtu inueniantur: atq; illi uicissim sic ad perfectionem adiuuent, ut uidelicet is qui imperfectè aliquam uirtutem obtinet, ad eum cõfugiat, qui hanc ipsam uirtutẽ exactissimè adeptus est,

non secus atq; præludiũ quoddam suæ perfectionis acquirendæ. Similiter qui huiuscemodi uirtutẽ absolutissimè possidet, illi adiumento esse debeat, qui minus illam perfectam habet, ostẽdens illi uidelicet suæ perfectionis principia. uerbi gratia, arti equestri ars conficiendorum frenorum inseruit, tanq̃ eius præparatio quædam: illa quidem hanc docet quonam pacto frenum aptius commodiusq; esse debeat, atq; etiam quo modo in eandem intentionem coeant. In prima autem parte declaratum est, quot modis unaquæq; ars aliarum principatum obtineat. Si ergo talis hominum conuentus non reperiretur, neq; etiam humanæ uirtutes reperirẽtur: uel si reperirentur, illæ quidem essent imperfectæ. Ac postremò hæ omnes uirtutes ita ad partes huius R. P. se habent, sicut animæ potentiæ ad partes unius animæ. Nanq; huiusmodi Respu. parte quidem, qua cõtẽplatur sapiens erit, ac reliquis partibus dominabitur: sicuti homo parte, qua ratione fungitur sapiens est, ac cæteris animæ uiribus imperat. Intelligo autem per has uires eam partem quæ rationali adhæret, annectiturq;, utpote pars irascibilis, atq; etiam concupiscibilis. hoc enim pacto morales habebit uirtutes: ad ea enim se tradet, ac mouebitur, quæ & iudicio intellectus, ac tempori ab eo constituto, & considerato conueniant, correspondeantq;. Ad hæc, fortis quoq; ea parte erit,

qua irascitur: non nisi tamen ubi, quatenusq; sapientia statuerit, nec nisi quo tempore illa idipsum exegerit. Quemadmodũ & homo ipse ea, qua irascitur parte fortis est, dum ea utatur, prout intellectus praeceperit, modumq;, ac tempus praescripserit. Idem quoq; de temperantia, & alia quauis uirtute dicendum est. Sic deniq; ille omnibus tũ rationalibus, tum moralibus uirtutibus praeditus erit, praestantiorq; habebitur, si praestantiores uirtutes fuerit assequutus. & haec est illa iustitia quam inuestigat Plato in primo libro huius operis, declarataq; in quarto: quae nihil aliud est, q̃ ut unusquisq; in R.P. suo fungatur naturali munere quàm optimè quisquis poterit hoc autem intelligi debet, quum partes R. P mandato contemplatiuae scientiae, & ei praesidentibus obtemperant. Atq; hinc manifestum est, hanc in ea excellere partẽ, quae professores contẽplatiuarum sciẽtiarum continet: omnibusq; dominari, quemadmodum iustitia in unica anima est, quò unaquaeq; ipsius pars in suo sit officio: scilicet ut decet, & quando decet. Nec aliter hoc in partibus animae fieri potest, nisi si dominatur eis intellectus. quo etiam modo res se habet in R.P. Neq; uerò te latere debet, harum uirtutum nonnullas inesse R.P. dici, quòd in quadam eius parte sint, sicuti est sapientia & Fortitudo: nonnullas uerò, propterea quòd in omnibus ipsius partibus existant, uti

Iustitia, & Temperãtia: quod ipsum quidem per se patet. Nunc, utrùm uirtus liberalitatis in omnibus huius R.P. partibus, an in una tantùm reperiatur, post hac inuestigabitur: indiget enim consideratione quadam. Cũ igitur res ita habeat, fueritq; in priore huius sciẽtiæ parte monstratũ, quidnam sint simpliciter hõmi uirtutes: reliquum certè est, ut ad earum exactiorẽ cognitionem, aliqua ampliùs de eisdem dicamus. Primũ est, ut eæ conditiones seruentur, quæ si in aliqua illarum cõcessæ prius fuerint, poßit quispiam operari. ut gratia exempli, si quæritur quid sit Fortitudo, simpliciter respondebimus quidem, eam esse in anima quendam affectum, medium inter audaciam, & timiditatem, habitumq;, per quem quis, ubi, quatenusq;, & quando opus est fortiter se gerit. Hæc nihilominus definitio non satis est, quin etiam desunt insuper propria quædam præcepta, quæ rei agendæ tẽpore necessaria sunt, cũ alioqui non poßit actio fieri. Atqui, ut Aristo. placuit, huius cognitionis finis actio quidem est, non scientia. Secundum est, quónam pacto uirtutes huiusmodi in adolescentium animo instituantur, & sensim in eis coalescant, donec perficiantur ipsæ: tum quæ sint perfectæ, quo pacto integræ seruari debeant: ac deniq; qua cura ex prauorum animis uitia ipsa eximantur: tandemq; eadem uidetur huius negotij, & artis medicæ ratio.

nam ut illic continet ultima pars, docetq́;, quid sit educandis corporibus salubre, quidue sanitatem in eis tueatur, ac si quando à sanitate recesserint, qua ratione ægritudines amoueantur: sic quoq; hic res se habet. Tertium superest, ut habitus, quidnam sit, describamus: aut uirtus: quæ si alteri cuiuis uirtuti coniuncta sit, actus inde illius exactior reddatur: quis præterea habitus alteri officiat, perinde ac Medicus, hanc illi affectionem copulatam dicit, sanitatem in corpora inducere, ac seruare. Quæ omnia facilè admodùm intelligētur, intellecto prius fine, atq; proposito harū omniū uirtutum, quatenus sunt. R.P. partes: haud secus ac ualetudinis membrorum tutela, eiusdemq; restitutio cognoscitur quidem sæpißimè, cognita ratione, atq; ordine omnium inter se membrorum. Quibus in hūc modum expositis, explicanda demum uia est, qua singulas in animis ciuium uirtutes, qualiterq; reperiamus. Et si minimè hoc te fugere debet, ad id, ut reipsa uirtutes in Repub. insint, similiterq; in populis, non satis esse id, quod oratiõe explicare potest, donec ad hoc quoq; adhibeatur quædam coniectandi facultas, ut fit in arte medica. Atq; hinc colligi potest Reipub. gubernacula senioribus deberi: quippè, qui, præter quòd scientias speculatiuas adepti sunt, obtinent præterea experimētum, longo tempore acquisitum: non aliter q̃ medicus

consummatus quidem est, qui ad præcepta artis uniuersalia, atq; immutabilia, adiecit etiam conijciendi uim, qua uniuersalia illa singulis quibusque agendis rebus experientia duce, applicet, comparetq; : quod totũ iam in priore huius scientiæ parte demonstratum est. Reuertamur ergo ad sermonem unde digreßi sumus, dicamusq; Platonem, cum de uirtutibus tractare instituit, de fortitudine primò initium sumpsisse. enimuerò (ut diximus) ratio ipsa, modusq; sciendi, quibus eam perfectißimam ciues adipiscantur, & seruent, ea est, ut quod primum sit operum huius uirtutis propositum in ciuitate obseruemus. Dicendum ergo est duplicem omnino uiam esse, ex qua uirtutes in animis ciuium reperiantur. Alteram si illorum animis, seu Rhetoricis, seu Poeticis orationibus altius opiniones imprimantur: quæ propria etiam est uulgo ad speculatrices scientias. præstantes alioqui uiros certiore, uerioreq; uia ad easdem perducimus, ut posteà dilucidius exponetur. Idcirco autem uulgus Rhetoricæ, & Poeticæ opera scientiasq; attingit, quòd ex duobus unum necessarium sit: scilicet ut uel demonstratiuis rationibus id sciat, uel penitus nesciat. horum primum fieri non põt, alterum planè est poßibile: nam ingenium cuiusq; ad illam humanam perfectionem adipiscendam, pro naturæ mensura, atq; promptitudine intendi debet. Adde

illud

illud quoq;, cum inducti sint ad credendum, et persuasi de scientia primi principij, atq; finis, quantum eis datum est, iuuabit id quidem, atq; eò magis, si etiam adiunctum fuerit illud alterum, nempe quòd ad cæteras morales uirtutes, et manuales artes iam dispositi sint. confirmantur autem morales uirtutes, artesq; illæ practicæ in animis eorum priore (quam diximus) uia, eis uidelicet ducendis ad illarum artiũ atq; uirtutum actiones utroq; horum generum orationis, suasorio scilicet, atq; affectionum excitatiuo, quæ scilicet ad bonos mores inducunt. hoc autem disciplinæ genus, in eos, ut plurimum conuenit cives, qui à teneris similibus rebus assueuerint, atq; ex his duabus disciplinæ uijs, prior illa naturæ magis consentanea est. Posterior etenim ea est, cuius usus in aduersarios potißimùm, ac odiosos nobis est, eosq; qui uirtutibus illis debitis adhærere recusant, quam quidem uiam quis nuncuparit, tum uerberibus, tum uerbis asperioribus castigatricẽ. Neminem aũt latere debet huic posteriori uiæ, inter ciues huius. R. P. præstantißimæ locum non esse, sui autem quoquomodo esse intelligatur, non saltem summo illo puniẽdi genere, quod bellicæ artis proprium est, officijq; militaris. Atqui nonnullæ aliæ gẽtes improbæ adeò existunt, minimèq; uirtuti parentes, quarumq; mores

B

inhumani sunt, ut nulla alia ratione institui possint, nisi cum illis confligatur, ut uirtutibus obsequantur. Vtranq; igitur harum uiarum quibus uulgus corripitur, naturæ haud absimilem esse manifestum est, ducto à patribusfamilias exemplo, qui, et corripiũt, et increpant familiam suam, pueros, adolescentes, seruos perindeat que non probarum ciuitatum custodes, suos ciues, tum conuitijs, tum fustuario, tum capitali deniq; pœna, coercent. uerumenimuero Rempu. *illam, de qua nunc nobis sermo est institutus, rarissimè continget illa castigatrice uia uti. In externos uerò opus quidem est, ut huiuscemodi uia adhibeatur, utpote cum rebelles populi non nisi bello emendari possint.* Similisq; *ratio est in legibus, quæ ab humanis legibus non discrepant. Quemadmodum nostra hæc lex diuina, cum uia ipsa, quæ ad deum gloriosum ducit, sit duplex.* Altera *quidem, quæ sermone, atq; oratione nititur.* Altera, *quæ armis.* Sed *cum hæc particularis ars, non nisi morali uia tutò perficiatur, qua scilicet maximè ad id, quod decet, accedimus, habita tamen, & temporis, & modi ratione, hæc certè ipsa uirtus fortitudo est, quæ circa ipsa eadem in optimè instituta* Repub. *ad huiusmodi officiũ adducit: quæ tamen opus suum perficere posse non uidetur aliter, q̃ arte illa propria addita.* Id *quod in*

pluribus moralibus uirtutibus, artibusq; operarijs perspicitur. multæ siquidem uirtutes artium gratia acquiruntur, uicißimq; artes non paucæ ob uirtutes repertæ sunt, estq;, quod Aristoteles sensit de præstantißimæ Reipub. bellis, ut Alpharabius memorat: quod tamen à Platone hoc in libro dictum uidetur non in eum sensum, ut hæc ars ad eum finem adinuenta sit, uerum ob necessitatem: hoc scilicet præcipuo instituto, ut ab alijs ciuitatibus rapiant eas facultates, quas ab eisdẽ poßideri molesté ferant, idq; certè propter necessitatẽ, aut ꝙ ita satius est. proximũ etiam propositũ esse poßit, ut id custodiæ causa faciant, ne exteri illis incõmodent: quæ sanè sententia probabilis est, si hominũ genus quoddam daretur, quod procliue ad hũanas perfectiões, contẽplatiuas præsertim, esset. quod ipsũ, etsi Plato de græcis opinari uidetur, eosq; recipimus plurimũ natura ad recipiendã scientiã habiles, negare tñ nõ poßimus, alios quoq;, & multos ita affectos repiri: ut in propinquis Græciæ natiõibus uidere est, necnõ in regiõe nostra uãdalia Samiaq;, atq; Egypto, certè tñ in Græcia hoc ingeniũ frequẽtius est. Verũtamen, ut id cõcedamus, poßumus amplius dicere, in alio uirtutũ genere nihil obstare, quominus aliqua alia natio natura parata sit (ut fit plærũq;) ad certam aliquã uirtutem, ut

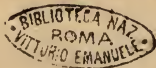
uerbigratia, pars scientiæ capax in græcis præstantior, in Gallis, alijq; huiusmodi gentibus iracundia, & quidem locus hic eximiæ quæstionis est. Cum ubicunq; pars illa scientiæ addicta polleat, ibidem eò, & uirtutes appositiores, præstantioresq; sint, idq; naturali præstantia. Vtcunq; uerò res se hēat, ita in maiore gentium parte comparatum est, ut per eas gentes uirtutes huiuscemodi dispensentur, diffundanturq;, præsertim hoc in quinta, quartaq; regione (clima alij uocant) quæ reliquis temperatiores sunt. Idq; pro Platone facere apparet, qui dicit homines eiusmodi uirtutibus præditos esse posse, si à teneris (ut aiunt) unguiculis in illis fuerint, et educati, et uersati. transactis uerò his annis, si uirtutes has excluserint, nulla amplius ad eas spes relicta est. Igitur neq; obuirgatio, neq; pœna in eos, qui iam sunt prouectiore ætate, et non in studiosa admodum administratione educati, aliquod momentum habebit., rerum quandoq; id necessario fit ad liberos eorum ui auferendos, qui uirtutibus instituantur, neq; uerò fieri non potest, ut à q̃ plurimis, quorum iuuenilis ætas est transacta, uirtus aliquatenus acquiratur, idq; in primis, & si non sint in ea institutione educati, quæ uirtuti est maximè proxima, quod si ne id quidem eis cōtingat, tunc eis ut alterum istorum

accidat necesse est: uidelicet, aut interficiantur, aut seruiant. sintq; in repub. propemodum loco animantium irrationalium. Itaq;, cum ex superioribus clarum sit quodnam propositum sit iusti belli, non ab re nunc uidebitur ad singula quæq; sermonem transferre, quæ a Platone de eligendis ad huiuscemodi uirtutes aptis, disputata sunt, et qua sagacitate, in illorum animo uirtutes ipsæ confirmētur, easq; ipsi exerceant in hunc modum, ut proficiscentes ab illis uirtutibus actiones optimæ sint. Ac Platonem quidem ipsum censere opinamur, neminem in ciuitate plusq̃ una arte debere institui Quippe cum nemo unus natura idoneus sit ad plures artes. Ad hæc, habitum ipsum artis sic melius adipiscitur, quiuis, quò perfectum opus artis efficiat, si à pueris in ea fuerit educatus, ac si nemo in æquestribus ludis, atq; congressionibus illis armatorum æquitum hastis infestis concurrētium id efficit, quod optat, nisi in utraq; re usq; à pueris exercitatus aßiduè, ac planè institutus fuerit, quantò minus in arte militari id consequetur? Adde etiam complures artes, & rationem, & tempus inter se communicare, quò necesse est consequens, ut eorum, qui plures artes aggreßi sunt perturbentur, implicenturq; opera. Eoq; est Plato opinatus custodes, reliquarum artium expertes esse de-

bere,neq; non eius potißimum naturæ debere eligi ad huiusmodi officiũ,cui cum corporis robore,insit etiam mouendi uelocitas, sensus perspicacitas, adeò ut simulac senserit aliquid,quod in remsit,accurrat, indaget,assequaturq; idipsum q̃ celerrimè:ueluti est natura uenatici canis, seu maris, siue fœminæ.utriusq; siquidem,et canis,& custodis par ingenium est, quod ad ea spectat, quæ sunt custodiæ necessaria. Atq; eæ sunt custodum,militũq; corporales affectiones.Quod uerò ad animi mores attinet, eos natura iracundos esse oportet.nam quicunq; est iracundiæ expers,efferuescere non potest,atq; ita,neq; arcere, neq; abigere hostem.Idq; in homine est haud secus, atq; in reliquis animantibus:uideturq;,quisquis est his moribus tum corporis,tum animi natura præditus,utranq; rem ex æquo seriò,grauiterq; accipere, odium uidelicet,et amicitiam.atq; in his tamen opus est,ut duo maximè discordia cõcordi nectantur,iunganturq; uinculo:quorum alterũ est,ut maximo amore,studioq; ciues prosequantur,alterum,ut,et maximo odio persequantur hostem. quid igitur,an fieri non põt,ut homo quispiã duabus his affectionibus instructus nascatur?præsertim cũ rarus omnino custos sit,qui non has duas cõiunctas habeat.Quodipsum, etsi fieri non posse uideatur, fieri tamen põt,quem

admodum in nonnullis animantibus perspicuum sit, ueluti in cane: qui cum acres, uehementesq; affectus habeat, natura tamen contrarios etiam admittit, cũ nihil magis homini sit domesticum, ac mãsuetum ei, qui cum ipso ludit, à quóue sit enutritus: ut è contrario ei, quem nõ cognoscit, nihil infestius est. Dixit insuper Plato, inter custodis mores esse, ut naturali quodam ductu diligat agnitos, quæ ipsa quidem natura philosophica est. Quoniam qui aliquid ob idipsum, quòd eius notitiam, aut scientiam habeat eligit, hic natura probus esse uidetur, dum etiam quem ignorat odio prosequatur: non propterea tamẽ quòd aliquid prius ab eo incommodi receperit, uerum natura ignorantiæ, qua eum ignorat, incitante: quemadmodum amor, quo prosequitur eum quem nouit inde est, quòd ab eo aliquo sit beneficio affectus, scilicet cognitionis natura. uelut ita præcipiente. quod, et in eoipso animante, à quo paulò superius exemplum duximus, quodq; diximus custodi esse simile, uidere est. etenim, dum ignotum sibi quempiam intuetur, malè afficitur quandiu est præsens, quanq̃ nihil antea mali ab eo acceperit: contrà, si notum aspicit adblanditur statim, etsi nihil etiam ab eo commodi senserit. Hac autem lege prædiximus debere esse custodem, ut contrarios illos duos

B iiij

affectus consummatissimos habeat, quibus, & notos, qui ipsi sunt ciues deament, et ignotos, hostes scilicet exteros oderint. namq;, et amicitia utilitatis alicuius causa, et inimicitiæ ob dãnum, aliquod susceptæ perfacilè cessant, indeq; efficiatur, ut inimici sint principes, et uicissim principes inimici. atq; id quidem per se clarum est, potestq; ex superioribus uideri consequens custodes, atq; defensores natura debere esse philosophos, uidelicet scientiam, seu cognitionem diligentes, ignorantiam respuentes, iracundos, motu ueloces, robusto corpore, perspicaci sensu. Ac rationes quidem, quibus institui, exerceriq; debent, duæ esse uidentur, Gymnastica altera, altera Musica: & gymnastica quidem, ut corpus exercitatione ueram, solidamq; uim adipiscatur. Musica uerò, quò animus eruditione, uirtuteq; excolatur ipse, eiusmodi tamen eruditio, per musicam scilicet tempore prior existit. Quoniam quidem, quæ in intelligendo est habilitas, citior est, præceditq; quamlibet corporis aptitudinem, quæ gymnastica acquiritur. Intelligo autem per musicã poeticos sermones, concentu, numerisq; compositos, quibus ciues instituãtur, eaq; causa consonantiam inesse uoluit, quod tales sermones altius, magisq; animum moueant. Namq;, ut iam superius dictum, poeticæ musica in-

seruit, ad illiusq; propositum se format. Sermones uerò, quibus ciues edocentur (ut dictum est) nonnulli de scientijs tractant, nonnulli uerò de rebus agendis; sermonum quidem illorum duo sunt genera, quorum alterum in demonstratiua, alterum in probabili, topica scilicet rethorica, et poetica ratione uersatur. Inter has uerò poetica erudiendis pueris maximè propria est, qui iam adulti, si idonei sunt, qui ad alium disciplinæ ordinem sese transferãt, ea certè iam ita sunt affecti, ut, si natura permiserit possint ad demonstratiuas disciplinas promoueri, quo in gradu sapientes sunt. At qui, si reluctabitur natura, eo in loco restabit, quem transire natura non concesserit: aut scilicet in topicis orationibus, aut uulgaribus alijs duobus disciplinæ generibus rhetorico, & poetico, quamq̃ poeticum ipsum communius, pueris tamen magis proprium. Res uerò, quæ in contemplationem ueniunt omnibus ferè cõmunes sunt, nisi fortè cogeremur certi cuiuspiam finis gratia singularia, ac propria quædam fingere ob simplicem, seu incõpositam alicuius hominis intentionem, & opinionem. Idq; his præsertim conuenit, de quibus paulò antè sermonem fecimus, utpote, qui mortuos uiuere dicunt, alijsq; fabulis à uero alienißimis utuntur. In contemplatiõe uerò, quæ per uirtutem fingere licet,

ea iam narrauit Alfarabius in libro, quem de rerum ordine conscripsit, quamobrem ab ipso petēda sunt: quæ uerò supersunt actiua, in hac etiam scientia tractata ex his, quæ finguntur, ut dicetur, alia sunt uerisimilia, alia à uero abhorrentia, alia uera, alia falsa, ut cum figura ex homine, & boue fingitur. eiusmodi in hac Repub figmenta recipi nulla debēt, quòd maximè perniciosa sint. Abhorrentia quoq; à uero, quantum fieri potest summoueri debent. Est tamen propinquis, ac similibus uero figmentis oĩno hac in repub. locus, quemadmodum, si primum principium, et secunda deinceps principia, principijs similibus ex ratione ciuili desumptis imitemur, operaq; diuina operibus principiorum illorum ciuilium: effingamusq; potentiarum, et principiorum naturalium actus similitudine quadam uirium, ac artium uoluntariarũ: similiterq; harum intellectiones sensilium similitudine, ut materiam per priuatiõem, et tenebras uelut depingimus. Nec minus ultimæ fœlicitatis genera, quæ ipsa actiõibus uirtutum humanarum finis est his bonis, quæ apud nos summa esse uidētur, utq; uera refertur fœlicitas, eò quòd fœlicitatem esse censemus. Atq;, ut paucis dicam, quasi ob oculos series, gradusq; rerum omnium in uniuerso exponuntur similitudine, ac propinquitate quadam localis, tempo-

ralisq; ordinis. enimuero Platoni uisum est pueris nihil perniciosius esse posse, q̃ si in hac ætatula, falsis fabulis imbuantur: quandoquidem eo ipso tempore maxime procliues sint ad quascunq; uelint fictiones concipiendas. Quocirca eo imprimis tempore cauendum est, ne falsa audiant, atq; iam inde ab educationis exordio potissimum custodiantur, quippe cum sit actionis cuiuslibet initium apprime efficax. Cauendum quoq; est, ut inquit Plato, ne, aut exerceantur, aut assuefiant absurdissimis fabulis. idq; diligentius, q̃ si tenera eorum corpuscula niuibus committantur. statim igitur nutricibus tradamus, simulq;, dum sunt paruuli, pro tempore erudiantur, moxq; hinc ipsi paulò maiusculi ad sacras ædes, et sacrificijs dedicata templa abducantur. Turpes siquidem, mendacijsq; scatentes sermones, ad finem optimum eos perducere nequeunt. Et Plato quidem his tractandis commemorat quæ suo tempore in usu erant, admonetq;, ne illis ipsis adhæreant. Nos quoq; ipsi eum in hoc genere sequemur, ac narrabimus id, quod apud nos uulgò committitur.

Dicamusq; inter absurdas huiusmodi fabulas, ut scientijs speculatiuis est demonstratum, hanc quoq; esse; quam passim uulgus agitat, boni pariter, atq; mali deum causam esse, cum mani-

festum sit puram, simplicemq; bonitatem nihil ullo tempore mali facere, atq; ideo illius causam nõ esse. Id præterea, quod nostrorum temporum Theologi dictitant, bonum, & malum comprehendi in deo optimo maximo non posse. quin etiam quod omnia ad ipsum relata opera bonum quiddam sint, manifestè absurdum est. propterea quod, si ita eßet, tunc nec bonum, nec malum naturam in se definitam haberet, sed esset boni & mali quasi quædam ex respectu consideratio: malum itaq; ad aliud debet principium referri, ueluti ad Asmedai cacodæmonum principem, aliosq; similis naturæ dæmones, etsi ficta huiusmodi ex alia ratione existant praua, nempe siquidem, quum puerili ætate quis acceperit esse dæmones quosdam, qui parietes in homines euertant, nec ullo poßint obice cohiberi, tum qui cum uideãt, minimè uideantur, et se quandocunq; uoluerint offerant, transformenturq; qualicunq; figura. tum profectò uerendum est, ne custos optimus ille poßit effici, eo quod sermones huiusmodi in puerilibus animis mollitiem, pauoremq; conciliant, confirmantq;. Nec paulò turpius idipsum est, quod dicitur transformari angelos uariè, quodipsum inter miracula reponendum est. Ideoq; magis conueniebat ad rationem figuratæ materiæ malum referre, ut qui, uel ad te-

nebras, uel ad priuationem illud referunt. Multa autem malorum genera ſunt, quæ ad deum referri ſunt ſolita. at ea quidem illum non fallunt, qui huiuſmodi multa in legibus perſpexerit. Inter commenta quoq; praua connumerabitur cōmentum fœlicitatis ipſius ex præmio operum, quibus fœlicitatem acquiri perſuaſum eſt, necnon ex mercede ab his operibus abſtinendi, quæ fœlicitatem minimè inducunt. Sic namq; dolor uelut pœna eſt inflictæ negligentiæ probarum actionum, ac ſtudio prauis actionibus nauato. nam ſi quæ figmentis ſimilibus acquiruntur uirtutes, uitia potius q̄ uirtutes uideantur, uti ſanè continens non aliter à uoluptate ſe contineret, q̄ ut maiore aliquando fruatur, nihiloſecius, et fortis, propterea fortis non eſt, quòd bonam eſſe mortem cenſuerit, ſed metu mali alicuius grauioris. Similiter neq; iuſtus abſtinet à reliquorum hominum facultatibus, putans idipſum per ſe honeſtum, uerum ut poſtea duplo amplius conſequatur. ſic itaq; ad cōplures egregias uirtutes inſtinctu uitiorum ageretur. Sic ergo maior figmentorum pars, quæ uirtutis mercedem exprimūt (ut inquit ipſe) ſenſibilibus illecebris explicata eſt, ita certè, ut iuſtus ſit quiſpiam, fortiſq;, et uerax, uirtutibuſq; quibuſq; præditus, ut Venere demum, et cibo, et potu fruatur, quod minimè eū fallet,

qui disciplinis se exercuit. Et sanè quidem impressus animo ab huiusmodi fictionibus affectus, haud dissimilis est ei, qui ita cuiuspiam animum affecerit, ut se ille tantum cohibeat: at nihilominus in illo nihil inerit uirtutis, uerum fœlicitas ex his operibus parari credendum est, quibus par est, quo modo sanitas ex cibis, medicaminibusq; sequitur. Idē quoq; de pœna, ac dolore sentiendum est eodem modo, illa causam suam sequi, quo sequitur scientia disciplinam. Quocirca, si ita beatitudinem effinxeris, ut sanitatem animi esse facias, ipsiusq; immortalitatem, erit profectò sermo huiusmodi non absonus. Inquit insuper Plato custodibus, qui fortes, pugnacesq; futuri sunt, nihil planè eorum, quæ post mortem futura, & offensura feruntur, formidinem incutere. Nam quisquis imaginabitur talia, non præferet, siquando pugna accidat, mortē captiuitati, aut seruituti: eoq; sermones eiusmodi procul omnino à contēplatione reijciēdi sunt: quin etiam ab actione illi, quicunq; ad uitia, aut turpitudinē cōcitant, sunt excludendi: quā rōne à muliebribus cantiunculis, ut ne eas audiant abstinendum. Eodem modo nec cuipiā credēda est mors amici, aut socij quiddam esse, quod tristitia, aut molestia mortuum illum afficiat, aut ob mortem cuiq̄ damnum esse, proptereaq; sit in luctum maximum,

eiulatumq; erúpendum. At uerò longè aliter custos se habere debet, ut qui nihil penitus tristetur defuncto quouis amico, uel affini: aut saltem, siqua tristitia attingitur, ea ut minima sit, ac uelut, siquid luctuosum est ei contingat, ferat idipsum æquo animo. nam flere, muliebre, abiectiq; planè animi officium est, quod utrunq; est à natura custodis ualde remotum. ideoq; neq; Prophetis, neq; Magistratibus formido, aut metus conueniens: quemadmodum inquit Plato, cosipsos in risum, atq; cachinnos profusiores esse non debere. nanq;, siquis animum uehemẽti risu soluat, nō modicæ obnoxius erit mutationi, ut à cōtracta iã consuetudine eximatur, quo certè probari poßit sũmæ authoritatis uiros nō debere esse in immodicũ risũ propẽsos. Ad hæc inquit quoq; Plato ueritatẽ plurimi faciendã eße, magnãq; de ea curã habendã, ac sollicitudinẽ. Mendaciũ etenim, ut nō diuino numini, ita nec regibus, nec priuatis hōinibus cōuenit, quo nullo mō assuefaciẽdũ. Ampliusq; quisquis, aut artifex, aut alius mentiens deprehẽdatur, statim dare pœnas debet: ac uulgò dicendũ est, q̃cunq; quis ex plebe magistratibus mentiatur, nō aliter sibi dãnum consciscere, q̃ ægrotũ medico falsa narrantẽ: contrà uero, qui Remp. administrãt possunt honestè nōnunq̃ mendacium dicere, queẽadmodum ægrotis à

medico, qui pharmacum porrigit, dicitur. At qui, uti qui pharmacum exhibet Medicus est, sic quoq;, qui in negocio regni populo mēdacia subijcit, Rex est. quæ mendacia in instituendis ciuibus persæpe necessaria sunt, neq; ullus est omnium legis latorum, qui non mendacijs utatur, idq; populo est pernecessariū ad suam fœlicitatem adipiscendam. Ante omnia autem caueri debet, ne sermones uoluptatem prouocantes inter eos audiantur, cuiusmodi sermones in Arabum carminibus frequentes sunt, ea autem audiant, quæ à uoluptatibus potissimum auertant. Temperantia namq;(ut Platoni uisum est) est cum continentia, & abstinentia illecebrarum sensualium coniuncta: ut post hæc ex illius uerbis enarrabitur. operum uerò Temperantiæ hoc demum præstantissimū est, superioribus suis fideliter obtemperare, ac uoluptatibus dominari, non autem parere. Quocirca, qui ad illecebras sermones alliciunt, nullis omnino auribus permittantur, nec magis noxium quicq̄ cogitari potest, quàm, ut magistratus, principesq;, uel minimo quidem tempore his illectamentis capiātur. Nec certe potius sit eos sermonibus assuefieri, qui ad congerendas pecunias, et rem acquirendam incitant, his enim artibus maximè (ut inquit Plato) quæstus officit, quin, et adolescentes admonendi sunt

ne hæc,

ne hæc, aut similia his audiant. Neq; uerò te lateat Arabica poemata nefarijs his rebus scatere: ob idq; perniciosius quicq̃ esse non potest, q̃ cum adolescentes à pueris, hisce imbuti fuerint. hactenus igitur de fabulis. Plato autem rem magnam censuit ostēdere, quæ fabularum genera à custodibus non audiri debeant, distinxitq;, quibus sermonibus illis utendum non sit. Atq; insuper dixit, narrationes, uel præteritarum, uel præsentium, uel futurarum rerum esse. Talis autem narratio, aut est simplex, aut quid fictum: et illud quidem rursum rem eam, quam tractat dupliciter explicat. nam, uel uoce, seu figura, ac transformatione quadam, uel imitatorijs uerbis. Antiqua autem illa poesis prima uocis tantum sæpius, et figuræ imitationem capiebat, donec tandem ad uerborum etiam æmulationem deuentum est: cuiusmodi sanè imitandi studium arti poeticæ magis appositum est, cum ea rationi orationis insit, non exteriori quidem rei. modò poetæ Arabes postremum hoc imitationis genus usitatissimum habent. Ac posteaq̃ genera duo orationum narratiuarum exposuit Plato. fingentiũ, seu imitantium uidelicet, et simplicium, fingentium sanè id, quod narratur per figuram, ac similitudinẽ, cum talia apud eos tum imitandi genera ualidiora essent: perquisiuit etiam, num liceat custodibus imi-

tari: aut, si liceat, qualiter, quot modis, & quatenus id eis concedatur: planeq; ostendit, eisipsis non conuenire imitationem, utpote, cum in hac Republ. (ut dictum est) nemo, nisi ad unicam artem se conferre debeat: & enim hoc pacto in ea efficietur, et aptior, & melior. quæ etiam ratio in imitationibus eadem est, ut, siquis benè, ac perfectè imitari uelit, in unicum se imitandi genus tradat. Natura *itaq; ingenio quosdam tulit ad uituperandum, quosdam ad laudandum summos: quod posterius de quodam* Benaltas Arabo *dictitatur in laudando eum, non in uituperando ualuisse.* Et *siquidem nō eis conceditur imitationis quoduis genus, non tamen idcirco necesse est, ut unico in genere imitandi uersentur, si eis decretum sit imitari quicq̄.* Id *quidem à pueritia, quod eis conueniat immitentur, ueluti similes se fortibus facere, necnon tēperatis, ac liberalibus, similibusq; his, uitiosis uerò haud licet: quandoquidem imitationes, si à teneris annis cœptæ continuentur, abeunt certè quidem in naturam, atq; habitum: atq; id quidem non secus in animo, q̄ corpore. quocirca nec præstantibus illis, ac summis uiris concedendum est, mulieres parturientes imitari, eoq; in dolore uociferantes: neq; uerò concumbentium, aut rixantium cum uiris, dum se*

maximè dominio dignas contendunt, morem eos imitari decet, earumq́; , aut eiulatum, aut fletum, seruósue, aut seruas æmulari laudabile est: sicuti, neq; ebrios. Neq; uerò id solummodo, quin etiam, neq; eis permittemus Coriariorum, uel Calceariorum artem imitandam, sed ne aliam quidem quamlibet artem. non minus enim deforme sit, si huiusmodi artes studeant exprimere, q̃, si ipsas uerè exerceant. quantò igitur minus, aut equos hinnientes, tauròsue mugientes, fluuiorumq́;, aut strepitum, aut murmur, maris fremitum, fragoremq́;, ac tonitrua eos agere sit tolerabile, quia enim id totum meræ insaniæ est. Ad hæc id quoq; dicere iuuat, ut assolita Arabibus carmina, quibus solent hæc nugarum genera effingi, abijci procul debere.

Quapropter huius Reipubli. poetis non cuiuslibet rei permittenda est imitatio, idq; compluribus de causis. prima est autem, quoniam quandoquidem illius imitatione actio erit exactissima, ut fit etiam in artibus, qui unam tantum speciem exercuerit. proxima est, quòd res turpes, aut quæ nullius sunt ad inflāmandum, uel deterrendum efficaciæ, quales innumeræ propè in arabico poemate, has inq̃, aut imitando exprimi, aut referre huic

Reipub. non est consentaneum: quanq̃ etiam illis nõnullarum mulierum probarum quidem, et orationes, et ea, quæ ad exemplum pertinent, referre concedamus, uirtutesq; ipsas, quæ in moribus sunt imitari. et quod in poetis cauemus, id etiam in pictoribus huius Reipub, curandum est, ne temerè quidlibet pingant, præsertim ne uitiosos homines, sed probos oĩno: uti, et puerorum, et adolescentium ex pari auditui, uisuiq; consultum sit, ac pulchri quauis ratione actus teneris animis affingantur, ueluti, qui salubri in loco morã fecerit, oĩbus quæ hic sũt iuuabitur, suaui aura, florũ fragrantia, herbarum salubritate, aliisq; id genus plurimis Hæc utiq; est summa eorũ, quæ de fabulis, quibus instituendi sunt custodes, disseruit Plato. Deinde autẽ aggreditur, quonam genere musicæ, cum illis simul fabulis, disciplina illorum instruenda sit: ac melodia quidem (ut à Platone dictum est) si orationem comprehenderit, tribus ex partibus consistet, uidelicet consonantia, modulatiõe, orationeq; ipsa modulatoria: ac, cum exposuit formulam orationum earum, quæ modulos suscipiunt, superest, ut hũc sermonem instituat, quo genere consonantiæ, quàue harmonia utendum sit. Plato quidem censet querulos modulos, ac timore afficientes harmonias minimè recipi, quemadmodum neq; hoc genere consona-

tiæ modulatam oratiōem: nihilo plus etiam eas, quæ diuersis concentibus componuntur, quales in conuiuijs frequentes, ac nuptijs eſſe ſolent. Tandem conuenit, ut omnes reijciantur modi, qui genere ipſo idē tidem ſunt uariabiles, nam cuiuſmodi uiri ſunt in hac Repub. nō habent in rebus gerēdis aliquid ocij: ſi quod tamen genus illis conueniat concentuum, duplex id quidem eſt: aut enim, quod animum ad fortitudinem, conſtantiamq́; in bellis inducat: aut id, quod animum apparet ad eas uirtutes ſuſcipiendas, quas potiſſimùm ſectamur facilè, tranquillè, & quietè: quæ præceptiones certe actiua muſica definiēdæ ſunt, quas tamen Plato definit, uirorum ætate ſua in hac ipſa arte celebrium exemplo, quæ certè his noſtris temporibus exoleuit. Neq; in ciuitate organum admitti debet, quo uti aſſueſcat, cuiuſmodi tibia, & multa alia id genus inſtrumenta ſunt: ſed iubet ille, & lyram, et citharā in ciuitate recipi, ac ut (inquit) ruſtici proprios aliquos mores habent, ita harmonias quoq́; ſibi peculiares. Eſt igitur in delectu ipſo laborandum, ut nos genus illud modulationis proſequamur, quo, neq; mulieres, neq; ocioſi homines utantur, quinimò id ſanè, quod fortitudinem animi, atq; magnitudinem conciliet, eamq́; rem, quam quiſquis in primis concupiſcat, aſſequi: quod genus rythmorum

Platonis tempestate cognitum, nunc nostra inuestigādum sanè est. Censet insuper Plato, si ex ciuibus eligantur, qui natura ipsa ad hascè uirtutes accommodati sunt, ac in musica ipsa quasi educentur, fore, uti ijipsi ad consummatam temperantiam, fortitudinemq;, atq; animi constantiam, ac liberalitatem perueniant, amoreq; rerum pulchrarum, et studiosarum, et iustitiæ quoq; qualicunq; forma, aut eleganti scilicet, aut turpi ipsi fuerint, incendantur, uoluptatesq; maximè repudient, neq; enim uoluptatibus, et tēperantiæ cōmune quicq̃ esse potest. Siquidem uoluptas mentem hominis subducit, nec secus q̃ in furiosis fit perturbat, quòq; est ipsa ualidior, eò id fortius, robustiusq; agit ut gratia exempli, uoluptas, quæ circa uenerea est, inter cætera incōmoda, hominem quoq; dementissimum reddit. Igiturq; nullum esse potest uoluptati cum amore musici cōmercium, immo amabit ille ex ipsa temperantia pulchrum, atq; honestū. habēt autem incontinentia, ac reliqua uitia cum uoluptate affinitatem. At uerò, et qui amat, et qui amatur (si rectè inter se perament) nihil omnino uoluptatis is amor continebit, cum nihil omnino hæc inter se communicatum habeant. Sic igitur in rectè instituta ciuitate leges condi debent, quibus ciuium inter se amicitia, & charitas ab ea nihil differat, quæ

inter parentes, & liberos intercedit, qui sanè quidē musici operis finis est. Atq; Plato hactenus de ipsa musica, postea gymnasticæ, ac uictus rationis tractatum aggreditur, neq; non earum rerum, quas uirtus uendicat, non quatenus tamen uera uirtus simpliciter est, ut, et Galenus, & reliqui medici aiunt, sed ea quidem ratione, qua ad ueram illam animi uirtutem confert, quæ custodiæ potissimùm est, estq; ipsa equidem fortitudo. proinde ars ipsa gymnastica, quæ huiusmodi custodiæ conducit, uictusq; moderatio non sanitatem solùm corpori, sed animo etiam eam uirtutem, ad quam sit paratus præstabit: ut simplex quidem exercitium, supra quòd corpori commodam ualetudinem comparat, præterea etiam ex uiribus animæ iracundiam concitat, redditq; ualidiorem. Ideoq; in exercendo Plato præcipit, ut ne musicam negligamus, neq; uerò doceamus sine Gymnastica musicam. sola etenim musica animum eneruat, ac mollit, & maximè tranquillitatem, & requiem conciliat, præsertim eo in genere, quod delicatum est, et molle, contrà gymnastica animum imprimis iracundum, atq; acrem efficit, minimeq; suasorijs orationibus acquieturum: quin habiturum potius omnem sermonem odio, ut in his primatibus est perspicuum, qui intractabilis,

cuiusdam, ac rudis sunt ingenij, ea de re utraq; certè illarum artium ex animæ uiribus ei, quæ est irascendi, officit, eiq;, quæ ad philosophiam maximè accõmodata est, quousq; illarũ tẽpatura, ac cõmixtiõe quadã uirtus illa comparetur, quæ ad custodiam potißimùm spectat. Id autem tale est, ut custodes diligant ciues suos, et consuetudine eorum capiantur, exteris uerò uires suas obijciant. Maximè autem congruens illis exercitium, simplex quidem, ac rectum, qualeq; belli expeditionibus comparetur: cibi quoq; ipsi q̃ fieri potest simplicißimi, qui præterq̃ quòd obuij, & facilè parabiles sint, corpus insuper robustius, quod ipsum desideratur, efficiant. Huius autẽ generis carnes sunt, nec temperaturam æquabilem, nec modum excedentes, holeraq; cibus simplicißimus, utpote qui aquæ, & sali, ac oleo incoquatur. nam siquando alio fortè ciborum genere usi postea priuentur, facilè in castris grauißimis morbis corripiantur. haud secus in exercitatione sentiendum est, q̃ in ratione uictus, animiq; affectibus: ne his cõsuetudinibus adhæreãt, à quibus siquando discedere cauentur, ægrotandi causa impendeat. Nam (ut inquit Plato) uiri eiusmodi necessariam corporis salubritatem opus ita habẽt perinde atq; canis perspicaci uisu, auditu expeditißimo, ac sagacißimo ante omnia indiget. Idcirco, &

illi maximè ab ebrietate caueant: neq; enim cuiq̃ minusq̃ custodi ebrietas conuenit, ridiculum enim esset custodem custode indigere. proinde, et temulentia, et uaria etiam obsonia his ciuibus fugienda sunt, bellaria præterea, condimẽta, et alia id genus. Circa rationem itaq; uictus, et exercitij, non aliter q̃ musicam se habeant, ut scilicet in utraq; simplici genere utantur. nam, ut multiplex, ac uaria musica in animo uitia plurima parit: itidem, et gymnastica nõ simplex in corpore simul, atq; anima ægritudines excitat. Ac musicæ quidem imperitia, ac uehemens gulæ malum in ciuitate si augeantur, indigebimus, ob id frequenti, et Iudicum, et Medicorum opera. neq; certè quidem, aut maior, aut uerior de affectibus ciuium uitiatis, corruptaq; opinione coniectura haberi potest, q̃ si medicis, iudicibusq; opus sit, qui ipsi quidem per se nulla dignitate, aut honore censentur, nisi ob necessitatem: quantoq; magis hæ duæ corpori necessariæ sunt artes, quoq; magis florescũt illæ, & uigent, eò longius ciues absunt à recto. Est ergo consequens, ut Reipub. huic proprium sit, neutra istarum artium indigere, nec ullum omnino, aut medicum, aut iudicẽ postulare: nisi fortè una uoce, diuersa significemus, differantq; illæ ab his, quibus nunc in ciuitatibus utimur. nanq; ciuium alimenta

ſi modo, ſi ordine, ſi tempore, ſi genere temperata ſint, eodemq; modo exercitatio, cõſentaneum eſt ita inſtitutos non habere opus tot medicis, quot hac tẽpeſtate noſtra, et retroactis etiam temporibus uſi ſumus. Siquidem Plato exiſtimat genera hæc morborum in ciuitatibus oborta, noua quidem eſſe, neq; durante Aeſculapij dogmate iam extitiſſe, nouaq; perinde nomina illis fuiſſe impoſita. ac morbos quidem eos intelligit, quos mala materiæ temperatura efficit. quod genus ſunt abſceſſus, et febres, cæteraq; eiuſmodi. Atq; ſanè hoc mõ nullus aduerſus hæc mala in hac Rep. medicaminis uſus erit. quod, mea quidem ſententia de his medicaminibus intelligendum eſt, quæ non ad exteriores morbos conferunt, uti uulnera, luxationes, fracturas, aliaq; id genus. Eſt tamen ſuper hæc nonnunq̃ etiam medicus neceſſarius, puta ſiquis magno aliquo, nec tolerabili uitio deformatus naſcatur, uti dignoſcat curabilis ſit illa naturæ culpa necne, quò alium quidem curet, alium morti deſtinet. Quanq̃, ut poſsit quis medicamine ſanari, atq; ita uiuere, nullo tamẽ in ciuitatis munere poſtea utilis ſit, illum inter debiles, et uitiatos Plato annumerat, quoniam qui nequit in ulla uirtute conſummatus euadere, ille certè nihil refert, ut curetur: & quæcunq; quidem res finem ſuum, cuius gratia eſt facta, indi-

pisci nequit ipsa prorsus sit ne, an non sit nihil interest. quapropter Socrates haud immerito mortem uitæ prætulit, cum præuideret uera hominis uita, ac studiosa se frui non posse. Ad hunc modum, cum ita q̃s natus sit, ut huius Reip. sit particula, ac munus aliquod in ea exequatur, si nullum officij sui usum esse posse animaduertat, tum demum uita equidem mors potior est. Nõ dissimiliter quoq; id membrũ, quod, et putridum, et inutile est solent medici amputare, uti digitos, dentes putrefactos. Ad hoc tales homines, si in ciuitatẽ recipiãtur, similes sui, ut sæpius fit, ac inutiles nasci faciant. quod ipsum potes in manualibus artificibus percipere, qui, cum ægrotant à medico pharmacum petunt, quo, uel aluo soluta, uel uomitu, aut uenæ sectiõe euacuentur, ut citius artis suæ opus repetant. quod, si ille præstiterit, obtẽperant ipsi eius mandato: at, si longius quoddam regimen iniungat, quo uidelicet diuturniore cura, ipsi diutius à consueto opere cessant, recusant profectò, ueluti superuacuam uitam suam existimantes, nisi ipsi munere suo fungãtur. cõtrà uerò ociosi, et inertes nihilominus uitæ cupidi sunt, et si insigni aliqua labe, atq; uitio notati sint. Qui autem uitio in aliquo nati possunt nihilominus non adhibita cura uiuere, nulla tamen in Reipu. re robori, ac firmitati conferant, debeant

admitti,an interimi quæstionis est. At qui eos ad aliquem usum ciuitatis tolerandos putant,nihil equidem dicunt.Est itaq; huius necessitatis medicum in hac Repub.non inutilem fore:ut uidelicet externas ægritudines curet,ac naturæ defectũ à non naturali dignoscat. Quin,& alioqui uideri poßit medicus huic Reipub.necessarius:ut ciborum,& modum,& ordinem definiat pro singulorum quorunq; differentia,temporisq;,ac regionis, idq;, coniectura duce, quam ab experientia adeptus fuerit,ideoq; medicus professioni nunq̃ sufficiet,nisi præter artis ipsius studium,ac disciplinam,plurimis in morbis uitijsq; periculum fecerit,eoq;,cum in seipso,tum in alijs usus fuerit,et enim ipse, si aduersis morbis laborauerit. assequetur inde cognitionem,quam ex aliena ægritudine percipere nõ poßit.Estq; in hac Repub. quãobrem sit necessarius iudex:ut certè qui uitiosus sit natura,neq; curabilis idem consideret,hic autem est qui sit disciplinæ,quæ animũ respicit minimè capax: quem certè perimere iudicis officium est,quemadmodum eum,qui sit ad disciplinam idoneus, instituere. Nec sanè,nisi diuturna,longaq; experiẽtia artis suæ iudex notitiam assequetur. prauitatis enim causas ita demum agnoscit, si in alijs perquisitas deprehenderit.Ac inter reliquos eius mores hic non postre-

mus est, ut ne sit praui animi, quin à teneris annis recta illa, & simplici musica institutus. Neq; *non tamẽ iudex à medico differt. nam medico quidem, si corpore ægrotauerit non officit: iudex uerò, qui praui fuerit animi, nemo unq̃ bonus, peritusq; erit, cum animi illa peruersitas, neq; uirtutem, neq; seipsam cognoscit: uirtus uerò, & se, et alterius cuiusuis malitiam longo experimẽto internoscit.* Hinc *quoq; perspicuum, est iudicem haud dubiè senem esse deberet: siquidem adolescentes id quod bonum est solùm cognoscunt. quod de adolescentibus intelligi uelim, qui, & ingenuæ illi musicæ, probisq; poematis sint assoliti.* Quibus *sanè quidem ratiõibus demonstratum esse arbitror, et iudicia, & medicinam in hac Repu. esse posse.* His explicatis Plato *narrare aggreditur quibus moribus custodum illorum principem ornatũ deligamus: eumq; debere esse dicit custodum omniũ præstantißimum, utilitatisq; & disciplinæ ciuium cupidißimum hoc autem ita demum accidet, si in quẽpiam hæc omnia conuenerint, quorum primum est: ne unq̃ à grauißima illa sententia quocunq; modo, nec metu, neq; dolore, neq; errore inuitus dimoueatur, aut illecebris ullis peruertatur, sed nec obliuione, quæ ex maximo temporis interuallo imminet. Opinio nanq; duplex, scilicet, & quæ uolẽtibus ela-*

bitur, falsa scilicet, nam unusquisq; quod malũ est lubenter abijcit: altera est, quæ inuitis eripitur, uera ipsa quidẽ. quis enim mortalium non inuitus boni aliquid amittit? Sed adimitur quidem hæc sana opinio, aut ui aliqua ingruente, aut erroribus, aut præstigijs quocirca ab eo genere errorũ cauendum illi est, nõdum opinionis sententiæq; suæ oblito, qua sibi persuasum habet ea agi oportere, quæ maximè Reipub. conducant, dandaq; opera, ne in eoipso aliquando fallatur: hisq; maximè illi assuescendum est, quæ animum à uoluptate auertunt, rebusq; timorem incutiẽtibus, et sermonibus huiusmodi nihil moueatur. Quisquis igitur eorum, ita penitus affectus fuerit, nunq̃ de sententia decedet, constabitq; suo in arbitrio, non secus q̃ ipso in igni aurum purissimum. Atq; is sanè est, qui dignus sit, ut Reip. imperet eamq; custodiat, cui uiuo, et mortuo honores habendi sint, necnon cuius sepulchrum, ac funebria ornentur, laudesq;, quæ splendidæ in funere dici solent, procurentur. super hæc autẽ reliqua, quæ in principibus desiderantur ornamenta uirtutum, quæ tum in moribus, tum in animi quadam facultate (quam speculatiuam uirtutem dicunt) postmodum explicabimus. Et quidem in hac Repub. principes planè sapientes sunt, quibus etiam ultra sapientiam, cum illæ uirtutes, tum aliæ insunt, quas enu-

merabimus. Quandoquidem uerò fieri potest, ut inter custodes nascatur custodiæ minime idoneus, quanquam id quidem raro, ita nec desperandum est, ut in reliquis ciuibus aliquis ad custodiam aptus exoriatur, etsi hoc quoq; perraro accidat, imprimis ubi inter similes, uniusq; generis matrimonia contrahuntur, uidelicet custodum inter se, atq; aliorum, ut agricolarum cum alijs sui generis: ijq; omnes ad id, quod agunt natura prompti sint, atq; habiles, sic enim filiorum natura, ut plurimum non dissimilis euadet quandoquidem (ut fit frequentissime) parentes substantiam, similitudinemq; suis liberis infundant. Sed quoniam nonnunquam (ut diximus) ea secus accidunt, neq; quicquam huic Reipub. perniciosius esse potest ad corruptelam, et uitium, quàm ut cuiusuis actio immisceatur, eiusq; natura ad illam inepta sit, ideoq; Plato Reipubl. orationem proponit ad permutandos nonnunquam inter se custodum, & reliquæ plebis liberos, ut de genere in genus adoptetur. Hæc autem oratio est, Vos ò egregij, probiq; uiri medijs quidem in uisceribus terræ concepti estis, in eaq; uestra aptitudine naturæ cum ad arma, tum ad alia quæuis, idq; sanè quidem antequam essetis perfecti: tum enim cum perfecti fuissetis, uos quidem terra, communis parens, enixa est omnes fraterna

necessitudine coniunctos. Sententia igitur uestrum omnium una esse debet, Reipu. in commune consulere, eiusq; causa ita doctos, institutosq; esse, ut quicunq; eam, aut inuadere, aut oppugnare tentauerit, eo inter uos animo sitis, quo, qui fraterno inter se amore accensi sunt, ut qui eiusdem genitricis terræ nati sitis quid enim, nonne ex eadem parente geniti omnes in hoc ciuium conuentu fratres estis? utiq;. Deus autem optimus maximus uobis procreandis quosdam principatui destinabat, quorum in procreatione aurum immiscuit purissimum, qua de re sunt, & ipsi certè honoratissimi: at enim horum ministris in ipsa generatione eorum ita prospexit, ut temperaturæ argẽtum inderet. Alia fuit inferiorum, ut agricolarum, artificumq; generandorum ratio, quippe quorum nõnullis ferri aliquid insertum sit, alijs uerò æris nonnihil. Itaq; postq̃ uos ita estis æditi, etsi eiusdem omnes generis, ingenijs tamen, ac moribus diuersis discernimini: ac ita, etsi omnibus penè comparatum est, ut sui generis, ac planè studio similes uobis liberos procreetis, nihilosecius, quãdoquidem ex auro argentum, ac uicissim ex argento aurum producitur, reliquisq; in generibus hoc modo, scilicet ex ære, uel aurum, uel argentum oritur, et è contrario, illud ex his deus principibus ipsis mandauit, ut

nihil

nihil æque, ac liberorum naturam, et ingenium curent, et siquid eis deterioris immixtum sit naturæ extrahant. Quòd si illis fortè æneus filius nascatur, ne eius curam negligant, at uerò corripiant, corrigantq;, quatenus in eum obiurgatione profici possit deinde opificibus, uel agricultoribus tradatur. Rursusq;, si ex obscuris istis contingat, ut aureus aliquis nascatur, aut argentus, eum honoribus ac dignitatibus promoueant, in custodes, et auxiliarios transcribendo. Hæc ergo ille Rempub. curans præcipit. nam propheta siquando Rempub. interituram prædicit, id eò accidit, cum princeps illius custos, uel ferreus extiterit, uel æneus. Hæc igitur persuasio ciuibus adhuc pueris tradetur, ut aliæ quoq; tradi solent illi ætati. Deinde locum habitandi custodibus maximè opportunũ, et principibus Plato debere esse ait in sublimi, atq; unde ciuitatem omnem oculis subijciant, et quicunq; legi non obedire uelit ab illis puniatur: præterea ea in parte urbis, unde siquis aliunde hostis ciuitatem inuaserit, eum facilius arcere possint, et ulcisci, et persequi. Ac postq̃ de habitatione disseruit, quæsiuit, num par esset custodes proprium aliquid, seu habitatio sit, seu aliud quiduis possidere, quod cæteri non habeant: dicitq;, quemadmodum nihil iniquius est, q̃ si à pastoribus canes custodes gregis ita

D

educentur,ac doceantur,ut incitante,uel fame, uel formidine,uel consuetudine,atq; instituto prauo in gregem ipsum irruant,ac deuorent,aut quouis afficiant incommodo,ut profectò ex canibus lupi effecti uideantur. Similis,& in custodibus ratio est,nihil absurdius esse,q̃ eos,ita deprauata natura fieri,ut suis ciuibus sint incommodo,ac noceant imprimis, quòd ciuibus reliquis,et potẽtiores,et ualidiores sint: quo circa idipsum maximè in illis ipsis Reipub.propugnatoribus cauendum est.poßit autẽ id quiuis facilè ex his,quorũ nunc maxima in Rep.auctoritas est perspicere.nã ut primũ princeps tyrannus deceßit,is scilicet,qui eos cohibebat,cõuertũt se potentiores illi ad eos deuorãdos,qui præcipui sunt,ac uelut reliquorũ pastores.Est ergo dãda maiorẽ in modũ opera,ne ita custodes affecti euadãt,ut nõ solũ optimi custodes, sed ne ullo quidẽ mõ custodes habeãtur.Est itaq; magis consentaneũ,ne quiuis eorũ propriũ aliquid seiunctũ ab alijs poßideat,seu habitationẽ,seu supellectilẽ seu aliud quidcũq; uolueris.Quæ uerò ad uictũ,et indumẽta eorũ attinẽt,ea certè quidem tot,tantaq;,ab alijs ciuibus accipiãt,quot,quãtisq; opus erit, ut nec desit quicq̃,nec supsit.Auri uerò,atq; argẽti usus nullus planè eis cõceditur,quin admonẽdi sũt hoc pacto Satis uobis abundè esse debet,ò custodes,quòd diui-

num in animo donum continetis loco pecuniarum, neq; corruptibili illo auro uobis opus est. quid enim magis absurdum, quàm aurum id præstantißimum, quod uobis in genitura infusum est, auro isto mortalium contaminare? et uulgus siquidem pecuniaria facultate abutitur multa per inhonesta, et turpia: aurũ uerò, quod uobis inest, immaculatum prorsus, ac purũ existit. Sic igitur nec uobis fas est aurũ aliud, uel argentũ acquirere, aut sub tectũ recipere, nec quicq̃ huiusmodi ꝑquirere, sed ne aureis quidẽ, aut argenteis poculis uti. Cur aũt nociuũ sit, custodes, bona quæuis aut pecunias poßidere, eo est, quòd, si, uel agros, uel domos, uel pecunias proprias hẽat, uelut sibiipsi quisq; poßideat, cupiatq; in cõgerẽda esse unicus inter oẽs ciues quatenus poßit, sicq;, ut reliquos, et odio hẽat, & ab illis quoq; odio hẽatur, cæteriq; illi inter se eodẽ agitentur odio. neq; illis custodibus hoc mõ ullũ magis necessariũ bellũ sit, q̃ ꝑpter rem suam, nõ ꝑpter Rẽp. tandemq; ipsis atq; ciuibus reliquis, quinẽt ipsis inter se id inimicitiarũ, odij, insidiarũ mutuarũ intercedet, qđ in his nostris reb. pub. agẽtibus accidit. q̃ sanè cã est nonnũq̃, ut in Rẽp. ipsam coniurẽt, illamq; cõficiãt, ac perdãt. ac, ut paucis dicã, ciues reliqui illis ꝑ hostibus erũt, ac uicißim nec secus ipsi q̃ hostes externi ciuibus erunt formidabiles: neq; si quãdoq;

cum exteris pugnant, uerum hoc certamen, & naturæ suæ proprium erit, quippe pro possessiõibus, pro seipsis, non pro ciuibus periclitabuntur. quanq̃ hi certè ciues ipsos libenter periculo eximant, si possint, hoc tamen libentius, siquid inde uelut mercedis à ciuibus recepturi sunt, quòd hostes à fortunis ciuium repulerint. Super hæc possessio etiam custodes impedit, retrahitq; ab eo officio, ad quod penitus sunt cõparati. quòd si eorum agri, aut possessiones cuiusuis generis ab hostibus infestentur, tunc certè ciues non pro natura officij sui defendent, sed ex accidenti: pugnabuntq; maximè, dum id bonorum suorum cura exiget, pugnam uerò detrectabunt, si nulla talis impendeat necessitas. Neq; quidem certè fieri potest, quin hoc eis accidat, si locupletes, et opulēti fuerint. Quamobrem si quales optimi esse possunt custodes tales eos fingamus, eos oportet nihil possidere, etiã si in possessione, et opibus aliqua uirtus, seu fœlicitas comprehenderetur: custodes tamen, ut custodes sunt diuites esse non debeant, cum non simpliciter quæratur, ut probi, seu fœlices: sed ea tantũ rõne, qua sunt custodes probi, seu fœlicitates. Verũ enimuero, siquis ita obijciet, ò uiri cũ seiungetis opes à custodibus nõ animaduertitis rem optimam uos illis adimere, nẽpe illos hoc modo (ut Plato inquit) seruos, et inopes fa

citis, et omni possessione exuitis: responderi potest, perinde nos facere, ac si quis (exempli gratia) dicat pictori humanam figuram pingenti, ne membrū corporis præstantissimum præstantissimo colore exornaret, nēpe ita alioqui oculos, si pingēdi essent, exornari debere colore purpureo, nō nigro: at uerò ipse persuasum habeat, oculi figuram non simpliciter speciosam esse debere, aut quolibet præstanti colore pictam, uerùm eo colore, quo oculi actio significatur, expeditissima redditur. Quæ quidem ratio in custodibus eadem est, ut non in eis desideremus simpliciter, atq; absolutè fœlicitatem, sed quatenus custodes sunt. Id inq̄ ita intelligimus, si modò sumptus faciendi modus, ac moderatio pro uirtute habeatur. Tandem, posteaq̄ custodibus nihil esse possidendum probauit, ad artifices, & reliquos operarios orationem transtulit, quærens num in hac Repub. huiusmodi hominibus ita permittenda sit possessio, ut ex sua arte, uel opera quæstum faciant, et sic acquirant sibi rem, atq; augeant. Atq; in eam ille sententiam conuenit, unam esse scilicet: quod ad congerendas opes attinet custodum, & reliquorum rationem, neq; quicq̄ huic Reipu. deterius accidere posse, q̄ si uel inopiam, uel opulentiam sibi recipiat. Et quidem, si opificibus artem suam quæstuariam esse permittamus, ad eum

finem dirigent, ad quæstum scilicet, et ad ea, quæcunq; congerendis opibus conducunt: ita ut non nisi casu quodã ciuibus suis utiles sint, sitq; eorũ ars non ad id, quamobrem instituta est tractata, et agitata, quin eius (quẽ diximus) quæstus gratia, quò necesse sit peruersum iri, uerũ, legitimũ finem artis, ipsum ciuiũ emolumẽtum. Illi insuper diuites facti, consequẽs est, artem suã ut negligãt, ac contẽnant, et exinde otio, ac desidia corrũpãtur, ut cũ necessitas artis suæ usũ repetat, carius sua oĩa uendant, deterioraq; multo faciant. Propterea in hac Repub. Plato uoluĩt non licere cuiq̃ aliquid seorsum ab alijs possidere, ueluti ex arbitrio suo: prætereaq;, neq; auri, neq; argenti usum ullum esse necessariũ. aurum siquidem, et argentũ, quẽadmodum in Ethicis Aristotelis ad Nicomachũ probatum est, necessaria quidẽ sint in his nostris Rebuspub. propter rerum inter se permutandarũ difficultatem, atq; molestiã, ueluti quasi mediũ quiddam intercedant, rebus à se inuicem differentibus, quò æquitas ea in permutatiõe conseruetur, in re planè, quæ ægrè admodum æquitatem admittit. Difficultas autẽ hæc permutandi atq; inæqualitas est huiusmodi, ueluti si agricola aratorio aliquo instrumento indigeat, nihil certè habeat, quod Fabro ferrario permutet, nisi quod ad uictum pertineat: quid autem si Faber fer-

rarius annona affluens indumento eguerit, aut ali-quo alio genere, quo pacto inter istos permutatio contrahetur? nonne cogentur rem excogitare, quæ ui sua quasi res omnes comprehendat? quam cum colonus ille fabro dederit, & acceperit inuicem aratorium instrumentum, consultum etiam sit fabro ad eã rem, qua indigeat. Itidemq; hoc ipsum in reliquis ciuibus eandem rationem habet. Congerent igitur agricolæ id frumenti, atq; annonæ reliquæ, quatenus ad se spectat, quod, et sibi, et ciuibus necessariũ est. Adhuc fabri ex sua arte, quæ ciuibus conducunt, curabũt: sic textores, sic architecti, structoresq;. Et est in ciuitate genus quoddã nũmariũ, ad quod uelut ad regulã frumentũ, instrumẽtaq;, et reliqua inter se et cõparantur, et cõpensantur. Atq; ita facilè ciuibus oĩbus cõmunicantur, pro cuiusq; necessitate, & cõmodo. De his aũt artibus id intellectũ esse oportet, quæ ipsæ necessariæ sint, nõ quidẽ ad uoluptatẽ, et delectationẽ adinuẽtæ sũt: cuius generis ars est unguẽtaria pictoria, sculptoria, et annulorũ cõficiendorũ, aliæq; id genus, quales in Rebuspu. nostris plurimæ usurpãtur. In illa aũt Platonica certũ est nulla pecũia, ac nũmo opus esse. Nec nũerus quidẽ artificũ ita temerè in ipsa esse debet, ut nunc diminuatur fortè, nunc crescat, eo modo, ut quãdoq; artes ipsæ aboleri possint,

D iiij

ac deficere: ut in tonsoribus, et alijs, qui in Rebuspu. nostris artes suas exercēt manifestum est. uerum singularū artium necessariarū, atq; utilium omnibus ciuibus, tot assumantur artifices, quot poßint publicè sufficere: ut in: agricultura, et textoria arte est faciē dum. Quæ uerò nō omnibus sed generi cuidam ciuiū utilis fuerit, eius proportione, ac ratione eorum, quibus prodest, artifices numerabuntur. huius autem generis est, ars conficiendorum frenorum. Hinc quoq; rationabile est, huius Reipub. ciuem nullum pro arbitrio, ac uoluntate liberis procreandis operam dare, neq; cum qua uoluerit congredi, sed adhibito modo, ac ratione, pro generis cuiusq; conseruatione, cuius in Repub. certum, et definitum numerum esse uolumus, ut postea dicetur planius, quo in sermone de custodum concubitu agetur. Postq̃ igitur ab hac Rep. auri, atq; argenti usum exclusit, subdubitare uisus est, qui hæc ciuitas aduersus opulentam, atq; amplam bellum sustentare poßit, ac periculum uidetur, ne ampl æ illi ciuitati impar futura sit. Tandem respondit, re diligenter considerata, contrarium potius uideri. siquidem diuitiæ, opesq; possessores suos tum contumaces, tum bellicæ rei imperitos, et expertes maximè efficiant. quamobrem si quo pacto diximus, custodes educati, institutiq; fuerint, et militaris, bel-

licæq; facultatis morem, ac experientiam induerint, ad quæ etiam naturalis aptitudo accedat, haud secus se aduersus diuites illos, et opulentos gerant, quàm lupus aduersus benè pingues, et obesas oues: adeò certè, ut non sit alienum credere, cum duplo, triploq; pluribus illos congredi posse. Hoc sanè poßit quis ex latronibus desertæ Arabiæ, et alijs huiusmodi fortibus uiris egenis, qui nihilosecius opulentam quamuis, et diuitem gentem facilè subiugāt, diiudicare. Id quoq; rex Arabum aduersus Persarum regē expertus est. Præterea quoq; huic Reipub. bellum, si quando contingat id, necesse est, contra ciuitatem unam, aut contra duas accidere. sed finge duas, eò certè facilius, quandoquidem missa in alterutram illarum ciuitatum legatione, aut exhortabitur, aut deprecabitur, hoc modo: Nobis quidem ò uiri, neq; auri, neq; argenti usus ullus est, sed neq; id leges nostræ sinunt, quod ipsum uobis sanè fas est: uobis igitur, rationibusq; uestris conferat, nobiscum aduersus alios belli societatem inire, donec facultates illorum, et pecunias diripuerimus, nonne certißimum est, qualiscūq; sit illa ciuitas, ab illa eos in amicitiam, & fœdera recipi. Enimuero si quispiam obijcit, timendum esse, ne contracta amicitia, & percusso fœdere, parta etiam uictoria, actis prædis, cumulataq; pecunia, altera illa

ciuitas opulẽtior inde, ac ditior huic ciuitati nostræ pauperi bellum inferat, ac forsan etiam superet: huic respondet Plato, *secus rem esse atq; opinatur ille, cùm nulla, ne cogitari quidẽ ciuitas possit uerè una, præter hanc, quam condere conamur.* Aliæ *quidem certè ciuitates quotquot sunt, etiam singulæ, multæ quidem in se sunt, et uariæ, quamuis unius circunscriptione loci capiantur. illis enim* Reipub *administratio curæ rei familiaris inseruit, nõ rei familiaris curæ administrationi* Reipub. *quare in illis hoc unius ciuitatis nomen profectò est suppositítium: in uera autẽ, ac legitima* Repub. *ac partibus eius ea est ratio, quã in uniuerso corpore, et membris cernere est. partes etenim corporis, ut sunt manus, pedes, ac reliquæ, anteq̃ corpus uniuersum constaret, factæ eius particulæ gratia sunt, quæ toto in corpore princeps est: nostris autem* Rebuspub. *non is est partium consensus in uniuersum. nam ueluti ui quadam inter eas concursus fieri solet, eò scilicet ut singuli rem suam domesticam curent custodiantq́;. id quod minimè eum fallere potest, qui aliquantisper in hac scientia uersatus sit.* Et *tandem* Plato *huiusmodi ciuitates bifariam diuisas asserit, in pauperes siquidem, & opulentas; atq; utroq; ex membro multiplices, ac uarias prodire: et tum etiam, cùm pauperibus ciuibus eius*

ciuitatis concessa fuerint bona diuitum ciuitatis eiusdem, non minus perniciosum, et exitiale bellum exoriturum in ea imperita ciuitate, quàm si re uera duæ essent ciuitates inter sese pugnantes. Proinde hæc, quam instituimus, ciuitas ampla quidem spacio erit, ualorisq;, ac roboris (ut inquit Plato) eximij, quanq̃ propugnatoribus duntaxat mille defendatur. de illis etenim hoc dicitur, ex eis uiginti omni negotio liberos, hostes ducentos uincere. Ad hæc, hæc ciuitas, neq; magnitudine quauis, neq; spatio esse debet, ex qua numerus hic bellatorum exeat: neq; tam exigua, paruaq;, ut finitimis populis sit facilis expugnatu: neq; etiam uasta, ut in ea, et arari, et seri facilè poßit. At principes huius ciuitatis, puta de magnitudine, et exiguitate ipsius constituere debere, necnon de custodum, et cuiusuis artificum generis numero. Res enim in hac Repub. non aliter atq; in natura se habet. uelut enim humanæ actiones, humanaq; corpora non mensura quauis perficiuntur, neq; exigua, ut in fabulis fertur Pygmæos cubitalis, aut unius palmi staturæ eße: neq; magna, atq; enormi, ut Gigantes olim fuisse ferunt altitudinis sexagnita palmorum, hisq; similia monstra: uerùm quadam certa magnitudine, qualis com-

pluribus in hominibus reperitur. Nec hoc tantum in natura perspicitur, uerùm in artificialibus etiam rebus: sicut non ex quauis uocularum mensura in musica id harmoniæ resultat, quod musicæ sit cōueniēs. Quærat ergo fortasse aliquis, quæ ciuitatis huius, quantaq; magnitudo, quis custodum numerus esse debeat? cui equidem, eam rationem uariari pro temporis, loci, uicinorumq; populorum uarietate, atq; natura respondebimus, quocirca, ut de ea re constituat, proprium ipsius ciuilis coniecturæ est: quæ facultas experientia constat, & uniuersa illa, atq; generalia dispicit, quousq; singulis in rebus, ueluti materijs subiectis uersentur. At Plato *quidem, dum, et temporis sui, et gentium finitimarum ratiōem habet, huius* Reipub. *custodes, propugnatoresq; mille satis futuros arbitratur. In quem rationibus* Galenus *inuectus est, dicens, illam opinionem* Platonis, *si ad ætatem nostram transferetur, absurdā fore. Qua in re* Galenus *quidem, regni illius præstantiam, quod sua ætate maximum fuit, spectabat: at* Plato *uideatur quidem non ita sensisse, ut rem aliter esse nō posse putaret, sicuti neq; alijs in rebus, quas in uniuersum tractat, sed id tantum dixit, quantum, et ætatis suæ ratio, et generis uidelicet* Græcæ *conditio postulabat? quis enim aliter intelligere posit, cum hanc* Rempub. *ad-*

uersus omnes mortales pugnaturam esse certum sit?
Quod igitur Plato hoc non aduerterat minimè con
uenire. Forsan, et quis dicat, Platonem uniuscuiusq;
ciuitatis benè institutæ multitudinem nō debere esse
numerosiorem, quæ uno loco, unaq; urbe cōtineatur:
ad huius tamen exemplum multæ aliæ ciuitates debi
tum, certumq; modum, numerumq; ciuium habebunt.
Quæres, si ita habet, nihilominus tamen ex locorum
uarietate ratio quoq; uaria erit. Ac uerissimum quidē
est, diffinitum esse debere fœlicis cuiusq; ciuitatis, &
multitudinem, & magnitudinem: quis autem unicuiq;
numerus præfiniendus sit, non nisi explorata, & re-
gionis, et incolarum natura dijudicari potest. cuius
rei significationem quandam dictum illud à profes-
soribus nostræ legis habet, Missit aiunt ad rubrum,
atq; ad nigrum. quod quidem, etsi Plato non censet,
hæc tamen est Aristotelis sententia, cuius de uerita-
te minimè dubitatur. Inquit igitur Plato, egregiam
administrationem in hanc formulam compositam, cu
iusmodi ciuitatem hanc esse diximus, definitæ, & ma
gnitudinis, & multitudinis esse. quod non paulò qui-
dem facilius est, q̄ id, quod paulo superius diximus,
oportere sicui nascatur ex custodibus æneus, eum ad
inferiorem ordinem traduci: contrà, si alijs cōtingat
aureum filium, aut argenteum gignere, inter custo-

des eũ coaptari. Quæ omnia ita præcipiuntur, ut oẽs in hac Repub. *nati in unam rem natura magistra cõsentiant. siquidem uno in opere omnes, ac singuli inter se conueniunt: id autem opus intelligo, ad quod natura quisq; comparatus. utque summatim comprehendam, præcepta hæc omnia, et admonitiones, quæ ad harum legum obseruationem faciunt, neq; non aliarum etiam, quæ postea commemorabuntur, ut quæ de uirorum, ac fœminarum copulatione, de procreandis liberis agunt, hæc inquã præcepta difficilia nõ sunt, nec quæ uiris huiusmodi, aut molesta, aut grauia sint, quin potius leuia his, qui in hac, quam educandi, atq; instituendi rationem præscripsimus, musica uidelicet, atq; gymnastica adoleuerint. Et quod ad musicam quidem attinet, cauendum imprimis est, ne quid præter constitutum prioribus legibus modum innouet. nanq; id, si contingat, ciuitas ipsa facilè ægrotauerit, idq; erit clam omnibus. Nec minus propterea interim affectus, animi tranquillitate, & quiete retinebitur, quousq; insinuante se magis, magisq; pernicie, ad ultimum res ad legum corruptelam, et morum redierit. Est præterea manifestum, quotquot his in legibus institutionibusq; uniuersalibus enutriti fuerint, suopte ingenio ad quãplurimas priuatas leges optimas deuenire*

posse.quo in genere est,rereri parentes,& coram maioribus natu,senioribusq; tacere,atq; reliquæ etiã leges,quæ in actione uersantur. Quãobrem priuata hæc officia nihil attinebit,tãq̃ leges atq; statuta describere.nam uniuersarum rerum leges illæ,si rectè atq; ordine ferantur,ciues quidem ad has particulas sua sponte mouebunt,ac facilè cum unicuiq;, ita constet pucrilis educationis, & naturæ,initijq; ratio,ut tota deinde uita quod sequitur,& appetit simile sit, atq; conforme illis, seu bona fuerint, seu mala. Ac equidem, qui partialibus legibus mores formare instituerit, omißis generalibus illis, quod ipsum quidem non pauci legum conditores fecerunt, is sane medico similis sit, qui ægrotos curat,quorum dissoluta in cibo,&potu,&uenere libido obstet,nec ulla prosit cura, quia non cohibita intemperantia: eorum,quicquid adhibetur medicinæ augebit, multipicabitq; ægritudinẽ,potiusq̃ sedabit. Proinde,& quisquis partiales has leges,&ueluti singulares imponere conabitur,nunq̃ à corrigendis his, emendandisq; quiescet,in quo uno oẽs nihilominus, & acquiescunt,& confidunt,quin ipse quoq; ea ratiõe putat se finẽ attigisse,à quo profectò permultũ abest.hoc quidẽ non in paucis legũ conditoribus quorũ ad nos historia tradita est,probatũ fuit. Quisquis itaq; hmõi

Respub. corrigere (ut inquit Plato) enitetur, perinde erit, ac si unū ex hydræ capitibus amputet inutile quidem id, atq; absurdum faciens, quandoquidem per reliqua capita uenenū nihilosecius emittatur. Est ergo necesse legibus his, quæ de uniuerso genere præcipiunt inniti imprimis, quales à nobis nonnullæ dictæ sunt, dicenturq; in posterum Inquit insuper Plato legem, quæ de templorum ædificatione, de constituendis oratorijs deniq; de precibus, de sacrificijs, de donarijs agit, docetq;, quæ omnia & humanarum animum subigunt, et Deum, atq; Angelos laudibus extollunt, coluntq;, eam scilicet legem Prophetæ, qui diuinum mandatum referat arbitrio permitendam: quasi rem huiusmodi diuinam esse uelit, et quicquid eius in ciuitatibus reperitur, acceptandum qualitercunq; traditum est, quoniam hoc, uelut legitimis oībus constitutionibus legibusq; ipsis commune est. At quandoquidem in huius libri primordio de iustitia quidnam esset Plato attentauit requirere, confutauitq; quicquid de iustitia celebriores sua ætate opiniones asseruerant: ac erat ipse pollicitus primùm naturam iustitiæ in Repub. ostendere, ob id ipsum postmodum iustitiæ ipsius in aliqua una anima naturam explicabit, ut fuerit in Repub. id clariùs expositum, quemadmodū, si quis scriptū aliquid ex giuißimis, ac

tenuißimis

tenuissimis literis, & procul à nouis interuallo separatis, ut legamus præcipiat, nosq; idem illud alibi maiusculis, grandiusculisq; literis scriptum uideamus, paruoq; id à nobis spatio seiungatur: nobis certè congruentius uidebitur, ac commodius grādiusculis his characteribus primùm uti, quibus facilè perceptis, deinde minutulas illas nullo legemus negotio. ita res se habet, quod ad iustitiam Reipub. *& alicuius unius animæ attinet. Qua ratiōe etiam, ut dictum à nobis prius est ~teq̄ iustitiæ naturam oratione prosequatur, cœpit illam ipsam in moribus ac uita iustæ ciuitatis describere qualis esset.* Ac *deinde, ut primùm in ea disputatione, quæ de uita, & instituto* Reipub. *institutaest, natura iustitiæ manifesta erit, iustitiam ipsam per se qualis sit ostēdere aggredetur: eademq; opera ciuitatem illam sapientem esse, fortemq;, ac tēperatam ostendet.* De *quibus uirtutibus quatuor, quæ in hac* Repub. *inueniuntur, hic inuestigat, quænam sit uniuscuiusq; natura: in qua* Reipub. *parte singulæ eniteant.* Incepitq; *à sapientia disputationem, ac dixit neminem latere* Rempub. *hanc sapientia, & sciētia instructissimam. nam, & quacunq; de re deliberat consilio ualet, & prudentia in instituendis legibus atq; sanctionibus, quarum nunc mentionem facimus.* At *optima gubernātio, optimusq; modus, etsi*

E

quædam ſcientia omnino ſit, non poſſumus tamen dicere eiuſmodi optimam gubernationem, atq; modum in hac Repub. *reperiri, propter operarias artes, exẽpli gratia, propter agriculturam, uel artem tectonicam. eſt ergo illa quidem ſapiens, ac ipſa, de qua nũc tractatur, ſcientia.* Neq; *quis, niſi immeritò, abnuat hanc ſcientiam ex cognitione finis humani perfici, cum hæc adminiſtratio ad eã maximè accedat.* Nec *quenq̃ fugere poteſt, humanum nos finem ſcientiis contemplatiuis conſiderare, cognoſcere.* Quo*circa hæc* Reſpub. *duplici ſcientiarum genere ſapiens appellabitur, & eo quod ad agendum, & eo quod ad cognoſcendum inſtitutum eſt.* Q*uæ tamen certè ſapientia in minima huius ciuitatis parte conſiſtet, in ipſis quidem philoſophis: cuius naturæ, ut præſtantiſſimæ, ſunt ſemper admodum pauci, ſi reliquarum artium, aut fabrilium, aut quæſtuariarum profeſſoribus comparentur: & ſapientia quidem illa ipſo in principe* Reipub. *ineſſe debet, eademq; ciuitati dominari.* Principes *ergo huius* Reipub. *ſapientes eſſe oportet.* Atq; *ita nobis non perperam explicatum eſſe putamus, quo in genere ſcientiæ hæc* Reſpub. *dicatur ſapiens, & qua in parte ipſius ſapientia conſtet.* Forti*tudo autem, quæ ad hanc* Rempub. *ſpectat, eſt nihil aliud, q̃ obſeruatio fortis cuiuſdam opiniõis, atq; ele-*

ctionis, & quasi adhibita diligentia, ut omnibus in hominibus natura ad eam affectis, rata sit, & permanens, contraq; terrentia, ac oīa allicientia. Intelligo *autem per terribilia illa, timorem ipsum, atq; dolorē; per illecebras, concupiscentias omnes, et uoluptates. Est autem perspicuum, si ita populus (ut descripsimus suprà) doceatur, atq; instituatur, musica scilicet & gymnastica, fore, ut, nec timoribus nec cupiditatibus ab eorum animo fortitudinis opinio, sententiaq; dimoueatur: contrà uerò, si educati fuerint aliter, tunc illis facilè animo excidet fortitudinis propositum.* Quod *ipsum, si uis, exemplo tibi perfacilè planū (inquit* Plato*) faciam.* Fullones *quidem nostri quādocūq; purpureo colore pannū adamussim infecturi sunt, ut color ipse deleri nequeat, eos ante oīa ex tot diuersis coloribus album deligere: quem deinde non modica opera ad recipiendum colorem præparant, ut q̄ optimè purpureum recipiat: atq; ita demum comparatum colore tingunt purpureo: ac demum, quod ita infectum est, neq; abstersione, neq; ablutione quauis colorem perdere potest. quòd si fortè pannus nō fuerit ita præparatus, facilè color ipse à detergētibus, aut dilui, aut deleri potuerit.* Quæ *ratio, & in custodibus eadē est, si non ea, qua diximus institutiōe atq; disciplina educati, & quasi præparati fuerint,*

neq; natura eorum ad idipſum delecta. tunc enim magnopere uerendum eſſet, ne fortis, ac conſtans opinio, quaſi color ab eorum animo facilè fugiat, atq; deleatur. Neq; quidem eſt quod ſit ad detergendas, extirpandaſq; uirtutes potentius uoluptate ipſa, aut cupiditate, aut dolore, aut metu. At uerò uirtus hæc fortitudinis, qua in ciuitatis parte, quo in negotio emineat, neminem latere puto: eam ſiquidem maximè eorũ propriam eſſe, quorũ natura, ut maximoperè idonea ad cuſtodiam delecta eſt, quo ſanè ad hanc partem adimplendam delegimus. eſt enim (ut puto) clarum, nullam ciuitatem, aut fortem, aut timidam dici, ita ut, uel in omnibus eius partibus, aut in quauis earum exiſtat fortitudo, uel timiditas: quarum neutra, neq; in diuitum genere, neq; in genere fabrorum inueniatur, uerùm cuſtodibus ipſis illæ ipſæ ſunt peculiares. Eſt itaq; à nobis expoſitum, & quid ſit hæc uirtus, & quam Reipub. partem ſpectet: ſuperſunt igitur duæ in ciuitate uirtutes examinandæ, Temperantia, & Iuſtitia: tumq; quidnam ipſæ ſint, et cui ciuitatis parti attributæ dicendum.

TEMPERANTIAM certè non malè in cibo, & potu, & uenere mediocritatem quandam dixerimus: eumq; appellamus temperãtem, qui per ſe moderationem hanc continuare poſſit. Simile id quoq;

quod de Temperantia dicitur, eam quidem esse abstinentiam quandam animæ, & cohibitionem à uoluptatibus & cupiditatibus. Dicimus insuper, temperatum hominem seipso potentiorem esse, & suiipsius uictorem. Qui sermo in hunc sensum accipiendus est, ut cum præcipuarum in homine partium altera præstantior sit, et nobilior intellectus quidem ipse, altera uilior, ipsa scilicet concupiscendi pars: si præstantior illa præualeat, imperetq; uiliori, ac uilior illi subiecta sit, dicimus tunc ipsum sibiipsi dominari. E diuerso, si abiectiori parti melior illa subijciatur, idq;, aut propter uitiosam educatiōem, aut propter aliud quiduis incommodum: ipsum, tunc sibiipsi imparem esse, atq; seruire affirmemus. quæ ratio utrobiq; perpetua est. Hoc igitur modo dubitari non potest, ciuitatem nostram, et sibi, & alijs imperare: eamq; uirtutem non in uno tantùm genere esse, uelut in principibus, sed in uniuerso etiā populo. At nec in opere humano pfectum quicq̄ unum, atq; adeò humanum dici potest, quacunq; ex uirtute acquiratur, nisi quod temperatum sit. secus in sapientia, & fortitudine res habet: quibus uirtutibus necesse est partes aliquas Reipub. carere, cum hæc temperantia per uniuersas currat, ac diffundatur: statimq;, ac primo quoq; tempore tradenda est omnibus in ipsa educatione, contrariumq;

uitium arcendum. Atq; in hunc modum quid ipsa esset Temperãtia, quatenus Reipub. inesset, dictum est à nobis: restat ut de quarta uirtute, cuius gratia ab initio iniecta quæstio est, sermonem instituamus.

IVSTITIA itaq; est in hac Repub & Prudẽtia, quæ eadem iustitiæ ipsius actus est, nihil aliud, quàm quod superius diximus, cum de regimine huius Reip. agebatur. Siquidem illic dicebamus, singulosquosq; in hac ciuitate opus unicũ præstare debere, ad quod eum ipsum natura præparauisset: eamq; iustitiã esse, quæ optimum statum ciuitati, ac perpetuum quidem exhiberet, quandiu in eadem exerceretur, ac tres illas superiores, quarum paulò antè disputationem terminauimus, ciuitati eidem præberet. quod totum nõ nisi uno, & imperantium, & subditorum, plebisue cõsensu ad obseruationem, reuerentiamq; legum fieri potest: tanq̃ hæc sanè quidem facultas promiscuè in pueris, in mulieribus, in seruis, in liberis, magistratibusq;, & priuatis, ac demum in omnibus Reipub. partibus insit. quod ita intelligitur, si unusquisq; destinatum sibi à natura opus amplectatur, nec alienum unq̃ concupiscat. Erit igitur hæc Respub. ita demum iusta, si conuentu, atq; multitudine iustorum constiterit, dum singuli propriã sibi, atq; aßignatã actionem ciues exerceant. Quo in genere ciuilis quoq;

æquitas comprehenditur: ſicuti in ciuitatibus iniqui tatem ponimus, ipſam quidem iniuſtitiæ cauſam non aliter eſſe, quàm ſi ſinguli ciues plus una re agenda aggrediantur, ac ex alia in aliam ſe transferant, ex alioq; munere in aliud, ac per multos deinceps ordines, gradusq; uagentur. Quod licet uideri poßit ciuitati minimè nocere, præſertim, quod ad eas artes attinet, quæ opificum ſunt, atq; artificum: manifeſtum tamen eſt, in his quoq; artibus eam permutationem Reipub. incommodare: quemadmodum, ſi quæſtuarius natura, uel diuitijs, uel robore elatus, aut cuiuſuis generis alio impulſu in militarem ordinem tranſire conetur, ſiue (quod indignius quidem eſt) miles in conſularem, & cuſtodum ipſorum dignitatem aſcendere contendat: utrunq; enim ciuitatem magna afficit iactura. Id quod etiam tu ex ciuitatibus noſtris facilè comprobes. Quibus omnibus expoſitis, iuſtitia quid ſit perſpicuum eſt, ipſamq; in uniuerſas huius ciuitatis partes eſſe diffuſam. Cuius naturam, ut in ciuitatibus eſſe intelligitur, poſtq̃ eſt Plato executus, ad eam ſe rationem conuertit perueſtigandam, an ipſa in unica quapiam anima inueniri poßit, quæ ſit ciuili iuſtitiæ ſimilis, an ſecus. ſi ſit, benè quidem: ſi non ſit, ſe ad tractatum ciuilis iuſtitiæ referet.

Et quidem quæcunq; secundum magis, ac minus tantummodò differunt, unius esse generis necesse est: nec hactenus in uno quicq̃ est, quod sit alteri cõtrarium. qua ratione in unica anima iustitiam, et æquitatem nihil differre clarum est ab ea, quæ in ciuitate ponitur. Inquit ad hæc, huiusmodi ciuilẽ esse iustitiã, si ex tribus naturis illis singulæ uidelicet, et qua discimus, et qua irascimur, & qua concupiscimus in officio suo sint, idq; ipsum, & modo, & tempore debito agant: ex qua etiam ratiõe hanc Rempub. ponimus, sapientem, fortem, temperatam esse. Quòd si hæ tres naturæ in una quadam anima reperiantur, ac perficiantur, non aliter in ciuitate iustitia erit, & prudẽtia, quàm partibus illis ita affectis, ut ratio ipsa imperet, reliquæ duæ iracundia, & cupiditas obtemperent: cum neminem lateat, non potuisse has partes in ciuitate fingi, nisi in anima inuenirentur. nam qualiter iustitia in ciuitate esse intelligitur, nisi quatenus in ciuibus est? Ac in naturali quidẽ philosophia ostensum est, duas inesse nobis contrarias inter se uires, rationem, & concupiscentiam, in duo uidelicet cupiditatem, & iracundiam. hoc secundum manifestum est, cum ipsi sæpe experiamur cupiditati iracundiam repugnare, atq; imperare, ueluti instrumẽtum quoddam sit, quo cupiditatem retundimus: ideoq; accidit

non infrequenter, ut siquando cupiditate præter rationem agitamur, atq; distrahimur, irascamur quidē. Cum igitur res ita se habeat, ac tres illæ in anima facultates existant, quēadmodum in ciuitate non sunt, nisi ea ratione, qua ipsæ in anima inueniuntur: erit quidem iustitia, & æquitas unius cuiuspiam animæ ita demum, si singulæ illæ partes suo, ac proprio munere perfungantur, quemadmodum in ciuitate diximus. Ac sic itaq; omnes animæ partes conspirabunt, ut ratio, tanq̃ sapiens dominetur: irascendi uis obsequatur illi, atq; subijciatur, ac proprio incitata feruore aduersus contrarium quidlibet pugnet. Quæ sanè concordia, & uelut consensus una in anima per musicam, & gymnasticam conficitur. quandoquidē gymnastica ipsa irascendi partē corroborat, & fortitudine instruit: musica eā ipsam, & disciplinæ capacē, & rationi obsequentem facit. ac illæ duæ quidem partes, si sic componentur, atq; conuenient, tertiæ, quæ superest parti instituendæ conferent, atq; coaptabūtur. Quamobrem eadem ratione, eademq; parte, unumquemlibet hominem sapientem uocamus, qua ciuitatem similiter, & temperatam, & fortem: idq;, cum eum, qui rationis præcepta prima quæq; obseruat, ac retinet, fortem appellemus. Id uerò, quod semper dixi, intelligo in ipso formidinis tempore, ipsoq;

dolore imminente, uel uoluptate: & ita ciuitatis fortitudinē diffiniuimus. Itidem, & homo etiam ipse sapiens est, in quo penes rationis partem rerum oīum est arbitrium, cæteris partibus illi morem gerentibus, ut in ciuitate esse solet: neq; non hic temperatus uir est, qui est temperatæ ciuitati similis. ob idq; quisquis naturam huius, quæ instituitur ciuitatis fuerit assecutus, maximè is uirtute erit præditus, sicut hæc quoq; ciuitas studiosissima est, & optima. Quibus omnibus facilè est colligi, non aliam esse in ciuitate æquitatem, & iustitiam, aliam in anima. Ex quo ipso etiam perspicuum est, eādem, & in ciuitate improba, & in anima iniquitatē, iniustitiamq; esse. utrobiq; enim illud ipsum uitium nihil est aliud, quàm partium ipsarū peruersum dominium, obsequiumq;: quēadmodum, si in anima pars iræ, aut cupiditatis dominium obtineat. Idq; non malè sanitati, atq; ægritudini corporis comparetur. etenim, sicut prospera corporis ualetudo in humorum æquabilitate consistit, ac naturæ in illos ipsos dominio: contrà ægritudo est, si illi naturam superent, atq; opprimant. Ita res quoq; in anima habet. nam eius demum consistit sanitas, si parti rationali tota anima conspiret: ægritudo, si illi reliquæ partes imperent. hoc modo uirtus, sanitas quædam est, & pulchritudo: uitium uerò, deformitas

quædam, atq; ægritudo. ac ita sanè sanitas est una, ut uirtus, nec alia de causa proba ciuitas una est: uitia autem sic diuersa sunt, & plura, ut morbi ipsi multiplices, & uarij. Ob idq;, malè institutæ ciuitates, singulæ etiam, plures quodam modo sunt, & diuersæ: quæ tamen quatuor generibus, ut postmodum dicetur, comprehenduntur. Vera autem, ac recta administratio duobus tantùm nominibus appellatur. nam uel unius gubernatione, regnum dicetur: aut plurium optimorum, status optimatum appellabitur. Absoluto itaq; de uirtutum generibus sermone, earum, quæ in hac ciuitate existunt, refert se ad ea persequenda, quæ de custodibus reliqua erãt: quo uidelicet mō cū uxoribus congredi debeant, qualiter liberos educare, quo modo etiam generare. Ac dicamus quidem id neminem latere posse, ut quandoquidē custodū naturas in ciuitate perpetuari uolumus, nec id aliter q̃, ut sibi similes cum plurimùm generent. hoc fieri non possit, si cū quauis muliere cōmisceãtur, uerùm tantū modo, si cū similis naturæ mulieribus similisq; educationis coniungantur. nec id solum custodibus conuenit, sed reliquis etiam, suo cuiq; in genere. Hinc exoritur sanè quæstio, num mulieres ipsæ sint similis naturæ, ac uelut congruant naturæ ciuium, uirorum, præsertimq; custodum, an ipsarum natura,

à masculorum genio discrepet? Prius, si dabitur fœminæ eadem munera, officiaq; explebunt, quæ maribus quoq; ipsis aßignata sunt, ita ut, & militarem facultatem, Philosophiamq;, ac principatum, reliquaq; similiter assequi poßint: sin secus, tum mulieres ipsæ nonnulla ad munera habiles erunt, ad quæ uiri ipsi erunt penitus inepti, cuiusmodi sunt nutriendorum liberorum partes, pariendiq; labor, & alia id genus. Nos uerò eiusdem speciei esse, & mulieres, & uiros, in humano fine adipiscendo affirmamus: nec quicq̃ interesse, nisi prout, aut magis, aut minus idipsum agãt uidelicet quòd compluribus in rebus uir sedulitate, ac diligentia mulierem superet (quanq̃ non adeò absurdum sit, aliquando nonnullis in actionibus mulieres uiris diligentiores esse, ut in musica practica uidere est: ideoq; fertur, musicos modulos tum demum perfectos esse, si à uiris excogitati, à mulieribus absoluti, & cõsummati sint) Itaq; cum uiri, ut diximus, & mulieres speciei eiusdem sint: atq; ea, quæ natura specie non differunt, ad eundem actum in ciuitate se conuertant, hinc credo manifestum esse, eodem munere hac in Rep, & uiros, & mulieres uti, etsi suapte natura illæ ad illud quiduis imbecilliores sint: quatenus benè consultum sit, si leuiora illis opera, ac faciliora aßignentur. Nec id inquirentibus difficile est

inuestigatu. uidemus enim mulieres nonnullis in arti bus masculis nihil esse dispares, præter ꝙ ipsæ ad eas minus ualidæ, minusq; perferentes sint: non tamē excluso, quin mulierum aliquot aliqua in arte uiris ipsis præstantiores sint, ac diligentiores, ut in arte textoria, sartioraq;, & alijs nonnullis. At uerò quòd militarem artem, industriamq; participent, uidere est cum in alijs pluribus, tum in his, quæ nonnullis in par tibus Africæ habitant. Qua ratione colligi potest, ni hil alienum uideri, siquæ mulieres ingenij quadam perspicacitate, ac prudentia maxima à natura ornatæ fuerint, sapientes sint in ciuitate, & principes. Verùm, quoniam id perrarò cōtingit, ideo est, quòd leges nonnullæ mulieres prohibuerunt ad sacerdotium, præsertim pontificiam dignitatem promoueri. Cæterum, & inductione, & similitudine à brutis ani mantibus ducta, probabile est, quemadmodum inter custodes gregis canes fœminas, nihil à masculis, quod ad custodiam attinet, ac pugnam, inimicitiasq; aduersus lupos differre, nisi quatenus sunt imbecillio res: sic mulieres quoq; custodes in ciuitate esse debe re, habita ratione eius animalis, cui nos custodē antè aßimilauimus. Natura uerò (q̃q̃ id rarò) nonnunq̃ tamen aliquibus ad pugnam armis, quibus fœminæ carerēt, mares instruxit, ut de suibus clarū est. ea uerò,

quibus plurimùm instructa sunt pugnacia animalia, sunt certè eadē ferè, & maribus, & fœminabus: quasi idem, quod masculus, fœmina agere, & exercere debeat. Enimuero in his nostris ciuitatibus nūc perspicere non licet, quanta sit mulierum, quamq; ampla facultas, eas cum tantūmodò ad liberorum procreationem habeamus, tanq̃ sint imperio mariti, liberis pariendis, lactandis, enutriendis, addictæ: quæ seruitus quidem liberam illis aliarum rerum administrationem, curamq; abstulit. Ea demum causa est, cur his in ciuitatibus nullæ mulieres sint, ad aliquam humanarum uirtutum paratæ, sed plantis potius similes, graues quidem, & molestæ uiris ipsis. Qua etiā ex re potißimùm paupertas, & miseria his ciuitatibus ingruunt: quòd mulieres ibi uiris duplo plures sint, nec aliquid ad necessaria quærenda conferant, neq; in illis exercitatæ sint, nisi perrarò admodum aliquibus se operibus adhibēt: quæ certè ferè, non nisi quando necesßitas cogit, suscipiunt, ut inopiæ suæ opem ferant, cuiusmodi nendi, & texēdi artificium est. quæ omnia de se sunt manifesta. Et cum ostensum sit fœminas bellicam artem cum maribus communem habere, ac aliquas alias: conuenit, ut in eis deligendis ad quācunq; rem earum naturas spectemus: eādemq; adhibeamus diligētiam in eis, & quærendis, & eru-

diendis,tum musica,tum gymnastica, quam in uiris ipsis præstitimus. Et sic mulierum corpora,quæ cũ uiris in gymnasio bellico exercẽtur denudanda erũt, cum uirtus illis pro optimo uestimento inducẽda sit. Ac,ut primùm mulieres ostendit simul cum uiris custodes esse debere,unaq; habitare,& uersari,& epulari, cum nullus in hac Repub. custodibus ad habitandum,uel epulandum aßignatus sit locus,inquit insuper neceßitatem quoq; uirum,& mulierem custodes ad mutuã cõmixtionem impellere. Nec temerè tamẽ quæuis ad arbitrium cõgreßio permittenda est,neq; cum quocũq; uoluerit,idq; ex instituto proposito. nos enim eum actum humanum quidem eße uolumus,non qualitercunq; cõmisceri cõtingat: sed ita Venus instituatur,ut quàmoptimè ad generationẽ,ac propagationẽ custodiæ apposita sit,certis q̃busdã,determinatisq; tpibus, scilicet more quoq; definito pro unius cuiusq; rõne. Hic aũt mos,etsi à reliquis ciuitatũ, ac populorũ legibus maxĩo ope discrepare uidetur,idq; ex ui quadã uerborũ potius,atq; specie, nihilominus cõis certè reliquis oĩbus institutis,ac cõsuetudinibus apparet. Et nos quidem breui admodũ dissertatione de hac re,q̃d Plato sentiat exponemus. Dicendũ itaq; est horũ custodum cõmiscendorum tempus obseruari debere,ac cõsiderari,maximè ad cõtinuationẽ,&

perpetuitatem sui generis: similiterq;, & coeundi modus determinandus est. quod ipsum uariari ex bellis superuenientibus potest, atq; multa alia interuenire possunt, quæ congrediendi modo, uel adijciant, uel detrahant. Et inter priuatos quidem in hac ciuitate, matrimonium ita contrahitur, ut non nisi similes coniũgantur: ac boni bonis, ut hac ratione natura eorum optima in liberis sobolescat. Quis enim uenatorios canes, aut aues ad uenationẽ quoq; aptas desiderat, qui non idem curam quàmmaximam præstet, ut horum generosam naturã cum generosa coniungat: ut ex eo congressu, quod natum erit parentum generositatem referat? At quantò magis in hac Repub. circa procreandos liberos cura hæc habenda est? Quocirca, qui huiusmodi curam in Repu. gerit, committere non debet, ut qualibet temerè ætas ad coitum admittatur, quin florida tãtum, & firma: quæ in muliere à uigesimo anno incipiens, ad quadragesimum durat: in uiris uerò, à trigesimo usq; ad quinq; & quinquaginta annos producatur. quæ in utrisq; ætas liberis procreandis attributa est. Est quoq; in his custodibus, ac prole eorum (ut ipse censet) ea nuptiarum habenda ratio, ut mulieres omnibus uiris communes sint, nullaq; uni tantùm propria, ac sua aßignetur, ita ut uno in contubernio cohabitet, ut

tet, ut

tet, ut in his nostris ciuitatibus fieri solet: et rursum, liberos omnium fore communes arbitratur. Quod uerò ad uxorum communionem attinet, ita mihi sanè intelligendum uidetur, ut illæ cum omnibus uiris habitent, nullo, quod ad id spectat, discrimine: non tamen, ut libera eis commixtio, coitusq; permittatur. Verùm, cum principibus necessitas uidebitur sufficiendæ sobolis, uidebunt ut publicè apparentur nuptiæ: tumq; hinc sponsi, inde sponsæ conueniant, sacrificia fiant, ac uota Deo nuncupabuntur, Deũ opt. max. orabunt, ut sui ille misereatur. Ad hæc quoq; præcipient, ut poetæ hymnos epithalamios, quales in nuptijs celebrari solent, conficiant: ac deniq; ex huiusmodi uniuersorum ciuium concursu, uiri, ac mulieres ad nuptias seligentur. Tum deinde nõ sine arte, atq; ingenio iudices sortem agitabunt inter eos qui uxores ducturi sunt. cuius sortis ea moderatio esse debet, ut quæcunq; cuiusuis uxor obuenerit, id casu nõ arte factum uideatur. sic itaq; communes omnibus uidebuntur uxores. Neq; tamen sors, nisi inter similes, atq; unius speciei iniri debet, sic, ut optimam mulierum speciem ad optimum uirorum genus conferat, deteriorem quoq; deteriori: data opera in primis, ut nullus id ciuium percipiat, præter senes, & iudices ipsos. Galenus autem commeminit librum se

hoc genere ſortiendi cõpoſuiſſe, quod ipſum appella tur octogenariũ. quo ex opere cõmoda duo egrediẽ- tur, prius eſt, ut id, quod putabatur de mulierum cõ- munione, ratum exiſtimetur: alterum, ut optimè ad procreatiõem prolis naturæ obſeruentur. & præter hunc quidem modũ, poſſunt adhuc alij excogitari. Mox mulieres, inquit, grauidæ à uiris ſeiungentur, & cum prægnantibus reliquis habitabũt, donec pe- pererint. Poſt partum autem omni opere cauendum eſt, ne ulla ſuam prolem uideat, ſed continuò quod natũ erit aliò ad nutrices transferatur: ad nutrices quidem, ſi matres ſufficienti non abundabunt lacte. Hoc autem propterea inſtitutum eſt, ut nati omniũ cõmunes uideantur: idq; adeò, ut ſinguli quiq; uniuer ſi illius generis natos credãt eſſe ſuos, uiciſſimq; nati arbitrentur omnes illos parentes ſuos eſſe. quod to- tum ad conciliandum amorem fit. Nec in hac ciuita- te ulla erit alia neceſſitudo, quàm patrũ, & auorũ, fi liorumq;, atq; filiarum, & nepotũ, & fratrum, atq; ſo rorum. Quo in genere huiuſmodi ciuitas uarios co- gnationis gradus cõplectetur, in quibus unum ordi- nem filij conficiant, alium patres, alium aui, alium proaui: ita ut quiq; in filiorum ordine patrum ordi- nem ſuſpiciant, & uenerentur, colentq; ea reueren- tia, quæ patribus à filijs debita eſt. Rurſumq; ordo

ille paternus, quotquot filiorum gradus complectitur amabit, eo scilicet amore, quo solent filij à parentibus diligi. Propterea fratrum, sororumq; matrimonia, ac congressus legitimi sunt: parentum uerò, & liberorum inter se congressus, licet hinc ascendatur, illinc descendatur, huiusmodi congressus tolerabiles nō sunt: ne dignitas illa paterna, ac reuerentia insolente Venere cōtaminetur, & filiaris ille cultus amore uoluptario cōfundatur: ac demū, ne, si deposita fuerit liberorū erga parētes obseruantia, & reuerētia, ipsa etiā Resp. penitus corrūpatur. quæ cā in oī legū institutiōe obseruata est, & licet inter se circa huiuscemodi graduū determinationē differāt, sintq́;, & ipsæ inter seinuicē rationis diuersæ. Aetatum ēt nō in postremis habendus est ad Venerē delectus. qui. n. ætatē ad generādū præfinitā egreßi fuerint, non indignū est inuestigatione, an præterea cū muliere congredi ad subducendū seminis excrementū liceat, cum nullū magis inter omnia superflua excretiōe indigeat. Ac Plato ꝑmittit id quidē, sed ex eis si qui nati fuerint, nullo loco, nulloq; numero esse censet, nutrimētumq; eis interdicit. Verùm, & id nō nisi pro ratiōe sanitatis concedi, ac mensurari debet. Superiores autem nuptiæ sine dubio repetūtur toties, quoties usus, ac neceßitas postulant procreā-

di:ita habito, & raritatis, & frequentiæ respectu, ut Reipub. huius, atq; ciuitatis non excedatur determinata multitudo, prout etiã mulieres ad conceptũ, aut faciles, aut tardæ sunt. Huius autem loci intellectus Galenum habuit peranxiumnum, scilicet huiusmodi copulationes deberent iterari. Hinc autem illa fuit anxietas, quòd Platonis in hoc loco mentem nõ assecutus est. Nam nisi renouarentur nuptiæ, sed singulæ singulis coniunctæ permanerent, nimium in cõmunione illa cessaretur, communisq; amor de medio tolleretur, essetq; longè maior pro seipsis consortibus, ad bona acquirenda mutua diligentia ipsorum, & cura, quàm pro alijs: eaq; ratione familiaris potius administratio, quàm ciuilis nasceretur. quod manifestum est apud eum, qui in hac disciplina uersatus fuerit. Eò ergo absurdius esset alicui uni concedere, ut priuatim sibi ad habitandum domum haberet. nemo enim in hac Repub. propriũ sibi quicq̃ obtinere debet, ac omnium rerum cõmunio perinde in hac Rep. atq; in membris corporis se habet. Per has quoq; nuptias tãtum tẽpus uir unusquis liberis operam dabit, quantũ, ut plurimũ, ad cõceptũ sufficere diiudicabit: & hoc mihi esse uidetur, quod de communione, & filiorum, & uxorum Plato intellexit.

Deinde demonstrationibus probat communitatem

huiuſcemodi neceſſariam eſſe: dixitq; primùm huius Reip.legiſlatorem in ciuitate conſtituenda ſpecta re debere potiſſimùm, quod ſit ciuitatis ſummum bonum: non ſecus ac repellere à ciuitate debet, quod maximum eſt malum. Ac nullum profectò eſt perniciſius ciuitati ea gubernatione, quæ pro una plures efficit ciuitates: nihil econtrario ſalutarius, quàm id, quod Rempub. conuertit, conglutinatq;, atq; unam facit. Neq; quenq̃ latere arbitror communicatiõem, & emolumenti, & damni ciuitatem ſolere colligare, atq; unire, ut illis, & uiuendum pariter, & moriẽdũ ſit, ſi ita ſors tulerit: itidemq; ualet, & lætitiæ, & doloris communitas. contrà his in rebus diſsidia, & quaſi abalienationes ciuitatem diſſoluunt, ac perimunta. Iys enim gaudentibus, alij dolebunt: quin etiã quandoq; ex aliorum dolore alij uoluptatem accipiunt. Quamobrem non temerè fertur commercia, atq; communicationes huiuſmodi hominum inter ſe eſſe perutiles. Et ſummatim ut dicam, ciuitati nihil magis officit, nihil magis perturbat, quàm ea uerba, ſi inter ciues euulgata fuerint, meum uidelicet, & nõ meum. Ac illa demum ciuitas hoc pacto conſtituta, ut nihil unius ſit, quin idem etiam ſit omnium, id, ſi tale eſt, ut uniuerſis facilè congruat, hæc certè ciuitas unita, illigataq;, & uera dici põt. Ciuitatis enim

partium ad totam ciuitatem communio, non alia est, quàm membrorum ad corpus totum animalis, quod ad dolorem spectat, & uoluptatem. nam, & quoties uni digito dolor est, totum huic corpus cõdolet, totumq; afficitur ita, ut ægrotum dici poßit. idem etiã in gaudijs, ac uoluptatibus accidit. Res igitur ita si se habet, ut descripsimus, huiusmodi est ciuitas, cuius ciues probos, & bonos esse uolumus. Et manifestum hinc etiam est, communionem illam uxorum, ac puerorum esse pernecessariam. nanq; nullum horum custodum fas erit quẽpiam omniũ, nisi affinem, atq; propinquum appellare: immò quicunq; occurrerit, eum ipsum, ut patrem, uel auum, uel matrem, uel auiam, uel fratrem, uel sororem, aut filium, aut filiam apud se existimare debet. & in patres quidẽ (ut diximus) ea utentur reuerentia, quam lex in uniuersum lata præscripsit. Hoc etiam maximè ciuitati conducibile est, ut singulæ partes in lætitia, & dolore ita cum uniuersa consentiant, sicut unius corporis particulæ cum corpore. Nec dißimilis est uxorum, & liberorũ cõmunicatio bonorum, atq; opum cõmunioni: eratq;, quod dicebamus, nullum omnino istorum propriam habitationem obtinere, neq; quicquam seorsum, sed unusquisq; domum suam habeat, in qua, & alij habitare poßint. similiter etiam reliqui faciant. Multò

minus equidem, aut liberi proprij, aut uxores propriæ permittendæ erunt. sic enim propria, & mala, & bona fierent. Quin etiam huiusmodi proprietas non raro (ut diximus) alieni mali causa est, seminatq; rixas, atq; seditiones inter cives: quæ mala propter pecunias, propter liberos, propter uxores frequentia oriuntur. E' diverso rectè, & ordine administrata civitas, inimicitias, æmulationes, invidiam, paupertatem, & reliqua mala, quæ has nostras civitates opprimere solent, effugiet. In hac verò civitate nihil est, quòd furta, & rapinæ prohibeantur, reliquaq; alia, quæ his Rebuspub. nostris prohibentur. Et illi etiam cives summa dignitate, summa prosperitate fœlices quidem sunt, ac beati, his omnibus malis liberi, atq; immunes, quæ nostrorum temporum civitatibus ingruunt. Idq; totum per se manifestum est, si quales nunc sunt conventus, quis exactè contemplatus fuerit. Et postq̃ ostendit necessarias esse illas communicationes, ac uxores custodum, nõ minus quàm viros ipsos custodiæ attentas esse oportere, seu domi, seu foris videlicet belli res regẽda sit, quẽadmodum in canibus fœminæ cũ maribus ipsis custodiæ, et ipsæ operã præstãt: tũ investigare incipit, deceãtne ita pueros militiæ, ac prælijs assuefacere, ut illo spectaculo præliorũ, et tyrocinio, ac deinceps

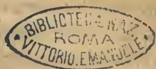
experimento imbuantur, ut alijs in artibus fit, quibus non antè operi, atq; artificio applicantur tyrones, quàm sint frequenti inspectione eruditi. uerbi gratia in fabrica, & nō paucis alijs, patres, dum arti suæ dant operam, præsentes filios adhibent, ut se operantes illi aliquandiu intueantur, priusq̃ ipsi quicq̃ ea in arte agant. Nec parui refert an discipuli à teneris annis artis ipsius spectatores fuerint nécne. quod ipsum, si in alijs artibus cõprobabitur, quantò maior eadem circa custodum liberos diligentia esse debet? cum, & cupiamus, & expediat maximè eos peritissimos, doctissimosq; effici. Adde etiam quòd committẽdo prælio, si liberi adfuerint, patres acrius multò, atq; ardentius pugnabunt: quemadmodum in reliquis etiam animantibus cernitur, quoties alicui eorũ præsente prole decertare cõtigerit. Ita tamen adsint pugnantibus patribus liberi, ut ob eorum imbecillitatem, ac pusillanimitatem mortis periculum nõ subeant, si parẽtibus adhæserint: quin etiam propter id possent parentes ipsos in discrimẽ ducere, uerùm hoc in arbitrio sit parentum, ac iudicio, cum ipsi maximè illorum naturam cognoscant, ut siquem illorũ meticulosum, atq; timidum norint, eum ad bellum exire non committant: & è contrà, qui firmiore, & ualidiore animo est puer, ad idipsum non est alienum,

si egrediatur, tum in primis, cum equitandi artem exactè est assecutus. Et quod ad puerorum quidē eo in spectaculo curam, atq; tutelam attinet, omne studium nauandum est, ut uidelicet in equis maturioris iam ætatis, atq; obsequentioris naturæ equitent, ab ipsis prælium spectent. Præterea autem huic ciuitati ferentur leges, quæ, quicunq; in acie desertorordinis fuerit, aut abiecerit arma, aut similem aliquam ignominiā ex timore, uel ignauia admiserit, in opificum ordinem manuariorum eum transmittant. Quicunq; etiam apud hostes captiuus fuerit, idem hostium arbitrio relinquaturi: d́q; non iniuria, cum se ille in laqueos, & captiuitatem dederit, ut cerui se in retia uecordia, atq; imprudentia conijciunt. Lex itidem ferenda est alia, ne quis occisos in pugna spoliet, iam enim plurimi exercitus hac causa periere: licet tamē mortuis etiam arma detrahant tantummodò, siquis modò indiguerit: utpote, quia, uel gladius, uel hasta, aut rupta, aut inutilis fuerit. Ad hæc Plato his custodibus cōcedit, q̄diu in castris agunt, ut singuli oblatum sibi fortè captiuum ciuē recipiāt, si uelint, eumq; trucident, quò sint reliqui animosiores, pugnacioresq;. Inquit præterea Plato ex custodibus, qui se egregiè gesserint, eis summos, ac plurimos in ciuitate honores haberi debere: ac pro eorum dignitate

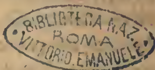
sacris rebus operandum esse, orationibusq;, atq; carminibus esse celebrandos. Atq; ex his, quicunq; in acie strenuè pugnantes occiderint, post eorum obitum honorificentissimè de eis ipsis mētio, memoriaq; habenda est, ac commemoranda, tanq̃ ipsi in Angelos terrestres, sanctosq;, & puros transmutati sint, atq; tum maximè sint mortalium custodes, & mala illis imminentia auertant, atq; uitia. Necnon sepeliendos esse fas est singulari quodam honore, ac loco maximè ad dignitatem exposito: quorum quidem sepulchra, uelut oraculorum sedes erunt, in hisq; adorabitur. secundū hos reuerentia quoq; illis exhibebitur, qui fato è uita concesserint, fuerintq; genere uitæ, et ciuilis disciplinæ laudabiles. Omnibus autem his explicatis, in eam se confert inuestigationem, an huius Reipub. ciues fas sit, alium quempiam generis, ac linguæ societate sibi coniunctum in seruitutem redigere: & per genus quidem intelligo cognationis ordinem, ac seriem, præterea etiam patriam. Ac illud quærit, nū ex odio, quod sit utrinq; in bello cōflatum, iustum sit hos ciues illorum domos incendere, atq; incidere arbores: quod quidem nemo in genus suū admittere debet. ueluti non est æquum, ut Græci ipsi aduersus Græcos ita bellum instituant, ut de seruitute, atq; libertate contendatur: neq; hoc in bello

ædes comburi decebit, aut excidi arbores. huiusmodi enim Græcorum inter se dissidium seditio potius, quàm iustũ bellum appellari debet: & seditio quidẽ, nõ nisi inter ciues, & uelut familiares, atq; domesticos, amicosq́; malum intestinum exoritur. Quocirca hæc custodibus huius ciuitatis lex imponatur, ne domos græcorum deuastẽt, arbores concidant, ullósue in seruitutem redigant: quos error quidem, non rebellis natura in seditionem agit, & morbo potius, quàm natura peruertuntur. quæ Platonis sententia multorum opinioni contraria est, qui hactenus leges condiderunt. Cõtra barbaros uerò omnia illa depopulationis, & uastationis genera exercere licet: sicq; conclusa est Platonis opinio de institutione huius ciuitatis. ipsorumq́; maximè custodum, tum quo pacto inter eos, qualisq; rerũ cõicatio fit. Neq; uerò te fugere debet, maximam eorũ partem, quæ de cõione, & institutionẽ per musicã, & gymnasticam artem dicta sunt, omnibus in hac Repub. ordinibus cõuenire, licet tamen nõ una sit gymnasticæ in oĩbus generibus formula. Idẽ de fabulis quoq; putandũ est, quæ ꝑ musicã tradi solẽt, affectus scilicet cõmouentibus, ac inducẽtibus imprimis ad eã actionẽ, ad quã quisquis natura maximè paratus est. Quam diligentiã Plato non ꝑ singula ciuiũ genera executus est: cũ sit facilè

ex his, quæ de custodibus disseruit, eandem ratiōem ad reliquos etiam ciuium gradus transmittere. Est igitur nunc consequens, ut detur generi sapientum propria, & quasi sua disputatio: & hoc quidem Plato ipse, ut instituerat perficit. sicq; dicetur, qua ratione naturæ ad sapientiam idoneæ dignosci possint, qua diligentia ad eam deinceps effingi, & formari debeant, tumq; deniq; quo modo iam perfecti illi in sapientia uiri, atq; consummati ciuitati imperare debeant. Hic tamen huius compendij primo tractatui modum imponemus.

TRACTATVS SECVNDVS.

VONIAM Quidem, & quæ à nobis instituitur Resp. si cōtingat, tum demum esse intelligitur, cum Regem habuerit Philosophū, illoq; tantummodò præside seruatur, atq; permanent: ubi Platoni erat propositum de eorum natura disserere, ideo hic non alieno loco de Philosopho tractare exorditur: eumq; sanè ipsum esse dicit, qui ipsum quod est (ens uocant) scire cupit, eiusdemq; naturā à materia longissimè separatam cōtemplatur. cuius quidem totius fundamentum in ipsis Platonis uerbis consistit. Est autem scitu non indignum, quòd philosophi nomen ipsa in prima, atq; præcipua eius notione, accipitur pro eo, qui scientias contemplatiuas est assequutus, illis quatuor cōditionibus, quæ in libro posteriorum

analyticorũ Aristotelis enumeratæ sunt. Earum autẽ una est, ut poßit is eas ædere, atq; docere. At docere quidẽ non uno modo contingit, uerũtamen duobus: quorũ alter, præstãtiũ, atq; egregiorũ ingeniorũ pro prius, rõnibusq; demonstratiuis innititur: alter uulgaris quidẽ ille, & cõis, iijs quibusdã inducẽtibus probabiliter, atq;, persuadentibus poeticaq; industria pcedit. quo eodẽ modo siquis docere aggredietur, eũ oportet, & rerũ agendarum usu, eaq; facultate excogitandi, qua res adinueniuntur, quæ in sciẽtia actiua declaratæ sunt, pro populis, ac ciuitatibus instructũ esse. Ad hæc ẽt Philosophia, quæ de eximijs hominũ moribus & uita cõtemplatur exornatũ, quæ administratio ciuitatum, & Iustitia populorũ eligitur. Neq; aliter Philosophus optans ipse perfici, atq; consummari hoc obtinebit, priusq̃ cõtemplatiuas scientias, ac rerum agendarum artes simul assequutus fuerit: et uirtutes illas morales, cum excogitatiua etiam facultate unà contulerit: imprimisq; illarum omnium præstantißimas cõplectetur. At uerò quod ad Regis quidem nomen attinet, id illum imprimis significat, qui ciuitatibus dominatur. atq; planum est, illius officium, atq; opus, quo ciuitatũ administrationi præest, his omnibus simul, quas suprà memorauimus artibus, & uirtutibus pfici. Similiter de legislatore dicẽ-

dū,quanuis noīe ipſo is primo intelligi uideatur,qui facultate illa excogitādi eas res,quæ inter gētes in rebusq́; publicis actitātur,& exercētur præpollet:ſuperiores tamen illas uirtutes neceſſe eſt,ut habeat. Quocirca uideri hæc oīa poſſunt eiuſdē ſenſus nomina, ſcilicet Philoſophus,Rex,Legisator,atq; Sacerdos,ſiquidē,& lingua noſtra Arabica ſacerdotis nomen ꝑ eo interpretatur, cuius operatiōibus fides eſt adhibēda.hic igitur,cui fides habēda ē, ꝓpter actiones eius,quibus Philoſophus eſt,ſacerdos ſimpliciter eſt. Num uerò præterea,an ēt in eo prophetia deſiderari,& reqri debeat,eximiæ cōſideratiōis quidē locus eſt,quē nos(ſi Deus annuerit)in prima huius ſciētiæ parte tractabimus:interim tamen ſciri debet, ſi ita fortè ſit,id quidē nō eſſe neceßitatis,ſed,& cōmoditatis,& melioris cuiuſdā ſtatus gratia.Tū,poſtea ǭ de Philoſopho quidnā eſſet diſputatū eſt,ac cōuenit,nullū eſſe in hac Rep.iure atq;natura principē, ac dominū,niſi philoſophum:conſentaneū eſt, ut eos mores enumeres,quibus natura,atq; ingenio ornatus eſſe debet, quæ ornamenta, atq; inſignia ſunt quidem illa Regis ipſius naturalia,& propria. Horum autem primum eſt, atq; præcipuum, ut ingenij claritate ſit aptus à natura ad eas ſcientias comprehendendas, quæ contemplationis tantùm ſunt.

id autem maximè continget, si ab ipsa natura quid per seipsum sit dignoscat: ac deinde idipsum ab eo, quod ex accidenti est discere sciat.

PROXIMVM est, ut acri, ac fideli sit memoria, nō obliuiosus natura. Quòd si hæc duo ingenij bona non obtineat, uidetur ille sanè ad discendum minimè appositus: quandoquidem cōtinuo labore obruetur, ut tandem præ tædio omnē lectionem, disciplinamq; reijciat.

TERTIVM etiam accedit ornamentum, ut amet ipse doctrinam, ac requirat, neq; ullam uniuersæ sapientiæ partem negligat. nam, & qui summopere aliquid concupierit eius, quod desiderat omnes omnino partes persequitur, ac species: ut exempli causa, qui uini auidiores sunt omnia uini genera sedulò, ac uehementer requirunt. simile est etiam in effœminatis, & mulierum amatoribus.

QVARTVM insigne quoq; est, ut ueri ille amator sit, inimicus, aduersariusq; mendacio. etenim, qui ipsum, quod est affectat cognoscere eo modo, quo est ueritatem diligit: neq; ueri amicus quispiam mendacium non odit. nullus igitur uir, cuiusmodi eum esse uolumus, mendacium amplectetur.

QVINTVM Illi etiam pernecessarium est, ut corporeas uoluptates exhorreat. nam quicunq; aliqua in

qua in re magna uoluptate capti sunt, eorum animus à reliquis omnibus delectationibus auertitur: idq; in philosophis, quorum animus ad nihil aliud, quàm doctrinam inclinat.

SEXTVM'QVE hoc etiam additur, ne ullius quæstus cupidus sit. nam, & ipsæ pecuniæ per se cupiditates quodammodò sunt, quæ omnes ab his uiris sunt omninò alienæ.

SEPTIMVM est, ut præstantis, perspicacisq;, atq; acutæ sit ratiocinationis. nam qui uniuersa cognoscere laborat, nusquam se patitur cognitione rerum defici, ut pòt uis illa cognoscendi ferre: atq; is quidem incomparabilis est ad contemplandum uirtutis. neq; enim quicquam meritò huic ratiocinanti animæ comparabitur.

AD HAEC Fortitudo quoq; in hoc octauum obtinebit locum. nam sine fortitudine rationes illas debiles, non demonstratiuas, in quibus eum educari contigit, nec contemneret, neq; refelleret. quod quidem magis etiam perspicuum est in his, qui in nostris ciuitatibus educati sunt.

NONA deniq; uirtus, ut per se ipse moueatur ad id, quodcunque bonum, honestumq; uidebitur, tum Iustitiæ, tum aliarum specie uirtutum, ac demum hoc modo continget, si anima ipsa concupiscens totam

se credat rationi, ac excogitationi. Adde eum insuper oratorem perfectum esse debere, ita sanè, ut eius oratione sua in doctrina ad id omne, quod maximè desiderat fœliciter perueniat. ad hæc comprehendat breuiter, & facilè medium in ratione(terminum quem uocant). Hæc itaq; instrumẽta animi sunt, quibus uir huiusmodi instructus esse debet. Virtus autẽ, uiresq; corporis in istis, & custodibus eædem ponuntur, ut sint utiq; firmæ, salubrisq; constitutionis, corporeæq; temperaturæ. Sic equidẽ cui ab ineunte ætate hæc omnia affuerint, cuiq; euenerit, ut in ea, quam post describit institutione, doctus, formatusq; fuerit, profectò is ad imperandum huic Reipu *erit idoneus.* Ex *quo eße uidetur id, quòd rari admodum huiusmodi homines, difficilesq; inuentu sint: qua ipsa causa,* Res *quoq; publica huiuscemodi non obuia passim, atq; frequens, sed inuentu rarißima.*

NEQVE *sit summopere alienum, si quis hic addubitet, dicatq; non posse talem ciuitatem existere, nisi, dum quales superius descripsimus, homines tales inuenientur: nec sanè eos inueniri, nisi in hac ciuitate moribus illis educati fuerint. Quamobrem collectum esse uidetur, quod rationibus fieri posse à nobis ostendebatur, nunc prorsus esse nunquã posse.*

AD ID *autem non incommodè dici potest, non*

esse dissentaneum, ut nōnulli per se, ac naturali quadam affectione his, quos perscripsimus, moribus instructi sint. ad hoc etiam, naturæ ipsius instinctu, legem aliquam communem, quam certè nōnullæ gentes, uel populus eligit, accipiant. præterea etiam, ut propria se religione astringant, quæ legibus tamen humanis non sit dißimilis. Sicq; nō incongruum est, ut processu temporis in sapientes euadant; ueluti etiam hac ætate nostra, hac nostra lege res habet. Ergo, *si contigerit uiros ita moribus, uirtutibusq; instructos potentia, atq; authoritate ualere, quanq̃ incerto, infinitoq; nobis tempore id accidat: sic utiq; talis* Resp*ub. qualem descripsimus, atq; quærimus existere poterit.*

T V M *uerò, simulatq; ab illo ostensum est, si quando talis* Resp*ub. contingat, oportere eius administratores sapientes esse: inuestigare incipit, quam ob causam eæ, quales nunc extant ciuitates, nihil philosophorum, & sapientum opera adiuuentur.* Dicit*q; idipsum duabus de causis accidere, quarum altera est, ex eo quòd hæ ciuitates nolunt ueris philosophis, sapientibusq; credere, neq; admonita eorum respicere: uideaturq; illis inter sapientes ipsos, & ciuitatum (quales nunc sunt) ciues simile quiddam intercedere, quod inter peritum gubernatorem*

ſcientiæ nauigatoriæ peritum, nbiq; eam artem profitentem, atq; offerentem, à nullo tamen, qui artis ipſius cupidus ſit receptum, atq; imperitos alios nautas, qui artem quidem primùm ipſam doceri debere, uel poſſe negant: deinde, atq; arti ipſi tantùm authoritatis, aut dignitatis adhiberi uolũt, ut eius author, atq; profeſſor reliquorum nautarum ſit princeps. Quin etiam inter eos, ſi fortè quis artem ipſam affirmauerit doceri debere, ei omnes graues ſunt, atq; inimici, è nauiq; eum expellunt: is autem totius nauis gubernaculis admouetur, ac præeſt, qui ab illis omnibus de nauigandi ratione non diſcrepat. idq;, uel inuitis reliquis nauigatoribus nonnunq̃, uel alio quouis pacto, ut principatus, & iniri, & arripi ſolent. Sicq;, cum is nauis totius gubernator, magiſterq; effectus ſit, inter illos ſimilis erroris, atq; imperitiæ uiros, nunq̃ à ueri rectoris, gubernatorisq; officio diſceſsiſſe aduertetur, immò in eius odium quandoq; deuenient. Simile quidem ſapientibus, cum harum ciuitatum habitatoribus accidit. Nec ſe in comparatione illorum ſapientes, aliterq̃ medici ad ægrotos habẽt, qui neq; medicinam artem ſanandi eſſe putant, et eã ipſa de cauſa medicos reſpuunt: ipſisq; aſſeuerantibus ſanitatem reſtitui poſſe, ipſos lapidibus uulnerare attentant. Quare cuiusq; medici actio nulla per-

ficitur,ac finem suum habet,donec totum se ægrotus fidei medici committat:quin potius,qui aduersa est ualetudine,ad medicorum fores(ut inquit)necessariò se confert.Par,inquam est, philosophorum ad eos,qui nunc sunt,ciues cõparatio.Et hæc prior causa est,quamobrem his temporibus sapientes nulli reliquis ciuibus usui sint.Altera uerò,quoniam ex his, qui se ad philosophiam contulerũt plurimi,pauci sunt, atq; peruersi admodum.quod ipsum accidit,siqua ex his uirtutibus quæ superius sunt uero sapienti attributæ defecerit.neq; id mirum, præsertim cùm raro inueniri poßit,qui harum omnium nnmerum impleuerit:ac si quando talem inueniri contingat, non sit adeò promptum,ut hanc scientiam,hoc est philosophiam perfectè assequatur.Illæ siquidem omnes enumeratæ urtutes magna ex parte philosophiæ officiunt,illorum maximè,qui nostris in ciuitatibus nati sunt:idemq; patiuntur,quod plurimi ægroti,quibus morbus ipse ex optimis cibis aggrauatur, cumulaturq;:idq;,quod seminarijs egregiarum plantarum accidit,quæ,cum in locum incidunt minimè sibi congruentem,nec alimentum naturæ suæ aptum sufficitur,in peßimum plantarum genus degenerãt. Simile ergo est in his probis, generosisq; ingenijs, si in nostris ciuitatibus educẽtur,et instituatur iusta, le-

gitimaq; eruditione.nihil enim aliud causa sit maximorum malorum ipsis in ciuitatibus: quandoquidem, neq; pigra, torpescensq; natura, neq; pusillus, ac debilis animus, magnum aliquid, & grande adoriatur, præsertimq;, qui temperātiam non obtinuerit. Taliq; ex genere sunt nostrarum ciuitatū Principes, *ficti quidem illi, atq; simulati, qui honesta omnia, ut scientiam, & reliqua id genus uituperent, ciuilesq; disciplinas, quotquot sunt, damnant, turpia omnia extollunt: quorum dominium* Reipub. *pestilentißimū, causa est præcipua afflictæ scientiæ, & eruditionis, luminisq; illius extincti. Et genus quidem hoc, si exactè indagaueris, hominum, in his ciuitatibus frequentißimum occurret: quorum, quicunq; sæuitiam euaserit, hunc* Deo *propitio usum fuisse, diuinaq; cura ita ab æterno præstituta, atq; protectione dici potest.* Q*uotquot autem in studium philosophiæ se dabunt, nec superioribus illis uirtutibus consummabūtur: eos manifestum est non tantùm ciuitatibus esse inutiles, uerùm etiam sapientiæ ipsi nō parùm obesse: utpote, cum frequentißimè accidat, ut tales uiri ad uoluptates, & turpia omnia, ad rapinas, ad fraudes uota se inclinatione conferant. quandoquidem nullam ipsi per se uirtutem obtinent, quæ eos ab huiusmodi inhonestis rebus contineat. Sed neq; sermonibus sunt*

ueraces, quibus, dum ciuibus auferunt sua, atq; rapiũt, ad incutiendum timorem utuntur. Sic itaq; philosophiæ opprobrio sunt, neq; non maximè ijs officiunt, qui ad eam ipsam parati sunt, atq; idonei: uelut hac nostra ætate accidit perfrequenter. Quod, si fortè contingat Philosophum in huiusmodi ciuitatibus uerum, perfectumq; educari, ei non absimilis erit, qui inter feras rapaces, atq; sanguinarias morã traxit: qui equidem, ut non cogitur inuitus esse, cum illis ferocissimis bestijs nocens, ita in tuto ipse nõ est, quominus sontes illæ feræ in illum irruant. Itaq; ad diuersum uitæ institutum se referet: nempe, ut in solitudine uiuat potius, ac sic frustratus sit præstãtia uirtutis suæ, atq; perfectione, quam certè in ea ciuitate, quæ à nobis rationibus descripta est, nancisci potuisset.

TVM, ex quo probauit rationibus, cuius Philosophus naturæ esse debeat, cui simplex Philosophi nomen conueniat, dicitq; nullã uiã esse, qua Resp. salua esse posit, nisi uiris huiuscemodi imperãtibus, & ostẽdit causam, ob quam talis Resp. inuentu difficilis sit, tum quo modo contingat, naturam hanc Philosophi nociuam esse per accidens: sequitur nunc locus ipse, in quo disputandum sit de eruditione huius generis hominũ inter reliqua, quæ in ciuitate sunt. Hoc aũt

genus principum est, quorum non potest iniri ratio, neq; erudiendi, neq; educandi, nisi finis ipse in aperto sit, ob quem humano generi administratione horũ opus sit: quem certè nobis imprimis, & inuestigari, & sciri oportere par est. sic enim, & singulorũ quorumq;, quibus erudiri quisq;, atq; institui debet, sermo fieri poterit. Nam incognito fine, haud quaq̃ eius rei necessitas, quæ ad finem perducit, cognoscetur. Cuius rei inuestigatio, etsi ad primam huius scientiæ partem maximè pertinebat, nihilominus absonum nõ sit, ea de re hic aliquid disserere. sic igitur dicamus, Hominem, quum res quædam sit naturalis, necessarium esse finem habere, gratia cuius est: siquidem quicquid naturaliter est, suum habeat finem, ut est in naturali scientia expositum: imprimisq; id homini ipsum conuenit, ut reliquis rebus prestantior est, atq; nobilior. Cumq; homini, uelut à necessitate insitum sit ut in ciuitate uiuat, ideo qua ratione ciuitatis pars est quædam, præstitutũ sibi finem habet: neq; queñq̃ fallere potest, finem hunc, cum certè unius rei sit, unum quoq; esse oportere: siue specie id intelligatur, ita ut à singulis percipiatur, sicut in illo uidere est fine, qui numero unus est: siue ratione, uel, ut Græci uocãt analogia, quæ gradus quosdam habet. Est quibus prius quiddam est, & posterius dignitate, siue at-

tributione, & respectu quodam, ac relatione multorum ad unum: ueluti si complures perfectiones unius alicuius gratia sint, & nonnullæ ob nonnullas alias. sic enim res multæ una fiunt quodãmodo, alioquin humani fines plures essent. Et si humanæ perfectiones hac ratione plures sint, poßintq; uniuersæ in singulis quibusq; inueniri: consequens erit, ut unusquisq; sui gratia sit: essentq; in ciuitate ea ratione non plures ordines uno, id quod fortasse nõ potest fieri. Si uerò, uel omnes, uel plures non ab omnibus, sed ab aliqua tantùm parte acquiri poßint, in reliquis uerò deficiet natura, quum eis suarum perfectionum finem denegauerit: tunc posterius hoc genus aptum est, quasi alieno dominio subijci, prius illud, & excellentius ad dominandum quidem aptum, & idoneum. Istorum siquidem inter se ratio, atq; dignitas similis est gradibus perfectionum, quæ humana in anima insunt, ueluti cum aliæ sint aliarum causa. At uerò, quæ possunt de humano fine à mortalibus considerari penitus finita esse oportet: & nos quidem hac in parte id exponemus, quod nostra tempestate propalatum maximè sit.

DICIMVS ergo finem (ut quorundam fert opinio) nihil esse aliud, quàm ut unusquisq; in sui corporis salubritate, atq; integritate, necnõ sensoriorum

tutela summum constituat bonum. Huiusmodi *mortalium siquis in unum conuentus fiat, necessitatis quidem gratia ille cogetur: neq; illis alius est finis propositus, quàm necessitatis.*

ALII *autem ita existimant, neminem quidem sibi deesse debere, ac res suæ uitæ necessarias negligere, uerumtamen finem illustriorem, ac maiorē, quàm si necessitatem tantummodò spectaret, oīno habere. Idq́; in rebus naturæ permultis perspicere est. Visus siquidem non homini ad necessitatem, uerùm ad præsidium.* Contrarium *de tactu est, neq; enim ullum est animans, quod sensus eius expers sit. Præterea tamē qui de humano fine in hunc modū arbitrati sunt, dissident inter se q̄maximè: utpote cum ex his alij in diuitias, alij in gloriā, alij in uoluptates humanarū rerū finē conferunt.* Ex *quibus qui uoluptates asserūt, inter se bifariā diuiduntur. nonnulli.n. ex his ipsis corporeas uoluptates, sensoriasq́; finē esse autumauerūt: qui sanè supiori illi primæ sententiæ proximè accedere uidētur.* Alteri *ī intelligēdi delectatiōe fœlicitatē cōstituerūt. Præter hos ēt oēs alij summū bonū in imperio cōstituerunt, ita sanè, ut alijs imparēt, atq; dn̄arētur: tumq́; delectabilia oīa rerū oīum genera, tū diuitiarū, tū gloriæ, tū reliquorū etiam, quæ ipsi apud se magni esse existimāt, sibi uendicent.* Leges *uerò no-*

ſtræ, quæ his tpibus uigẽt, de ea re quid ſentiãt, Deus ſcit uerũ. id ſola prophetia ſciri põt. Quodquidẽ, ſi leges inſpexeris, facilè apparebit, duplicem hunc eſſe finẽ. alterum ſiquidẽ ex rerũ à materia liberatarum ſcientia eſſe: alterum in rerum humanarũ actiõe exiſtere, qui ipſe ad mores, de quibus leges ipſæ admonent pertinet: ſicq́; idem, & legi, & philoſophiæ genere, atq; tractatione propoſitũ erit: ob idq́; non deſunt, qui opinati fuerint, leges ex antiqua ſapientia emanaſſe. Oĩbus ergo ex ſupioribus ſententijs facilè poßit colligi, bonũ, ac malũ, utile, atq; nociuũ, honeſtũ, turpe eſſe nõ ex ſuppoſitiõe, ſed ex natura certũ quiddã. qũquidem quicquid ad finẽ pducit, id q̃dem, & pulchrũ, & bonum eſt: quicquid aũt à fine intercludit, aut auertit, malum, & turpe. nec aliud uidetur eſſe quod eæ religiões agũt, curantq́;, in hisq́; noſtra imprimis: quin ẽt non pauci ex his, q̃ regiões noſtras incolũt idipſum de noſtra lege ſentiũt. At uerò Theologi noſtri, qui loquentũ (ut uocãt) ſectã imitantur, ex ipſa religionis contẽplatione ducti ſunt credere, quòd id, quod Deus uult nullã habet præfixam, ac determinatam naturã: et ſic nihil eſſe, quod non ad diuinam uoluntatem, & arbitrium redigatur. At eo modo, neq; honeſtum quicq̃, neq; turpe niſi ex poſitione, atq; arbitrio quodam dici poterit: ampliusq́;,

eo modo finis humanus nullus erit, nisi sola positiõe. Id autẽ adducti sunt, ut crederent, conantes, ea, quæ in lege Deo aßignari, atq; attribui uiderant, defendere, atq; seruare, ut quod de eo dicitur posse omnia, uelle omnia, uoluntatemq; putent diuinam ad omnia ferri posse. quod cum per singula currat, feraturq;, omnia igitur hoc modo poßibilia sint. Sæpißime autem solet idem in contemplatione legis euenire, ut uidelicet primùm quæcunq; Deo ascribuntur enumerent: deinde studeãt, ut in re ipsa ea omnia comprobentur, ac respondeant, præter ullam huiusmodi attributorum positionis confusionem, & offendiculum. Enimuerò non sine maxima perplexitate dubium illud dissoluent, idq; etiam, si, quæ imaginantur, sibiq; affingunt, ex eorum sententia, in lege clara, manifestaq; essent. Sed ipsi ex hac opinione in errorem, atq; hallucinationem maximam inciderunt, maximeq; ab humana natura adhorrentem: quin etiam absurdum uideri poßit, legem aliquam ea de re commemorare. Et de humano quidem fine, quæ hominis est beatitudo, eæ sunt uulgares, magisq; tritæ opiniones: quæ ipsæ apertius falsæ sunt, q̃ ut id ulterius declaretur. Philosophorum uerò sententias tunc exequendi locus erit, cum ad id, quod inter se disceptant, rationibus indagãdum peruenerimus. est enim eorum inter

ſe controuerſia, de parte animæ, quæ rationem continet. Nunc igitur ad eum ſermonem, undè digreßi ſumus reuertamur, deq; uero fine dißeramus, ſi tamẽ prius à naturali philoſopho id, quod conueniet, repetierimus, ac receperimus: ſic tandem enim adipiſcemur faciliùs, quod ex hac ipſa ſcientia elici poteſt. Sic ergo dicimus, huius artis ciuilis profeſſorem cũ naturali philoſopho, hac in quæſtione ſentire. nam, & de fine (quæ naturalis corporis pfectio, ſeu actus eſt) ipſe naturalis philoſophus diſputat, eamq; ipſam alijs perfectionibus comparat, & confert, ſi plures in eo animaduertat ineſſe. Enimuerò, cum ex humanis perfectionibus nihil planè natura, niſi præparatiões exhibeat, uel principia quædam, ad illas facilè aſſequendas, ſic igitur cum illas, nec perfectè nec integrè natura præſtet, ſi non, & uolũtas, & electiò animi, atq; diligentia adhibeatur: ex eo ſcientiæ ciuilis profeſſor non ab re de fine humano pertractat, ſcilicet quatenus electio, conſiliumq; animi, atq; uoluntas eum ipſum finem efficiunt. Inſuper, cum in naturæ ſcientia iam ſit probatumabundè, hominem ipſum ex corpore conſtare, & anima: eamq; eſſe corporis ad animam rationem, quæ materiæ ad formam: atq; è contrario animæ ad corpus, qualem formæ ad materiam: ipſamq; materiam eſſe formæ gratia, formã

humanus finis ... [handwritten marginal note]

præterea gratia actionum ab ea prouenientium, atq; affectionum. humana igitur perfectio, humanusq; finis, ex illius actionibus operibusq; dependet. Inibiq; satis præterea demonstratum, actionum humanarũ nonnullas, & hominibus & rebus cæteris, tum simplicibus, tum compositis cõmunes esse, quas sanè quidem ex communibus formis necessarium est produci: nonnullas uerò proprias, quæ sine controuersia proprijs ex formis, siue una, siue pluribus insunt. Ampliusq; illic monstratum, simplicia corpora, quod habent cum homine cõmune, id potentiæ est, ac momenti cuiusdam ad hoc, uel illud inclinãtis. quæ certè inclinatio ex tali potentia coorta, atq; in hãc formã inducta, neq; anima est, neq; ipsius animæ actiones. Illic etiam nunc expositũ est, quomodo necessariò homo id, quod habet cum corporibus compositis commune, sit ipsa anima: suntq; talia corpora bifariam diuisa, nempe aut in plantarum genus, aut in animantium. Stirpes autem, herbæ, plantæ uegetatiuam, nutritiuam, generatiuamq; uim animæ: animãtia uerò, sentiendi, & imaginãdi facultates cum homine communicãt. In concupiscentia uerò, partim cũ homine conueniunt, partim ab eo ipso discrepant. Homini uerò nemo ambigit uim rationis necessariò propriam esse: rationis autem potentiam in duo di-

56

uidi, in rationem scilicet, quam actiuam, seu practicam: et in contemplatiuam, quam scientiæ esse dicũt. Illic insuper ostensum est, formas illas communes ad has proprias, ac præcipuas eam seruare rationem, ac proportionem, quam materia ad formam, & hominem quidem ob propriam formam suam esse. Similiterq; de unaquaq; re dicẽdum, ex propria forma sua esse id, quod est, ex eaq; proprias actiões exire. Verum enimuerò, cum, & bonum, & malum aliqua in re ita inueniantur, ut in eodem actionis genere consistant, quemadmodum ipsa in pulsatione chordarum sonus, & bonus, & malus dignoscitur: ipsisq; actiõis laus in homine, atq; uituperiũ, propriæ quidẽ actiõis, non alterius cuiusq̃ intelligitur. Sicq; humanus finis, humanaq; fœlicitas in hoc tota uersatur, ut operationes ppriæ, in eo ipso sint maximopẽ bonæ, & probæ: atq; ideo definita est fœlicitas, ut animæ actus sit rationalis, cũ uirtute cõiunctus. At quoniã rõnalis quoq; animæ partes, ut ibidẽ monstratũ est, sunt duæ, idcirco, & uirtutes non una sunt specie, nec ipsæ perfectiones etiam. Et rationalẽ quidem ipsam bipartitã esse ibidem ostensum est, quippe in actiuã, seu practicam (ut paulò antè dicebamus) & in contemplatiuam: consequens ergo, est perfectiones ipsas, alias contẽplatiuas quoq;, alias actiuas, seu practicas esse.

bonũ et malũ in re in eodẽ a[...] nis genere dis[...]

Verùm, cum concupiſcibilis, ſeu cupiditas, pars etiã ipſa ſit animæ, uideturq́; illa in homine excitari, & concupiſcere, prout ipſa contemplatiua præcipit, ac ei maximè adhæret: ex quo ſequitur etiam partem illam cupiditatis, ad rationalem ob hanc cauſam attinere. Quocirca perfectiones ipſas trium generum eſſe apparebit, uidelicet contemplatiuas, præterea morales uirtutes, & poſtremò artes ipſas effectrices, ſeu operarias. quæ etiã ipſæ, cum bifariã diuidantur. Alterum enim eſt genus earum, quæ, ut munus ſuum in propoſita materia exequantur nulla re alia indiget, quàm ſcientia, & cognitione præceptorum uniuerſæ artis. Alterum, quod ad agendum alia quadam uirtute aduentitia, & coniectura præter hæc uniuerſalia præcepta indiget, ut ſingula elaborẽtur, atq; efficiantur ipſa ex arte, additis præterea temporis, loci, aliorumq́; ſimilium circunſtantijs. Quocirca hæc planè intellectus, ſeu rationis pars ab altera omnino differt, et ſic utrobiq; differentes uirtutes. Quatuor ergo perfectionum, uirtutumq́; genera ſunt, ſcilicet contemplandi, excogitandi in artibus, atq; in eiſdem, quod excogitatum eſt opere exequẽdi, ac morum. Ex quibus quoq; manifeſtum eſt, humanas uirtutes plures eſſe. quæ cum unius rei perfectiones ſint, neceſſe eſt alias propter alias eſſe, ſeu

eas ipſas

eas ipsas uniuersas in singulis inueniri par sit, siue in aliquibus tantùm: at singulis quidem mortalibus uniuersæ comprehendi non possunt, uerùm possunt earum nonnullæ in aliquo, & illo quidem diuino hominum genere inueniri. Verùm ex moralibus uirtutibus nonnullæ possunt esse omnibus communes, inter quas est temperantia: & quidem propterea, hominum genera ex uirtutum generibus digerenda sunt, ut inferius, minusq; perfectum præstantioris gratia sit. nam qua ratione uirtutum ordo in unico homine distinctus est, atq; dispositus, eadē in multis quoq; hominibus disponetur. quod quidem ei rationi consentaneum est, quæ homines multos omnibus uirtutibus præditos ad meliorem humanitatis conditionē, coire in unum coegit. Nam si singuli adipisci potuissent uniuersas uirtutes, non solùm oporteret, ut unusquisq; in seipso, & imperantem haberet, & obsequentem conditionem, & uelut dominum, & seruum: sed, & ipsa natura aliquid superuacaneum fecisset, cum oēs ad dominandum parati, aptiq; essent: id quod sanè esse nequit. necesse enim est dominum non carere seruo, qui dominiū admittat, atq; obsequatur. Et perfectiones eæ uniuersæ, ut uno in homine aggregentur, id admodum difficile est, nec nisi portento quodam, prodigioq; fit. Contingit uerò frequentissimè,

ut aliud ad alias uirtutes genus hominum aptum sit, atq; aspiret: idq; facilè patebit, si in singulorum naturam intueamur.

POSTEAQVAM *quid humanæ perfectiones, quid animi uirtutes essent dictum est, declaratũ etiam est, alias aliarum gratia uirtutes, & uideri, & esse, adeò ut una afferri poßit, ad quã cæteræ omnes, ut ad finem dirigantur, neq; ob aliam quãcunq; rem sint, ipsa autẽ illa propter seipsam, non propter aliã: eaq; perfectio summa hominis, atq; suprema fœlicitas, de qua nobis proposita est inquisitio. Dicendum ergo imprimis est, Artificia ob neceßitatem primùm inuenta fuisse, propter inopiam scilicet, quæ in statu humano inest: nec cõmodè tamen homo citra illas, aut uiuere, aut agere poßit, nihilosecius quàm non potuerunt infinita propè animantia sine proprijs quibusdam, & habitibus & affectibus naturalibus, necnon operibus reperiri: quemadmodum figuræ illæ sexangulares, & fauos struentibus apibus, & texentibus araneis, familiares sunt. Et uerò illa speculandi pars, uidetur equidem ex naturæ disciplina intuentibus, homini non inesse propter neceßitatem, sed melioris cuiusdam conditionis, atq; augustioris status gratia: & quidem, quod in ipso est huiusmodi, ut propter excellentiam, atq; di-*

gnitatem insit, præstantius haud dubiè est, atq; dignius his omnibus quæ necessitas, & indigentia inuenerunt. Pars igitur rationis, quæ effectrix, uel utiq; artifex est, ob speculandi commoditatem est adinuenta: id, quod res ipsa manifestissimè comprobat. Quis enim nescit artes huiusmodi, & opificia causa operum, in quibus uersantur, esse adinuenta? ipsaq; opera, ob rerum uarietatem? sed homo ipse qua ratione his in artibus uersatur, quasi se alieno addicit, atq; quibus suppeditat necessaria, ij reuera domini sunt: non autem propter aliud quis iure dominus est, quàm propter eum animi affectum, quo melior, ac præstantior existit eo, qui seruitutem admisit. Affectus uerò ille, quo quis præstat inter cæteros maximè, ea pars est animæ, quæ contemplatur, atq; speculatur. Neq; aliter quàm hæc rationis pars contemplatiua, alteri actiuæ dominetur eadem in anima, Dominus quoq; erit, qui est ad scientias speculatiuas paratus illi, cuius in suo ortu naturæ satisfactum est, ut artificij cuiusdam tantũmodò aptitudinem sortitus sit: & huiusmodi quidem uiri natura serui sunt, ac dominatui alieno obnoxij. eadem est istarum inter se animæ partiũ ratio, quæ domini, atq; serui inter ipsos. Quanq̃ dubitari possit, qua de re omnes illæ artes,

quæ in agenda re aliqua, aut facienda uersantur, ad unam quãdam artem, uelut principem, quæ administrandæ Reipub. ars est, redigantur, cum prius osten sum sit, hanc ipsam artem ad speculandum excogitatam esse. Scientiæ igitur speculatrices ad agendũ præparãt, iuuantq;. Neq; ulla inter has ipsas, & artes, quæ agunt, efficiuntq; differentia est, quàm quòd illæ effectrices artes inferiorès superioribus illis inseruiunt, in suo administrando proposito: speculatiuæ uerò sciẽtiæ illis etiam artibus authoritatem ac dominium præstant, ad exitum, & finem suum adiuuan tes, ac disponentes, ueluti in reliquis artibus principibus, quæ inferioribus uim tribuunt, ducendo ad suum cuiusq; finem: uelut agricultura quidem princeps, ac præcipua ad particularem sibi subiectam se habet. Sic igitur speculatiuarum scientiarum, & artium effectricium eædem esse uidentur partes: neq; ulla, nisi ex dignitate, & ignobilitate differẽtia esset. In qua sententia non pauci nostris temporibus philosophi permanent, qui in his rebus contemplandis leuiter, atq; ociosè uersati sunt sine ullo naturalis serei respectu, ac artificiosæ doctrinæ cõsideratione. Nos autem dicimus scientias speculatrices contemplari quidem, idq; imprimis de natura philosophiam, & de diuinis rebus (quã Metaphysicã uocãt).

Nec sanè illæ, quæ contemplantur, ad operationem aliquam, aut actum referuntur, nec uoluntas quicq̃ ad ea constituenda proficit, aut ualet: idq; per se notum est, ei præsertim, qui in his ipsis scientijs exercitatus sit. Si igitur nihil nos ad subiecti earum scientiarum statum, atq; substantiam conferamus, consequens est eas ipsas non esse ad agendum paratas, aut operandum præcipuè, sed neq; hominem per eas ipsas primo proposito alij cuipiam inseruire: insunt illæ tamen homini propter melius, atq; præstantius quiddam, cum alioqui inesse eas frustrà, aut temerè, esset perabsurdum. Sed ne esse quidem hoc pacto possent, & ex his quidem, quæ nunc dicturi sumus, id manifestius apparebit. Est certè enim in prima philosophia statutum, res omnes bifariam partitas esse, ut aliæ sensu, aliæ intellectu comprehenderentur: idq̃;, quod intellectu percipitur, principium quoddam esse ei rei, quæ sensibus est subiecta: finemq;, & formam, & causam effectricem, &, siquid eius in scientijs speculatiuis agitatur, in ipso genere intelligendi continerі: propositumq; hominis, atq; institutum, quatenus est ipse res naturalis ad illam intelligibilium rerum naturam, quoad potest, ascendere laboret, & contendat. eoq; intelligi potest, eandem esse rationem huius naturæ humanæ intelligibilis, ad ea, quæ in homine sunt, tum

que contemplantur non referuntur ... nec uol... constituenda

animæ, tũ corporis, quæ est ipsius naturæ simpliciter intelligibilis ad eã, quæ sensibilis est. Eadẽ similiter est rõ, & proportio ipsius naturæ intelligibilis, quatenus uolũtate acquisita est, ad reliquas res uoluntarias oĩno. Sic igitur dominatur quidẽ rebus uoluntarijs, quẽadmodũ & ipsa natura intelligibilis ipsi sensibili, rebusq; ex uolũtate nostra pendentibus principia, quibus cõstent, præstat: quẽadmodum, et ipsa intelligibilis natura ipsi sensibili essentiã, ac consistentiã præstat, nõ tamẽ ita, ut illa intelligibilis huic sensili inseruiat. probatũ iam est uerũ, quod ita cõsequẽs sit, & uelut necessariò subsequatur. Scientiæ ergo speculatiuæ non parùm ad agendũ iuuãt, ac necessariæ sunt ipsis rebus agendis eo modo, quo dictum est, naturam intelligibilem esse necessariam ipsi sensibili: huiusq; ipsius partis, quæ ad intelligẽdum parata est, principatus, in reliquas omnes partes Reipubl. nihil omnino differt, ab intelligibilis naturæ dominatu, quo sensilibus rebus imperat. Ex dictis ergo uideri potest, artes ipsas actiuas, siue uires, & facultates quædam sint, siue opificia quædam principalia, ac alijs præfecta, siue subministrantia, & inseruientia alijs, illas quidem omnes ob contemplatiuas scientias excogitatas esse, atq; inuentas. Nonnulli tamen de his agendi artibus contraria senserunt his, quæ

de ſpeculandi ſcientijs ſunt opinati: eorumq́; ſententiam oĩno deſtruunt, cũ credant ipſi quicquid in his artibus intellectu tractatur, nõ præcipuo, ac primo propoſito ad ſua opera dirigi, uel propter illa inueniri, ſed taliũ oĩum intentiõem eſſe, res rectè diſcernere, & cognoſcere: & operatiões, ac opera (ſeu operata, ut aiũt) quæ ex huiuſcemodi artibus proueniunt, nõ ex primo propoſito, ſed, ueluti quid conſequens ſint: ut in motu cæleſtiũ corporũ perſpicuũ eſt. Itaq; hac rõne artes ipſæ operariæ, ſeu actiuæ eſſent oĩno uirtutes. qđ quidẽ maximè de illis artibus ſuſpicãdũ eſſet, quæ rõne amplius utũtur: & ꝑpter illos habitus acq̃ſitos ex huiuſcemodi artibus, inducti ſunt, ut credãt aliqui, eos, qui in aliqua una harũ artiũ uerſati ſunt, ita demũ affectos eſſe, ut ſibi perſuadẽt rerũ ſe omnium notitiam amplexos eſſe. Et certè quidem id uidemus in ſua arte medicis accidere. Quanq̃ uerum profectò eſt, in illis ipſis artibus, ſiquid eſt intellectui referendum, id præcipuè ad actionem, & opus ipſum dirigi: in eiſq́;, ſi contingat aliquid contemplari, illud quidem non niſi per accidens fiet. Si igitur idipſum finem artis eſſe conſtituamus, is ipſe finis alterius profectò generis erit: ac nomen quidem, quo artes appellabuntur, æquiuocũ erit, quale hoc in noĩe Muſica, quiddam eſt. dicitur enim quandoq; de arte

ipsa, quæ in actu, atq; opere quodam exteriore consistit: neq; nõ de ea quandoq;, quæ contemplatur, atq; speculatur.

VIRTVTES etiã num excogitatiuæ, atq; inuentiuæ manifestissimè ob contemplatiuas extitisse uidentur? siquidem ipsæ sunt propter artes illas agendi, uel frequentius, uel præstantius. Artes autem istæ (ut iam suprà diximus) sunt propter speculationem rerum institutæ: neminem enim latet excogitatiuas illas ad ratiõem artium diuidi. Et quẽadmodum una quædã ars absolutè princeps reliquarum artium existit, ipsa autem est Reip. administrandæ: ita etiam reperitur uirtus quædam excogitatiua princeps, & illa quidẽ est, qua illius principis artis actiones in materias inueniuntur, & diriguntur.

AD hæc, uirtutes morales uidentur quoq; propter intelligibilium speculationem esse. idq; primò ex eo, quod in scientia naturali declaratum fuit, præclarè ostenditur: nempe concupiscentiam, atq; appetitum in duo diuidi genera, quorum alterum ex imaginatione, alterum ex cogitatione, & ratione emanat. Quæ igitur concupiscentia imaginaria est, impropria omnino est homini, sed animantibus, quatenus sunt tantùm animãtia, propria quidem est. Posterior autem, quam cogitatione, & ratiocinatione agi di-

ximus, homini profectò propria est, & sua, neq; cuiq̃ alij, quàm homini talis attribuitur. Neq; uirtutes morales quicq̃ aliud sunt, quàm, ut hæc pars cōcupiscēs, quæ in nobis est id cupiat, quod ipsa cogitatio, atq; ratio fieri debere iudicauerit: necnon, & modum, & tempus, atq; locum ipsa statuerit, & præfixerit. & planum quidem est, ac manifestum, opus huiusmodi à nulla alia animi parte procedere, quàm ab ipsa contemplatiua. Quocirca hæc pars concupiscibilis, si dignitatem, ac uirtutem à ratione accipit, ratio propterea ipsa, dignitate, & uirtute insignior apparebit, præstantiorq;, atq; electior. hac uerò in parte non pauca cum homine animantia participant, ut in uerecundia Leo: quæ certè affectio humana est, quatenus à ratione, & cogitatione, seu opinione existit. etenim propter quod unūquodq; tale, & illud magis (ut aiunt) Porrò his uirtutibus homo instructus quodam modo ad inseruiendum alijs uidebitur. exempli gratia, Iustitia ipsa non nisi propter actiones exercetur: Temperantia, ob uoluptates, quæ honesta, & egregia acta impediunt: Fortitudo, propter res formidabiles, ac molestantes: Liberalitas propter opes, & pecunias reperitur. At uerò scientia illa contemplatiua non instruit hominem, ut alijs subijciatur, & seruiat, neq; puto quenq̃ hoc latere. Superiores præ-

60
61

terea omnes illæ uirtutes multò magis ad materiæ naturã spectant: nec possunt sine corpore ipso, sineq; instrumentis, ac rebus exterioribus consistere. quis enim liberalis nummis non indiget, ad ipsa liberalitatis officia exequenda? Quis item iustus, ijsdem ad iustitiæ ipsius munera non utitur? Fortis quoq; uigore, ac robore corporis indiget.

SCIENTIAE autem speculatrices sunt maximè à materiæ consortio liberæ, atq; solutæ, ita certè, ut quoquomodo eas perpetuas esse oportere credatur. & est quidem iam alibi ostensum, ea præstantissima esse, quæ longissimè à materia absunt. Verum enim genus hoc moralium uirtutum in comparatione facultatis speculandi, atq; perfectionis, uelut primordium est quoddam, ac gradus necessarius ad finem obtinendum, sine quo obtineri non potest: & ob hoc multis uidetur, huiuscemodi perfectionem esse finem remotum, cum sit remotæ illi perfectioni proxima. Ex his ergo, quæ diximus, clarum esse potest, humanas uirtutes quatuor generibus contineri, quibus certè finis, propter quem sunt, est ipsa contemplatio. At uerò an morales uirtutes sint ob actiuas illas artes, an è diuerso, an pars uirtutum illarum propter artes, rursumq; pars artium propter uirtutes, hoc quidem inuestigatione indignum non sit.

62

Verùm nemo ambigit, quin uirtus illa inter omnes morales princeps, sit necessariò ui excogitatiuæ (seu industriæ) principi adiuncta: et si uirtus illa princeps, eam habeat rationem ad uim excogitandi principem, quam potentia, seu uis ipsa excogitandi ad artem principem, erit profectò, & illa propter istam artem principem: idemq; fiet in reliquis artibus non habentibus aliquod genus huius uirtutis. hac enim ratione, & respectu se habebit ad illas artes practicas, ueluti præparamentum, & præludium: & licet per eas illæ acquirãtur, id quidẽ non fit nisi, ut eiusmodi artis actio perfectior, & laudabilior reddatur. & hoc ex sese satis perspicuum est. At uerò utrumcunq; sit, seu illæ artes propter uirtutes, seu uirtutes propter artes, utraq; simul contemplatiuæ facultatis gratia sunt. Quodq; de ratione, ac comparatione istarum perfectionum humanarum inter se diximus, constat citra ullam controuersiam apud Peripateticos. At quoniam hæc speculandi pars non inest nobis statim à uitæ initio in sua ultima perfectione, & actu, immò potentia nobis inest: & in naturali scientia iam declaratum est, omnia, quæcunq; habent suæ essentiæ mixtam, adiunctamq; potentiam, ea tum summè perfici, cum citra potentiam

illam penitus actus ille syncerus reperitur. Eiusmodi uerò, & perfectionem, & actum adsciscere, nostri quidem arbitrij, ac officij est. si quidem idipsum electione maximè, & uoluptate comparatur, quod natura minimè nobis sua sponte elargiri ualet. Hæc igitur perfectio, ad quam totis uiribus contendimus, & cum qua uniti maximè perficimur, quidnam sit quærendum est: utrum scilicet sit aliquid sciētiarum speculatiuarum, an ijs aliqua dignitas præstantior per illas: & si nihil illarum sit, utrum illud in nobis ipsis existat, an quod extra nos per seipsum constet.

AD quam sanè quæstionem assumendum est, quòd qui putat speculatrices scientias illas quidem æternas, & nobis actu inesse, humiditatis uerò cuiusdam puerilis caligine immergi: qui sic ergo opinatur, uidetur quidem ipse accipere eas ipsas quodammodo habere esse in potentia, siuè fuerint illæ formæ separatæ, quas Plato posuit: siue hoc qualecunq; est, sit intellectus agens, aut quiuis alius dignitate isto inferior. planumq; esse potest, humanam perfectionem hoc modo, etsi non uoluntate acquiri, cum iam ipsa ante uoluntatem insit homini, uoluntatem tamen nihilominus habere in eius perfectionis definitione locum: qua pacto definitionem quoq; ipsa summarum quarumq; perfectionum ingreditur, secundum quem

modum præludium ingreditur definitionem finis. Et si dicatur quidem id, quod uolũtate nos adipiscimur, scilicet quod acquirimus de perfectionibus illis ultimis, quantum natura nobis comparare concessit, talẽ perfectionem nos acquirere ea ratione, ac respectu, propter quem sumus quicquid sumus: scire quidem debes, quòd si huiuscemodi habitus ad uoluntatem referatur, eamq; admittat, aliter hic, quàm illic uoluntatem accipi debere: cum ipsa uoluntas non ingrediatur in rationem, seu naturam eius, quod substantiam nostram, atq; essentiam præstat, facit tamen ipsa uoluntas ad eam ratiõem, qua intellectus agens est nobis perfectio. Eis uerò, qui speculatiuas scientias non æternas esse putant, uerùm censent eas esse summam, ac ultimam perfectionem, uidebitur certè ipsammet perfectionẽ humanam uoluntatẽ præstare. ET uerò, qui illas ipsas scientias speculatrices æternas esse non credunt, sed humanam perfectionẽ esse cognitionem intelligentiarum separatarũ à materia, ijs quidem duplex perfectionis genus statuẽdum est. nempe, ut & prima, & ultima sit: & prima quidem seipsam adipiscatur, secunda uerò adiumento quodã, atq; aliena ope comparetur. sed qui hoc exquisitè scire cupit, ad naturæ scientiam se conferre oportet. Redeamus igitur undè sumus digreßi, procedamusq;

in tractatione eorum, quæ Plato de principis eruditione disseruit. Plato itaq; genus hoc hominum, ut sunt scientes, & intelligẽtes uulgo imperito, atq; rudi comparat: dicitq; uulgus simile esse his, qui à pueris in specu educati, nunq̃q; egreßi sunt, nihilominus aspicere ipsi satagunt, quicquid in spelunca appareat, nunq̃ tamen faciem ad ingressum speluncæ conuertunt: & in illo ingressu sunt imagines omnium generum animantium, seu statuæ: à tergo etiam earum est ignis, ita, ut ex illis statuis nihil aliud quàm umbras in concauo speluncæ repræsentatas ex aduerso illi cernere poßint: & certè rerum omnium nihil præter umbram percipere poterunt, quæ se illis aduersa in spelunca obtulit, opinabũturq; præterea res ueras ab umbris nihil omnino differentes esse, atq; id de uulgo ipso dictum. Sapientes uerò ij sunt, qui illo ex antro egreßi in uero lumine, atq; fulgore uersati sunt, uerè res ipsas ad solis splendorem, atq; lucem inspicientes. Tum quemadmodum nemo statim quàm est à spelunca illa egressus, si se uero lumini, atq; soli offerat, poßit eum insuetum splendorem sustinere, atq; intueri quicq̃: sic homines huiuscemodi, qui sunt ad sapientiam parati se habebunt, si protinus conentur aggredi ad contemplanda ea, quæ intellectu à materia ægrè abstra-

buntur, simpliciaq; inspiciuntur. Verùm sedulò danda est opera, ut illi sensim rebus intuendis luminibus assuescant: primumq; lunæ, aliarumq; stellarum radijs committantur, & tandem, uelut per gradus ad solis intuitum comparentur, resq; tandem clarissimè diiudicent. eodemq; modo paulatim philosophi instituendi, atq; effingendi sunt: ab hisq; eruditionis primordium ducendum, quæ facilè ipsi perdiscere possunt. Cumq; Plato inuestigauisset, quæ illis primùm scientia maximè accommodata erat, eam certè numerorum notitiam esse uoluit. Nam illi, iam simul cum custodum liberis, à pueritia musica, atq; gymnastica instituti sint. Atq; gymnastica ipsa ad corpus certè magis attinet, musica uerò, quæ illis traditur, ea quidem est, quæ fabulis utitur: quæ certè non potest tantum efficere, ut poßit intellectum scientiarum contemplatiuarum alicui præstare, & tradere Hæc autem numerandi scientia inter contemplandi facultates omnino enumerari debet, & est doctrinarũ certè omnium facillima: & huius rationis sunt aliæ mathematicæ disciplinæ, illæ aũt sunt, Arithmetica, Geometria, Astrologia, Musicaq;. inter has aũt etiam ipsas facilitate est Arithmetica princeps, cum maximè nuda sit, atq; libera à materia. est ergo ipsa Arithmetica illis reliqs facilior, ad cũctasq;

res magis communicans: secundo autem loco Geometria, deinde Astronomia, postremo uerò loco Musica sucedit. Neq; uerò fallere quẽq̃ debet, eas ipsas scientias ante omnia à sapientibus disci debere, exercitationis, atq; assuefactionis causa. nam earum intelligibilia, ut plurimùm nõ sunt intenta, & proposita à natura, & ideo tractatur in eis de infinito. Tandem earum intelligibilia sunt omnino imperfecta, cum nõ in suis proprijs subiectis deprehendantur; sed imaginatione quadam, ac fictione concipiũtur. Ob idq; bifariam Plato rerum intellectũ partitus est, ac priorẽ sanè ualidum ipsum, atq; potẽtem, intelligentiam appellat earum rerum, quæ ueræ sunt: secundum uerò cognitionem nominat, quæ est simulachrorum, imaginumq; rerum existentium intelligentia (seu intellectus): atq; ea ipsa notitia scientias illas mathematicas complectitur, putatq; ipse similem quandam rationem esse intellectui rerum cum sensu. nam, quemadmodum ex sensilibus nonnulla per suam essentiam nonnulla per simulachra (seu phantasmata) & species apprehenduntur: multorum siquidẽ umbras, atq; simulachra, siue colores assequimur sensu tantũmodo. eadem quidem est in intelligibilius ratio. Porrò, cum ipsarum mathematicarum scibilia (ut diximus) sint infinita, earumq; subiecta quoq; ignota, de q̃bus

quidem

quidem primus contemplatur Philosophus (qui metaphysicus nuncupatur): idcirco Plato eas minore dignitate censet, ad præstandam humanam perfectionem, quàm cæteras speculandi scientias: dicitq; earum principia incognita esse, fines etiamnum incognitos, atq; consequenter, quæ inter principia, & finem intercedũt esse ignota. Cum igitur mathematicæ scientiæ non primo proposito, nec per se ad humanam perfectionem excogitatæ sint, ut naturalis, & supernaturalis scientia: quanq̃ hoc in genere etiã mathematicæ illæ inter se differunt, ut in his uidere est mathematicis, à quibus duæ illæ, physica scilicet, & metaphysica scientia, aliqua principia ad suam cõtemplationẽ mutuantur, ueluti hæc diuina sciẽtia ab astronomia numerum motuũ accipit. nec solùm hæc differentia in illarum generibus deprehenditur, sed etiam in partibus unius, & eiusdem scientiæ. Manifestiβimè igitur posset colligi ex hoc, maximam illarum disciplinarum utilitatem, ampliβimumq; atq; digniβimum propositum, non esse ad exercitationẽ, adaptationemq; intellectus, ad duas illas ultimas sciẽtias adipiscendas. Neq; etiam dici potest, harum mathematicarum scientiarum institutum, ad opus, aut actionem esse, quanq̃ in singularibus earum inspicienti uideatur ab his aliquid agi. id quod ex uulgo

non pauci in Geometria, & Musica opinantur: cum eæ res, de quibus ipsis cura quædam instituta est, atq; tractatio, sint, & naturæ, & arti communes. Triangulus nanq; æquilaterus (exempli causa) quòd necessariò tres lineas habet, ex duobus centris circulorum æqualium exeuntes: quarum duæ, quæ supra basim existunt cōcurrunt insuper punctum intersecantem utrūq; circulum. Id quidem neq; ligneo, neq; æneo, nec cuiusuis alterius materiæ circulo proprium est, neq; artificiali cuiq;: quin commune est omnino hoc ipsum, & naturalibus, & artificialibus. Ad hæc singula quædā eorum, quæ à Mathematicis tractantur, in materia posita esse uidētur. Si igitur hæc ipsa ab illis disciplinis ita tractarentur, ut quæ materiæ inessent, horum quatuor requirerentur causæ, scilicet efficiens, finalis, materialis, formalis. Cum ergo sit manifestißimum disciplinas eas de forma tantūmodò quærere, manifestum igitur est singula, quæ tractant huiuscemodi scientias, si in opus transeūt, indigere tunc, dum in actionem ueniunt, alia quadam ulteriori notitia, quàm, quæ ab his disciplinis tradita est. si quispiam enim ligneum sit triangulum æqualium laterum confecturus, ad id, quod molietur non sufficiet id, quod ab Euclide in elementorum suorum principio de ratione trianguli æqui-

lateri est ostēsum, nisi ad id ars quoq; fabrilis lignaria adhibeatur. neq; de hoc ambiget quisq̃, qui in his scientijs exercitatus fuerit, cum per se illis sit manifestissimum. Atq; his in hunc modum disceptatis, apparet eos, qui huiusmodi scientias mathematicas prosequuntur, primum quidem ac proprium propositum habere, consuetudinem: quanq̃ ad hanc etiam accedat (ut inquit ille) cognitio quædam rerum necessariarum his operibus, quæ quisq; sibi proposuit, atq; sequutus est. Nam, cum sint custodes, cognitione non parum immemorum, & mensurarum indigent: idq; propter ordines hominum ad pugnam instruendos, atq; aciei figuras, & formas idoneas, necnon mensuras, atq; modos ponendorum castrorum. Indigent etiamnum temporum, & mensium, dierumq; cognitione nauigatores, nec per deserta tantùm loca, atq; solitudinem iter facientes, uerùm etiam hi, qui Camelis præfecti sunt. Musica præterea ea, quæ in agendo uersatur, eis est pernecessaria, cum ob alia, tum quòd ipsi eam in ciuitate instituerunt.

HAEC igitur est Platonis sententia, de instituēdorum illorum primordio: quæ idcirco illi talis est, quoniam ars logica tpe illius non erat. postea uerò q̃

est præceptionibus, & regulis nunc tradita, melius est ab ea istorum disciplinam, atq; eruditionem incipi: moxq;, ut erit tradita, ad Arithmeticam transire, deincepsq; ad Geometriam, Musicam, Perspectiuã, ad eamq; artem, quæ de ratione ponderum disserit, ad Physicam, postremoq; ad Metaphysicam. Enimuerò, cum inter se ueteres diu, multumq; dubitauerint, utrum Logicam prius, an Mathematicas artes aggredi oporteret: ex hisq; nonnulli Dialecticam excogitatã arbitrentur, ut, & roboraret intellectũ, & ab errore retraheret, idq; ita in interioribus ac rè conditis scientijs, quas tractare ipsa cogitur, cuiusmodi sunt, & de natura, & de his, quæ naturam trãscendunt. Neq; Mathematicæ scientiæ ob facultatẽ, & perspicuitatem Dialectica egerent, imprimis cũ non sint admodum cum materia confusæ, atq; inuolutæ. Sed hoc, si ita est, & non sit sanè Logica ad artes mathematicas adipiscendas necessaria, si tamen post eas acquisitas accedat, erit illa sine dubio ad præstantiam hominis, ac meliorem quandam conditionem. At, cum ad doctrinam huiuscemodi hominũ nihil non egregium, atq; excellens perquiramus, nõ erit profectò alienum eos à disputandi arte incipere. Plato uerò hos institui debere censuit facultatẽ musica, ut decimum, & sextum annum, aut decimũ,

& septimum attigerint: neq; id etiam prius q̄ prauis, qui iam dicti sunt, moribus purgati sint. Tum etiam equestri exercitatiōe ad uigesimum usq; annum utātur, atq; iam inde superiore seruato ordine ad Philosophiam addiscēdam se conferant. ante quam ætatē Plato eos sapientiam attentare minimè permittit, propterea quidem quòd eorum opinio, atq; iudicium nondum sit ad tantam rem idoneum, nec ratio quidem firma, & constans. Accedit ad hæc, quòd qui præmatura ætate fabulis, atq; figmentis enutriti sunt poeticis, illi legum constitutiones quantum possunt sugillant, atq; abrogant, & ita maximè dum apud uulgus ratiōibus suis infringere leges, atq; statuta pertentabunt. Neq; (ut inquit ille) per fabulas illas, & fictas, quibus sunt imbuti, oratiōes aliter afficiuntur, q̄ qui, quos prius parētes esse putauerat, adultus, ac iam grandior, ualidiorq; solùm putatiuos intelligit, & se non legitimum illis, sed falsò creditum filium, aliosq; sibi esse parentes ueros. siquidem quis eum tunc non autumet exuturum filij animum, omnemq; reuerētiam, quam antea habuerat erga falsos illos parentes, ita ut eò res redeat, ut plerunq; ab illo isti contēnantur, & negligantur. Similiter quoq; his accidere solet, qui à parētibus ante maturā ætatem disciplinis huiusmodi committuntur. nam quæ in

illis solertia est, atq; libertas, leges rationibus suis eludere cupiunt, & ueluti dilacerare, ut ludentes catuli solent eorum, qui ad se propinquant uestes dilacerare. Id quod etiam tu in his facilè philosophis esse animaduertes, qui in his nostris Rebuspu. uersantur: quibus ipsis nihil certè dānosius esse potest. At uerò Platonicæ Reipub. sapientes futuri, iam inde ex quo sapientiam erūt aggreßi, illam percurrere, atq; perlegere scientiam non intermittent ad quintum, & tricesimum usq; annum: & tum deinde rei militaris, & bellicæ administratio eis committetur, idq; continuatis annis quindecim, ut tandem quinquagenarij ad magistratum Reiq; pub. administrationem apti sint, atq; imperent. ad quod munus cū per ætatis imbecillitatem erunt inutiles, in beatorū (ut inquit Plato) insulas transmittantur. Intelligit autem (ut opinor) per insulas, contemplationem formæ boni, quod ipsum uerè esse credatur. quòd si aliquis fortè crederet reperiri humanum bonum per se existens, necnō aliarum uirtutum usum eius ipsius contemplationem impedire: propterea (mea quidem sententia) Plato nō perperam uoluerit, ut Philosophi illi ad boni illius cuiusq̄ considerationem in extrema sua ætate segregentur. Quin etiam inquit, cæteros quosdam dies à ciuibus reliquis designatos habere debere, per quos,

& eorum concelebrentur uirtutes, atq; res gestæ, et ijs sacra fiant, honoresq; habeantur, quales apud rusticos dæmonibus præstari solet. Eadem est mulierũ, quæ ad honores, atq; administratiõem factæ sunt, & educatio, & reuerentia, cultusq;: cum iam dixerimus, mulieribus cum uiris omnia officiorum genera communicata esse. Plato autem huius ciuitatis administrationem optimam existimat, etiam si plures, quàm unus, huiusmodi Philosophi in hac Repub. potentiam nacti fuerint. Hæc ut Plato explicuit, modum ipse examinat, quo possit facillimè, atq; optimè hæc Respub. constitui. Prius siquidem ipse huius Reipu. statum ita deniq; optimum prædixerat, si sapiens eiusmodi filius fuerit Regis: uel fortè imperium illi alijs rationibus deferri debere, siue propter studij, atq; ingenij magnitudinem, seu quòd multitudine, atq; dignitate cognatorum polleat, uel gloria, potestateq; huiusmodi alijs inter omnes præstet. Quòd si contingit hoc modo Rempubl. constitui, id agatur imprimis, ut qui in ciuitate decem annos continuos plus minus exegerint, in agros transmittantur: istorum autem filij omni deligentia ea educatione, quam descripsimus, instituantur. Hoc enim modo hæc, de qua nitimur ciuitas ocyssimè, facillimeq;, atq; optimè exorietur.

Nec tu dubites, quin modus hic à Platone commemoratus, q̃optimus existat. Ciuitas nihilominus hæc potest alio modo condi, sed non nisi lõgißimo temporis tractu: scilicet si accidat, ut his ciuitatibus magno successu temporis ac diuturno, Reges sint optimi, qui non ciuitates istas subinde mutare, atq; corrigere desinant, quousq; tandem ad optimum genus Reipub. res perducatur. Quæ ipsa immutatio utroq; istorum generum fiet: nanq;, & populi actionibus, atq; consuetudine, & ipsorum certè opinione cõmutata: eritq;, tum facilior, tum difficilior, prout temporum processu leges uniuscuiusq; temporis ratione habita diuersæ ferentur, uidelicet aliæ, dum à perfectione Reipub. multùm aberunt, aliæ, dum proprius Reipub. perfectæ accedent. Atq; (ut summatim rem cõprehendam) facilius est ad probatas actiones hac tempestate inducere, quàm ad opiniones probas, atq; optimas. cuius rei tibi facillimè fides fiet, Rebuspub. quæ nunc extant perpensis. Quod ipsum non fugiet eum, qui sapientiam omnibus partibus obtinuerit: & propterea quòd non rectas opiniones habeant, eas à recto peruerti, ac rui. Respub. autem, quæ operibus tantùm præstant, sacerdotiæ denominari solent, cuiusmodi olim à Persis antiquis (ut fertur) usurpata fuit. Hæc autem omnia sunt, quæ circa Reipub. in-

stitutionem, & quasi ortum praeclarißimè scilicet, ac de eius ordine, deq; constitutione legum Plato disseruit, quae, quàm potuimus breuißimè à nobis sunt explicata. Atq; superesse tandem uidetur adhuc, ut de ciuitatibus non perfectis quidem illis; sed aberrantibus à ueritate dicamus, quo pacto scilicet dignosci debeāt, ac quomodo perfecta illa in istas degeneret, neq; non istae inter se quo pacto commutentur. Neq; uerò eorum, qui perfectam illam Rempub. spectant parùm interest scire, qua ratiōe prauae istae incipiant, & procedant ad summam usq; insaniem, quamq; id facilè, & q̄ optimè fieri contingat. etenim medico quidem satis esse debere uidetur, ita ueneni notitiam percepisse, ut eius naturā agnoscat, & ita uenenum esse intelligat, ut ab eo caueri poßit, etiam si nihil de apparando illo, atq; componendo, & utendo unq̄ fuerit sollicitus. Neq; alia certè Philosopho debet esse insanarum, & errantium ciuitatum cura, quàm ut, & illas cognoscat, & quae mala perfectae ciuitati ab eis euenire soleant, intelligat. Quocirca in hoc tantùm Plato elaborauit, ut significaret, quonam modo praestans illa Respub. in istas prauas, & uitiosas uerteretur; ampliusq;, istae inter se quam permutationis rationem haberent, &

quam inter ſeſe ſimilitudinem, atq; uarietatem, quid'q; eis omnibus ſoleat accidere. qui certè noſtri ſermonis finis erit, ut Tertium inde tractatum partis huius ingre-diamur.

TRACTATUS TERTIUS.

AM VERO, postquam absoluit Plato sermonem, quem de optima constitutione Reipub. instituerat, refert se ad id, quod ex ea, quam nunc tractamus sciẽtia supererat. nempe de ciuitatibus aberrantibus disserere ingreditur, quarum simplicia tantũmodò genera commemorat, tum quo pacto inter se commutantur, tum quantum sint optimo Reipu. statui similes, quantumq; sibi inuicem: neq; nõ docet, qui maximè status optimæ constitutæ ciuitati aduersentur: ac tum ostendit, quænam ciuitatis administratio inter optimam hanc, corruptissimam, uitiosissimamq; illam Reipub. institutionem intercedat, ut solent media quædam inter duas extremitates incurrere: ut etiam

inter nonnulla alia contraria interueniũt plura media, atq; diuersa, exempli gratia, albo nigrum opponitur, & inter utrũq; plura genera interiecta ordine quodam, atq; ratione, prout albo alia, alia nigro propiora sunt, ac magis specie coniuncta: ita sanè consequẽs uidebitur, duorum extremorum, quæ maximè inuicem opposita sunt, nullã mutuò posse trãsmutationem esse. nisi transmutatio illa per media ipsa ordine, atq; serie incedat, ita ut primum ad proximum, deindeq; ad id, quod illud ipsum consequitur, subindeq; ad reliqua deinceps, donec ad extremum alterum perueniatur. Idq; latius explicabimus tum, cum ad uerba Platonis deuentum erit: comparabimusq; eos inter se, qui harum ciuitatũ cuiq; præfecti sunt: atq; etiam quam quisq; uoluptatem ex administratione capiat, expendemus: eoq; modo summam rerum necessariarum, quæ hac in parte Platonis uerba continent collegerimus, ac singula horum ipsorum explanabimus. Et Plato quidem cõstitutiones simplices, quibus in uniuersum ciuitates conduntur, atq; formãtur, quinq; esse censuit. Primam quoq; omnium optimam illam, de qua adhuc uerba à nobis facta sunt, Proximã huic ambitiosam, Tertiã, quæ hominum dominatu continetur, Quartam potentiã certè quæstuosam, qui principatus uitiosus admodũ est.

Quinto, eoq; postremo loco est tyrãnica dominatio. Quòd si optimum genus illud Reipub. in potentiã regiam, & administrationem optimatum diuidas, sic principatuum quidem sex uidebuntur esse genera. Etenim qui hanc optimam ciuitatis gubernationem nactus, quinq; his instrumẽtis paratus, & ornatus sit, quæ sunt sapientia intelligendi, facultas consummatissima, & exactissima, opulentia quantum satis est; sentẽtia, seu imaginatiua uis, omni in re optima, perseuerandi deniq; firmitas, atq; cõstantia: addere etiã necesse est, ut in corpore nihil sit qđ illi ad usum, atq; cõtinuationẽ uirtutis, & actionum obsit. Qui igitur ita instructus est plane, atq; ornatus, Rex est, eiusq; etiam administratio regia. Quod forte, si hæc superiora ornamenta, atq; instrumenta nõ in uno aliquo, uerum in cœtu, ac multitudine quadam certa; ita ut aliquis unus ad finem rerum sapiẽtiam præstet, alius exactam intelligentiam eius, quod ad finem maximè confert, alius satis opis, satisq; facultatum exhibeat, coniiciendi alius, atq; sentiendi, seu imaginãdi præstantiam habeat, facultatem, uimq; perseuerãdi, constantiamq; rebus agitandis adhibeat aliquis alius, simulq; sese omnes inuicem adiuuẽt, ut ista administratio rerũ optima, atq; tutela exoriatur: talis certè principatus penes delectos quosdam erit, uoca-

biturq; optimatum, & egregiorum ciuium administratio. Praeterea etiam hac in Rep. contingere potest, ut princeps sit aliquis unus, qui usq; ad dignitatem regiam non peruenerit, sed tantùm se legibus exercuerit, quas primus instituerit legislator: perspicacitatemq; conijciendi, atq; intelligendi adhibuerit, ad id etiam ex legibus eliciendum, quod non ab illo conditore legis satis disertè expressum est, potissimumq; in contractibus, seu sanctionibus, causisq; priuatis, & iuribus, cuius certae sciētiae genus est ea, quae apud nos ars iudicandi nuncupatur: insuper etiā ille habebit ad perpetuanda instituta facultatem, & potētiam, is inq rex legum appellabitur. Neq; id ferè contingit, ut duo scilicet ista nouissima in quempiā unum cōcurrant: quin potius in diuersis semper sunt illae duae facultates, continuandi scilicet, & iudicandi. Necessariò uni cum altera rerum dominium communicabitur. id, quod nos in cōpluribus Mahomettanorum regnis intuemur.

VERV'M, cum praeter caeteras administratio quaedam rerum sit uoluptuosa planè, atq; illecebris astricta, cuius speciem quicunq; professi sunt delectatione omnia, & uoluptate metiuntur, eorumq; finis propositus delectatio tantùm est: cui gubernationi, si illam addideris, quae ex concursu hominum

necessitate cogente simul coeuntium constat, iam genera octo Rerumpub. effecta erunt. de præstantissima autem abundè dictum esse uidetur.

NVNC igitur de ambitiosa. Et quidem ciuitates ambitiosæ sunt illæ potissimùm, quarum imprimis ciues ualent, qui maximè inter cæteros honoribus producuntur. Atq; honor quidem uerus homini maximè ab homine contingit, ei scilicet, qui cum perfectionis alicuius opinione polleat, alterius animum, iudiciumq; quodāmodò obnoxium habet, atq; obsequens. Præter hoc alterum etiam honoris genus tritum quidem satis reperitur, atq; uulgare: cum scilicet honor ipse non alterius obsequio tali, aut iudicio proficiscitur, ac nisi ob remunerationem quandam, uel honoris, uel muneris cuiuscunq;, aut utilitatis, adhibito quodammodò paritatis æquilibrio, uel saltem quantùm fieri potest: AEquitas ipsa in eo genere desiderari maximè solet. qui honor circunforaneus, atq; in publico frequens dici potest. Neq; illud primum honoris genus fit propter excessum rerum illarum, quibus honor debetur. Quod genus honoris ambitiosæ huic potissimùm expetendum est: & ideo quosdam, quasi ordines, gradusq; ciuium retinet. neq; minimùm hoc ipso optimam Rempubli. imitatur: à qua

tamẽ hactenus discrepat hac etiam in parte, quòd in illa uirtutem honor consequitur, & res eas, quæ sine dubio dignißimæ sunt, ita sanè, ut non per se honos perfectæ Reipub. sit propositus, uerùm annexus uirtuti, atq; comes. Hæc uerò ambitiosa honorem planè per seipsum cõsectatur, qui honor his ex rebus emanat, quæ prima specie, & uelut uno aspectu honore dignæ censebuntur. sunt autem eæ potißimùm, opes, generis claritas, delectationis etiã aleæ, copia fortunæ, ita ut non planè necessaria desint, sed tantùm suppetat, quantùm neceßitati satis est, fortunarum, aut alijs opẽ ferat. His rebus iam dictis, uidetur tamen nemini magis deberi honorem, quàm qui dominium, ac potentiam, ac uictoriam semper desiderare uidetur, nunquàmq; alijs subijci. quæ sanè omnia honore primo digna esse censentur: & qui huiusmodi dotibus ornati sunt, alios magnitudine quadam animi antecellere uidentur, ac magni animi apud homines habẽtur, eò præsertim, si addatur facultas quædam dominandi, ac robur, puniendiq;, & remunerãdi. quæ certè facultas, & potentia cum robore corporis, tum animi etiam ui, atq; neruis quibusdam consistit, exterioribusq; alijs quibusdam cõmodis. Quocirca, qui tales (ut diximus) erunt, ciuitatibus istiusmodi maximè regẽdis apti erunt, tantum q; honoris

consequentur

consequentur, quantum superiorum rerum, quæ honori à pluribus tribuuntur, habuerint: ita ut qui non uidebitur tanto honore dignus, ut sit unus uniuersorum princeps, posit nihilominus pro merito dominij particulam accipere, ut aliqua in re dominetur, in aliqua uerò alia alij sit obnoxius. Propter quod de Almansore Abuhamari *filio memoriæ traditum est, eũ conciliabula, & nuptias solitum frequentare: & aiebat, quicunq; se principem fidelium profitetur præcipiat mihi, ut illi subijciar, uilißimumq; me habeam, & putem: sic enim honoratior inter illos ero. nemo enim potest animam honorare, nisi eam demittat, & subijciat.*

IAM *uerò in hoc ciuitatis genere non postremus est locus uestibus nitidis, ac splendidis, quales byßinæ sunt, & purpureæ,* Regibus *usurpatæ propterea: neq; etiam parum est in aurea considẽtem cathedra conspici.* Sunt enim *hæc certè, quæ primo intuitu speciem quãdam uirtutis, aut scientiæ præseferre uideantur: superioraq; illa omnia qualiacunq; ornamẽta, in quẽcunq; fuerint congesta, huic maximè dominium deferri debebit: idq;, si præterea uelut facultatem, atq; artem habuerit in diuidẽdis honoribus dispartiendisq; beneficijs æqualitatis obseruandæ, quæ ipsa in hac* Repub. *iustitia existit.* Sanè *quidem hic*

ambitiosæ ciuitatis status, præter optimos illos, quos diximus, præstantissimus uidebitur. in eo enim iudicium quoddam est, atq; contemplatio eius, quod prima apparentia, primoq; aspectu speciem alicuius uirtutis præseferat, aut actionis honestæ, & pulchræ. Necnon hoc ipso in statu, qui uersantur eas, in primis actiones sequuntur, quæ gloriam in posterum, ac laudem efficiant, ut eorum neq; mors, neq; uita sine honore esse possit. Ergo hic ciuium talium concursus ambitiosus quidem erit, honorisq; appetentior: qui tamen perrarò in populo rudi, ac simplici inuenietur, ideoq; non est in promptu incidere in similē ciuitatem, est tamen apud nos quidem illa frequentissima.

NVNC uerò de uitiosa illa, quam quæstuosam nominauimus, in qua principes certè sunt eiusmodi, ut de quæstu præcipua illis sit cura, & suprà quàm certè necessitas, usus q; ipse postulet, non ut aliena quædam hac sumptuum parsimonia (seu illiberalitate) assequantur. Et opum certè, aut etiam diuitiarum duo genera sunt, ut alterum natura ipsa sit, alterum constitutione, & usu. Natura quidem opes dici possunt, quæ necessitati humanæ, atq; indigentiæ succurrunt: qualia sunt, & facultates aliæ, tum indumenta, tum ædes ad habitandum, aliaq; paranda,

quibus commodius uiuat, atq; beatius. Instrumenta etiam artium, quæ homini subsidio sunt. Materiæ etiam, ex quibus conficiuntur illa. Opes uerò, quæ non natura, sed ex usu, & impositione quadam inueniuntur, nummi, aut quæcunq; uice eorum usurpantur. quæ, etsi necessitati humanæ propriè nõ opitulantur, ob id enim ubiq; in usu non sunt, ciuitatibus tamen eò conferunt, ut commodius conuentus fiant, circaq; res agendas, atq; communicandas modus, atq; mediũ facilius adhibeatur: proptereaq; nũmi ipsi, uelut signa quædam rerum omnium precium, & ualorem repræsentant, ut cum quis aliquam rem affectat, eiusq; ualorem cognouerit, quod quibus nummis emat, cognoscere sit in promptu. Itaq; uelut communis omnium mensura rerum numisma est, qua illæ inter se commutentur, atq; alienentur: eaq; ratione, uelut anima opum oĩum existimetur in primis, cũ uictui humano ad cuiusuis generis cõmercia utilis nũmus sit. est enim quasi rerum oĩum facultatẽ potentia cõprehendens, & facillimè cũ quibusuis rebus permutabilis. Illorum igitur hominum princeps est, qui reliquis est ditior, & potentior: cui, si accedat, ut rationẽ gubernandi calleat, qua scilicet rectè illis, quibus dominatur facultates impiat, seruetq;, profectò

dubium non est, quin tali in ciuitate dominus esse beat.

INTER *cætera uerò necessaria, quibus diuitiæ acquiruntur, sunt maximè agricultura, & loca pascua, atq; uenatio: deinde mercatura, & stipendia, & reliqua id genus. & is, inq̃, status quæstuarius dicitur. Causa autem, ob quam hoc genus maximè etiam paucorum dominiũ appelletur, est, quòd, cum ipsi opulentiam quærant, atq; diuitias, necesse est eos paucos esse, maiorem uerò ciuium partem paupertate premi, ut posterius amplius explicabitur.*

POPVLARIS *uerò ciuitatis status ille est, in quo omnes, cum sint liberi, unicuiq; penes se sit uitæ, & instituti sui arbitrium, ac rei eius persequendæ, ad quam animus, uoluntasq; inclinabit. proptereaq; in hac Republi. comprehendetur uelut summa quædam omnium institutorum, propositorumq;, quæ in superioribus illis existunt: utpote, cum in hac sint, qui ambitione ducantur: alij, qui re pecuniaria, atq; quæstu: alij, qui tyrannidem sibi, et principatum proposuerint. nec est quo minus inter istos sit, qui propria uirtute ad quoddam optimum uitæ genus excitetur, eoq; delectetur. Exorientur itaq; hac in ciuitate omnium artium, omnium*

officiorum, habituumq; genera. Et *sanè inepta non erit, ut ex ea oriri possit optima illa, & perfectissima* Respub. *neq; non quæuis ex reliquis alijs administrationis forma. ac uidetur nullum hic esse dominium, nisi in illos, qui sua sponte inseruiendi, seu obediendi* conditionē *susceperunt, aut propter primas* leges. Neq; *enim uerisimile est hac in ciuitate licere omnia, cum certè in tanta licentia cohiberi non possint cædes, rapinæq; mutuæ: cum præsertim eorum scelerum uoluptas quædam nō paucis mortalium innata sit.* Ergo *dubium non est, quin hic quoq; prima quædam instituta ciues obseruent: quæ sunt, ut quem quis in principio, statim scilicet q̃ est condita ciuitas, locum sibi delegerit ad habitandum, eum cum reliquis commoditatibus, neq; non prædia, & agros, et alia ad uictum, & alimenta attinentia, quæ occuparit, iure retineat.* Secunda *quoq; instituta sunt, quæ in commercijs emptionum, & uenditionum contractibus seruẽtur.* Possunt *etiam tertia accedere, ad mores componendos, & regendos, similiaq; eius generis informanda.* Neminem *autem ignorare arbitror, hoc in populari statu ante oĩa rem cuiusq; propriam, atq; familiarem curare, adeò ut id unum sit huius generis ciuitatis propositum, scilicet* Domestica *primò curare, ciuilia uerò propter domestica. & ideo est*

nerè œconomica: contrà autem res ſe habet in optima illa Repub. In populari itaq; Repub. liberum eſt unicuiq;, quatenus poßit rem ſuam, & diuitias præcipuè quærere, augere, atq; tractare. Eiuſmodi igitur certè ſunt noſtræ tempeſtatis ciuitates, ſcilicet populares: quibus is maximè, ac facillimè dominatur, qui ſua opera unicuiq; id, quod cōcupiſcit, & quo delectatur afferre poßit, ſimulq; tueri. Vulgus autem hanc Rempub. inter cæteras alij dominari putant, utpote in qua unuſquisq; prima ſpecie putet libertatem ſibi deberi. Neq; temere credi poteſt hanc eſſe primam, ac præcipuam omnium ciuitatum, quæ urgẽte neceßitate ortæ ſunt. Siquidem mortales, poſtq̃ qđ ſibi neceſſarium eſt nacti ſunt, tūc demum de uoluptate, & delitijs cogitant: ut non malè à neceßitate ipſa ſtatus huiuſmodi popularis profectus uideatur. & concurſus quidem talis hominum per accidens, & caſu quidem factus uidebitur. Imperium ipſum quoq; quaſi fortuitum eſt, cum nullo uno fine propoſito ipſi congregati ſint. Hoc tempore ſimiliter apud plures Regum Mahomettanorum ſunt eiuſmodi hominum congregationes, quæ œconomiæ, potiusq̃ ciuitatis ſpeciem referant: tametſi ex omnibus legibus eam retinent, quæ prima illa inſtituta ſuperius dicta ſeruat. Neq; dubium eſt, quin opes huius Reipub. oēs

quidem priuatæ ſint, ac domeſticæ: propter quod neceſſe eſt aliquando, ut ex proprijs facultatibus & domeſticis iam accumulatis aliquid expendere, uelut ad milites mercede conducendos: ob quod, & tributa, et indictiones imponentur. Tandem in duo hominũ genera ciuitas diſtinguitur, alterũ ut plebs nominetur, alterum primates. Quales olim ciuitates in Perſia erant: hodieq; durant apud nos non diſsimiles illis, in quibus plebs ipſa imbecillior potentioribus pro præda eſt, quouſq; interdum ea uiolentia, iniuriaq; tyrãnidem inducat, quemadmodum hac tempeſtate, & hac noſtra Repub. oriri uidetur. Creſcit autem apud uulgus, ut plurimum amor nummi, præſertim quum illæ primæ leges ſint apud eos, & ipſæ populares, ut ſcilicet quiſq; ſponte ſe pro Repub. bello exponat, & pugnet: quo pacto neq; cogentur ipſi ſuas facultates ad bellum gerendum inſumere, quæ lex haud dubiè tam diu durabit, quàm diu ij, quibus eſt impoſita, neceſsitate illa, quæ eos in ciuitatem coegit, etiã cõpellentur uictũ ſibi ui, atq; rapto acquirere. Quòd ſi fortè per ocium, uel corruptam, & uitioſam educationem uoluptates obrepſerint, fient continuò imbelles, & effœminati: ac principes quidem eorũ ad bella gerenda tributa illis imponere cogentur. q̃bus imponendis, ſi nõ illi æquitate utantur, eoſq; ui ſubijcere

audeant, haud dubiè id populo graue, & intolerabile uidebitur, ita ut consilium ineat ipse exigendorũ principum, & cõtrà illi aduersus populum ui, atq; iniuria nitendo tyrannidem quãdam instituant: proptereáq; uideri poßit hæc ciuitas tyrannicæ Reipub. maximè aduersa. Pecuniæ uerò ciuiles, quæ primò in gente huiusmodi existunt, non Reipubl. gratia, sed familiaris, ac priuatæ potius sunt: transferuntur enim in domos primatum. & propterea hac tempestate administratio sacerdotum est merè tyrannica. Hactenus igitur de populari statu, atq; his, quæ illum consequuntur, dictum sit.

TYRANNIS autem Respubli. re uera est, cuius omnes ciues eandem curam, idemq; propositum, quod & ipse tyrannus, habent: quod quidem nihil aliud est, quàm ut suum ipsius tyranni finem sibi destinatum assequatur. tale autem est cupiditas per uim, ac tyrannidem solùm dominari, aut gloriæ, aut opulẽtiæ, aut uoluptatis, aut omniũ istorum simul. Manifestum autem est huiuscemodi ciues nihil aliud curare, nullumq; alium consectari finem, quàm ut tyranno obediant, & imperata eius faciant, nihil admodum seruis dißimiles, immò uerò serui potius: quorũ conuentus omnibus in rebus ma-

ximam optimæ ciuitati habet diſſimilitudinem. Illic enim in perfecta ſcilicet ciuitate, hoc uel publicum eſt propoſitum, ut ex omnibus ciuitatibus tātum ſibi quisq; fœlicitatis uendicet, quantum eius natura dignitatis, atq; uirtutis poteſt accipere. cuius quaſi exēpla omnes artes, omniaq; probè, & benè inſtituta regna imitātur. eſt enim his quoq; conſtitutum, publicæ utilitati conſulere in artibus, exempli gratia in Medicina. An non eſt medico propoſitum principiū curare ægritudines, non ſeipſum tantummodo? In arte gubernandi, an nō præcipua gubernatori ipſi cura eſt, de uectorum ſalute nō ſua tantùm ipſius? Contrà uerò in tyranno eſt. pro ſe enim tantum elaborans nullam ciuibus aut honorum, aut boni cuiusq̃ particulam impendit: quin potius ea imperare nō deſiſtit, quæ non illis, ſed quæ ſibi maximè uſui ſint, his non alia utens ratione quàm ſeruis. Neq; certè ambigi poteſt hunc Reipubli. ſtatum omni genere iniquitatis, & iniuriæ affluere. neq; enim, ut in hac ciuitate fit, uniuſcuiusq; artes, atq; ſtudia proprium magis, quàm publicum compendium ſequi debent, immò idipſum maximè: idq; ex ſeſe ſatis clarum eſt.

IN hac certè tyrannide ſingularum domorū cura, ac ciuium labores, opificum etiam, & aliorum unius

tantùm domus, tyrannicæ scilicet fœlicitati, & perfectioni laborāt, supra q̃ quòd habet etiā unusquisq; proprium sibi ad optimam sui conditionem propositum. Similiter in illa perfecta omnium ciuium, atq; generum propositum est, & propriū cuiusq;, & certè ad unius quasi dominij beatitudinem commune. Qua in re tyrannicæ Reipub. *perfecta quodammodò est similis. enimuerò tametsi in utraq; omnia ciuium genera ad unum quiddam cōtendant, atq; connitātur: utrobiq; tamen differentia est. nam in optima illa, singula, & ciuium, & artificum genera præstitutū sibi, ac proprium, congruumq; finem(ille autem est sua cuiusq; beatitudo) persequuntur. Præterea tamen, cū accidat, ut illud istorum propositum* Regis *summum bonum respiciat, uidebitur esse ciuium ille finis propter regis fœlicitatē quæsitus, séq; uicissim, &* Rex, *& populus iuuabunt ad communem quandam beatitudinem consequendam: in quo, & populus* Regi *ad quærendam sapientiam illi sine dubio familiarē utilis est, ac* Rex *uicissim populo ad perfectionem populi ipsius q̃plurimū inseruiet: nisi gubernare, ac regere id malis in rege, inseruire. At uerò in tyrannide res longè alia est. nihil enim tyrannus populi causa, sed sua ipsius omnia factitat. Neq; ab hac similitudine diuersum ea, quæ inter tyrannicam hanc ci-*

uitatem,& sacerdotum gubernationem intercedit: eoq; perfacilis est istius sacerdoticæ in illam tyrannicam transmutatio. id quod nunc nostris in ciuitatibus est frequẽtatum, atq; adeò sacerdotij professio tyrannicis flagitijs deformatur.

AD HAEC tyrannus nonnullos habeat conscios,& adiutores oportet, ut postea horum ope inuitis ciuibus dominetur: ij tamen, quos uelut tyranni socios diximus, accidit nonnunq̃, ut dominatione tyrannica non utantur, neq; fruantur, interdumq; contrà, utroq; tamen modorum in uniuersum ciuitas tyrãnica appellatur. Nam etsi contingat illos tyrannidem arripere, eiusq; dignitatẽ exercere, ea non uno modo, neq; æqualiter utentur, sed erit,& dißimilitudo,& inæqualitas pro modo, atq; ratiõe uniuscuiusq; eorum dominij, uel ptãtis, Quod certè genus multorum tyrannidis cum aliâs facillimum inuentu sit, tum frequentißimũ est in ipsis tyrãnidis initijs: & hoc pacto certè exercent illi in suos populares tyrannidem. quanq̃ fieri etiam potest, ut ciues ipsi nonnunq̃ cum tyranno conspirent, illisq; auxilientur ad tyrannidem, non in se, sed in alios, exterosq; populos constituendam. Qua in re distincti etiam inter se gradibus erunt,& diuersis insigniantur dignitatibus, ut quisq; ingenio,

prudentia, aut quacunq; alia re ad salutem publicam, & tyrannidis tutelam pollebit. Tyrannus autem ipse erit ac princeps istorum omnium, qui inter omnes superioribus illis dotibus & instrumentis præstabit. hactenus autem de tyrannide, & eius partibus.

CIVITATES *uerò, quæ uoluptatibus & cupiditatibus deditæ sunt, in quibus potissimùm ciues ad sensuum oblectamenta, & illecebras, libidinesq;, tum cibi, tum potus, tum ueneris persequuntur, non aliter quàm ciuitates ui, atq; necessitate effectæ ciuibus constant, res sibi tantùm necessarias proponentibus: quæ his maximè rebus quæruntur, aut agricultura, aut uenatione, aut rapto. & agricultura quidem magis est homini naturalis, ad acquirenda necessaria. Verùm iam satis dictum esse uideatur ad singularũ istarum ciuitatum notitiam, iuxta primum, & præcipuum propositum huius scientiæ, quarum omnium uarietas diuersitati morum animi respondet. Numerus etiam, atq; causa ab his ipsis moribus quos diximus ducitur. nanq; pars ipsa irascendi honorem quidem, atq; amplitudinem ambit: quæ ipsa, si nimia est, in tyrannicam uiolentiam conuertitur. Iam uerò uoluptatum, & opum libido eius sunt partis, quam concupiscentiam dicimus. Ex illa animæ ui*

ambitiosa ciuitas, ac tyrannis educitur, ex hac uoluptarius, hinc inde quæstuarius status: popularis autem uidetur quasi ex diuersis, confusisq; moribus atq; affectionibus exprimi, his scilicet, qui singulis quibusq; à natura impreßi sunt, & desiderio quodam rei cuiuslibet, atq; cōditionis. Quòd si animæ partes ita à se inuicem separarentur, soluerēturq;, ut nō inferior supiori, digniori indignior subijceretur, eiusq; causa esset, quemadmodum à nonnullis existimatum est: tunc dicendum foret, omnes hominum cōcursus libera, & populari ciuitate cōtineri debere. At uerò, si reliquas oēs animæ partes iracundiæ morē gerere æquum esset, omnium mortalium, aut ambitiosæ ciuitates, aut tyrannicæ. Si concupiscentia princeps esset, esset quoq; optimum, hominum congregationes, aut quæstu, aut uoluptate obtineri. At enim, cum in naturali philosophia, tum in hac ciuili, rem ostendimus aliter omnino se habere: rationemq; eam esse, quæ iure reliquis animæ partibus dominetur: eoq; efficitur, ut res illa publica, cui eadem ratio dominatur, optima sit.

POSTQVAM autem singularum istarum ciuitatum fines exposuimus, nunc deueniendum esse arbitror ad ea, quæ Plato de mutua earum inter se transmutatione, necnon comparatione edißerit. At

primũ quidem binas inter se confert, deinde plures, quousq; tandem omnes inuicem comparet. similiter quoq; in harum ciuitatum principibus factitauit, scilicet inter duos principes illarum duarum, postremò inter ipsos omnes comparet. Cũ id sit in Rebusp. manifestius, quàm in ipsis moribus, ueluti iustitia ipsa: quæ in ciuitate sanè manifestior est, quàm in una anima, similiterq;, & iniustitia.

DICENDVM igitur est ciuitatem illam optimam, siquando contingat constitui, tametsi difficile, nihilosecius corrumpi, atq; desinere oportere. quicquid etenim gignitur, ut in physicis probatum est, atq; etiam rationibus commonstratum, id corruptioni obnoxium esse necesse est. Nec dubiũ esse potest, quin eius Reipu. interitus, ex ipso genere illi dominante proficiscatur: quando scilicet ipsum corrumpi, ac degenerare mixto inter se, confusoq; auro, & argento contigerit. Quandoquidem, si Reipub. huius principes non diligentem operam adhibuerint, ut similes uiri, & fœminæ commisceantur, nascetur ex ea negligentia proles uaria quidem, ac dissimilis inter se, & suorum etiam parentum. quæ ipsa, si non ex genere custodum tollatur, transferaturq; in aliud genus, ex ea sine dubio mali semper exorientur, qui à toto sui instituti genere, ac præceptiõe, quã imbuti

fuerint, discedent. Musicam despicient, gymnastica una utantur, qua pars illa irascendi propria maximè roboretur, & coaugescat, cupiditas etiam promoueatur. Hoc certè hominum genus, si quādo inter imperantes oriatur, atq; generi eorum optimo inseratur, attrahet unusquisq; istorum alium similē sibi, ac uelut comparem, moribusq; suis, tanq̄ contagine inquinabit: eritq; totum ipsum genus æneum, atq; ferreū, omni cura propensum ad rem augendam, diuitiasq; congerendas. Alterum uerò ad uirtutes, quas suprà commemorauimus, maximè aspirabit, ac conabitur. eaq; morum inter se distractio, cum aliquātisper durauerit, in medium aliquid delabetur, ac defluet. Id autem erit, quod inter optimam administrationem, & quæstuarium interuenit. Sicq; opes comparabūt, regiones subigent, & territoria suis finibus adijciēt: hæcq; ipsi in usum proprium, sibiq;, ac suis reponūt. Ex his præterea, quæ ipsi custodes acquisierint, illis id impartient, quantum satis est ad uictum, & necessaria cætera, illis ipsis hac in parte haud secus atq; seruis abutentes, quos in amicos olim, & liberos habuerant: dominiumq; rerum ui quadam, & bellica potentia, & ipsa etiam gloriæ, atq; dignitatis cupiditate arripiunt. quo pacto sanè media uidebitur effecta ciuitas inter quæstuariā, ubi paucorum

est dominatio, & optimam, perfectissimamq; illam. nam qua ratione genus illud ciuium, quod cum illis bellorum, & periculorum est particeps, nihil ex omni quæstu, nihil ex omni arte emolumenti requirat, ciuitatis optimæ quoddam specimen est. At enim quatenus principes ipsi non ex optimis, quales antea descripsimus sunt, uerùm iam non obscurè ad iracũdiæ dominium, & tyrannicam potestatem declinant: est certè hac de causa non proba planè, nec benè instituta ciuitas, quò magis mixta quodãmodò ex bona, malaq;. Atq; hæc est illa potentia, in quam primùm (ut Plato censet) tanq̃ in proximam ea optima degenerat, & permutatur. siquidem honoris, ac dominij cupiditas maximè inter omnes affectus proborũ alioqui & egregiorum animos occupat: ob idq; nonnullorum eruditorum uirorum sententia est, Gloriæ amorem id esse, quod maximè in dominio amicorum expetitur, idq; primum eligi post sapientiam. Est enim honor uelut quædam umbra, ipsi sapientiæ coniuncta, ac comes, propemodumq; proxima: ob quẽ honorem probi ẽt ad illud dominandi genus cõuertantur. Et propterea sanè raro, quicunq; sunt uirtutibus præditi, si diu in uirtutibus ipsis stabiles sint, possunt umbra carere, famæq; sibi conciliandæ cupiditate. Quòd si honoris cupiditas usq; ad tyrannidis cõcupiscentiam

piſcentiã abundauerit, tunc nõ minus hæc ciuitas, in qua optimũ genus exiſtit, diſtabit à uera dominãdi facultate, quàm deprauatũ, & uitioſum illud genus, quod tyranni dominiũ acceptat, uel quod in eo ∴ iatur, qui ita ſe habeat. Simile quoq; eſt uno in homine negotiũ, ſcilicet degeneratiõis alicuius, qui optimæ Reipub. *ſimilis eſt. Idq; eſt quod* Plato *ſentit de optimæ* Reipub. *permutatione, necnon etiam optimi uiri, ideſt* Philoſophi: *qui ipſe nonnunq̃ ex* Philoſopho *ambitioſus fit, & ambitioſæ ciuitati ſimilis, qui quidem fœlicitatem ipſam in honore conſiſtere contendit, & aſſerit.*

AC *talis certè (inquit) qui ſummum in honore bonum cõſtituit, auidè gymnaſticam ſequitur, & prædas non diſsimiles rapinæ amat, negligit muſicam, dominium atq; tyrannidem concupiſcit: neq; tamen eò ſe dominari debere arbitratur, quòd, uel dicto, uel nutui audientes parere uelit, uerùm propter ſuam in rebus bellicis excellentiam.*

SVBIVNGITVR *præterea, eum ipſum q̃diu iuuenis erit, pecunias contempturum: quarum amor proceſſu temporis, atq; perfectæ ætatis ſubinde ſe inferet. nam, ut cum perfectæ, ac integræ naturæ nõ ſit, exitu ipſo tandem rei nihil erit auaræ diſsimilis, cum ab optimo cuſtode iam aberit tantùm certè, ut*

á muſicarum perſuaſionum obſequio ſit diuerſus, atq; remotus: quibus ſi anima iam inde á ſuo exortu adhæſerit, per totam uitam, ſine dubio uirtutem perſequetur. & talis igitur eſt honoris, & gloriæ aſſertor. Atq; quo pacto ex optimo, & perfecto uiro talis effici poßit, quæri poteſt. Tunc maximè certè, cum tenera quis ætate optimi alioqui patris filius, in malè instituta ciuitate educatus ſit: in qua pater quidem ipſe nullis muneribus, nullis officijs præeſſe uelit. Quemadmodum ſolent uiri boni, atq; integri ſe gerere in malè inſtitutis ciuitatibus & prauis. Filius ipſe, quanq̃ ita affecto patre, matrem audiat de uiro ſuo conquerentem, tanq̃ ignauo, & languido, nulliusq; inter magnates numeri, proptereaq; ipſam etiam ſine dignitate, ſine ulla honoris ſpecie abiectam uiuere: ad hæc moleſtè ferentem, q; in re accumulanda nimis ſit remiſſus, nimisq; negligens. ſic igitur filium mater admonet, tanq̃ natus ſit ab homine parum humani ingenij participe, parùmq; aeri ad rem, gloriamq;, & parùm ſtrenuo: nonnullaq; alia ſuggerit, quæ ſolent mulieres contemnendis uiris ſuis uſurpare. Adde, quòd ſerui, ſocijq;, atq; imprimis coniunctißimi quiq; ex domeſticis, atq; familiaribus eadem illi affirmant: ac ſi quem uiderint in patrem ipſius inirium quãdoq;, aut petulantem, aut re-

tinentem iniustè pecunias, adulescenti filio paternæ iuriæ uindictam omni ratione commendant, ut procaces illi, & iniusti dent pœnas: quæ iniuriæ, cuius authores fuerunt, comparatæ duplæ esse uideantur: & hortantur etiam, ne ulla in re sit non ualidior, promptiorq; patre. Quòd præterea, si accedat, ut uideat in ea ciuitate eos, qui utuntur proprio, & priuato officio, humiles haberi, & uelut insani essent, omnino inhonoratos esse: contrà, qui, neq; iure dominentur, neq; suum exequantur officium, laudari ab oĩbus, & principes inter cæteros, primiq; uocitari. Consequens ergo certè erit, ut & adolescẽs filius seruet probam illam, quam ex educatione, admonitioneq; paterna cosequutus est naturam, rationalem uirtutem scilicet: desuper hanc irascendi, & concupiscendi uis accrescat, uelut in qua aliena institutiõe semper promotus sit. Atq; ita à diuersis in duo illa superiora diuersa etiam distractus, in medium quiddam deducetur, scilicet, quod inter eximiam uoluptatum cupiditatem, & maximum uirtutis amorem, intercedat: quo modo se oĩno ad hãc partẽ mediã, uidelicet ad ambitionis, & honoris amorẽ trãsferet, atq; impellet. Est.n. quoq; in aĩa pars hæc, ut sæpius diximus, maxim. proxima ei, quæ ad uirtutẽ ducit: ex quo necesse est, ut iste, & gloriæ sit auidior, et

magna aggrediatur, atq; efficiat. Hic igitur modus est, & uelut norma designandi adolescentis, qui finē rerū gloria, & honoribus demetitur: ac exposita ratio, qua se ab optima natura, & perfectissima disiungit. quæ omnia etiam sunt in ciuitate ambitiosa simi lia, similiterq; ipsa ab optima ciuitate degenerat. Quæ omnia, ut à Platone *de ambitiosa, & optima* Repub. *deq; optimo, & ambitioso uiro dicta sunt, ui dere est in antiqua illa* Arabum *Reipu. administratione, quæ haud dubiè optimam* Platonis *Rempubl. imitari putabat: tū sequuta est mox, illius ipsius* Ma*hauiæ temporibus, in ambitiosam commutatio, quæ adhuc per insulas nostras durare uidetur.*

POST *hæc autem* Plato *de transmutatione huius ciuitatis inquirit, in quānam ipsa ciuitas formam, in quod hominum genus uir ambitiosus transeat. Tum demum in hanc uenit sententiam, ut sæpissimè ambitiosa Respub. in dominationem paucorum conuertatur: in qua ipsa (ut iam diximus) diuites sunt illi, penes quos rerum est administratio, nihilq; pauperes in eo dominio communicant. In hunc modum fit, Cū scilicet lapsu temporis diuturno in ambitiosa ciuitate principes similes uixerint, & quasi sensum aliquem induerint eius utilitatis, quæ à pecunijs, atq; diuitijs percipitur, & demum pulchro, & honesto utile*

ambitiosa ... ad paucos ... dilabit[ur]

præposuerint, itaq; recesserint à uirtute longius: uno interiecto gradu priore ambitionis, ad extremumq; illi nephario honore pecunias, diuitiasq; celebrabũt. Fortasseq;, quod dicit Plato uerum id uidebitur, si diligentius ciuitates ambitiosas perscrutabimur, & uelut transmutationis earum normam: genus tamen hoc, quod paucorum dominationis est, idẽ certè abiectissimum est, & uilissimum, neq; diu consistere potest, leui quacũq; causa, siue interna, siue externa sit, corruptubile. Erroŕq; in eo ipso primus est, ut non ei potissimùm dominium deferatur, qui, & uti optimè, et consistere in eo diutissimè posit, uerũ enim solæ hic spectantur diuitiæ: non aliter certè, neq; minus absurdè, quàm siquis ditiores deligendos nauibus gubernatores uelit, neq; admittendum nautam peritissimum, qui uerè nauta sit: sic etiam in hoc principatu pauperẽ non ferunt, ob egestatem. & quẽadmodum, qui huiuscemodi nautam elegerit, perniciem, ac exitium naui, uectoribusq; omnibus quæret: ita, & de ipsa, ac Repu. res se habet. Ad hæc, ciuitas huiusmodi non una planè, sed uelut bipartita in tenues, & opulentos uidebitur. nanq; diuites illi, cum congregandis opibus, tum auarè etiam, & sordidè continẽdis pauperes à se auertunt, & remanent ipsi diuites. Est adhuc ciuitas hæc pessimè affecta, quòd ad ge-

rẽdum bellũ nullo modo idonea eſt, cum oĩno princi pibus unũ de duobus neceſſe ſit: aut enim multis uti militibus, quod fieri non põt: eos enim armatos non parũ, immò q̃ plurimùm formidabũt qua ratione etiã hæc ciuitas paucorũ dominij appellatur. Adde etiã, quòd neq; plures milites mercede, utpote auari, & tenaces cõducent, ſed uel ut ipſimet ſint milites, uel ipſorum q̃pauci. quod ſi accidat, neceſſe erit, ut fugiãt in prælijs. Quod certè aĩaduertere in multis populis licet, qui quietè, & pacatè uixerint, ſiquãdo ipſis cum pauperiore gente bellũ cooriatur. Eſtq; in eadẽ Rep. error nõ minimus, quàm ſuperius uituperauit, ut idẽ uaria officia, uariasq; artes homo exerceat: ut idem, & terrã colat, ac pecunias, opesq; accumulet. Qua etiã in ciuitate Principes naſci tales malorũ, omniũ eſt grauiſſimũ. nunq̃ enim illi regimen ipſum ciuitatis peruertere deſiſtent, atq; ad id potiſſimùm cõparare, quod, & uoluptati ſibi ſit, & quæſtui. Ac ex legibus quidẽ huic ciuitati impoſitis illa eſt, ut nullius imperio ſint ſubditi ſacerdotes: præterea oĩbus ut liceat cui uelint ſua erogare, oĩbusq; data ab alijs poßidere legitimum ſit, ſimilesq; eius generis leges. quæ cauſa eſt, ut multi in hac ciuitate mendici conuerſentur, & pauperes, diuitibus certè quaſi infeſtis ſtimulis perpetuò moleſti, qui diuites numero quidem

multò pauciores sunt. Qua in re eadem sunt huius ci uitatis incõmoda, quæ in examine apũ permixti fuci inferunt, comedentes quidẽ mel, at neq; colligentes quicq̃, neq; adferentes: sicq; ab ijsdẽ fucis nõ alio mor bo totũ examen apum afficitur, q̃ hæc ciuitas à prodigis, & maleficis. neq; enim dubiũ est, quin in illa ci uitate, ubi mendici cõplures sint, ibi, & fures esse, & latrões, & oĩs generis scelerũ authores: propterea q; eam ipsam infinitis propè malorum generibus affligi. Atq; hæc iniquitas, iniustitia, error, quæ oĩa paucorũ dominationẽ consequuntur, in ambitiosa ciuitate nusq̃ cõparent. quocirca ea ipsa ciuitati optimæ propior est, hæc uerò ab eadẽ remotior, pro magnitudine, atq; uarietate errorũ, qui in ipsa conspiciuntur. His itaq; expositis, quæ de ciuitatis ambitiosæ in hãc postremã transitu, deq;, & genere, & numero errorũ, qui in hoc paucorũ principatu accidũt, dicta sunt. sequitur, ut de uiro eius ipsius paucorum dominatiõis simili disputetur: tum in qua potissimùm ciuitate sit, tum, aut quo modo, aut in quam transmutetur.

AMBITIOSVS itaq; pater, si filiũ imitatorẽ sui habeat, ac fortè ei filio cõtigerit, ut pauper efficiatur à calũniatoribus scilicet delatus, atq; accusatus, ex bel lica aliqua expeditiõe, uel magistratu quopiã p ipsũ acto, sicq; necessitate coactus ad lucrũ se, & quæstũ

ubi paupers, ibi fures et ... scelerũ authores

cōferat,paupertatē multò minus pati,q̄mortē conſti-
tuens,adeò ut depoſita omni ambitiōe,de congerē-
da tantùm pecunia cogitet,ut fieri ſolet: in hūc tā-
dem modū ex ambitioſo,pecuniæ cupidus efficitur,
tumq; omnino ſimilis eſt quæſtuoſæ ciuitati, quem-
admodum,quem ſuprà deſcripſimus ambitioſum , ſi-
milem eſſe ambitioſæ ciuitati diximus:eſtq;,& aua-
rior,& parcior,neq; illis uoluptatibus ciuilibus niſi
neceſſarijs, indulgens:quæ certè abſtinentia ex uir
tute non proficiſcitur.quicquid enim ex cupiditate
diminuit,in aliam cupiditatem tranſmittetur,quam
maximè perſequitur:ut eſt amor pecuniæ , & auari-
tiæ.Ergo uiri hmōi, ſi à quæſtu,& alienarū rerū ac-
quiſitiōe prohibebūtur, nō amplius ſe à uoluptatibus
minimè neceſſarijs cōtinebunt.Ea demū in hac parte
rerū ſumma eſt,ut auaritia(ſicut dictum eſt) ſit cor
ruptioni,atq; interitui perfacilè expoſita . Ac,ut bre
uius dicatur,ambitioſus ille manifeſtè in uirum uo-
luptatibus deditum tranſit , ſiue uoluptatem intelli-
gas pecuniarum oblectamentum, ſeu alias cuiuſmo-
di generis illecebras.Quod idem de ciuitate ambi-
tioſa intelligendū,ut eandem rationē habeat ad uo-
luptatem,quam ambitioſus homo ad uoluptariū:ſunt
enim eiuſdem generis ciuitas quæſtuaria , & uolup-
tuoſa.Nec alia ſanè ratio eſt,quæ hactenus(ut uidi-

mus)tot labefactauit Reges,ut sit pro exẽplo nunc eorum principatus,quos coniuratos uocãt.Nanq;,& ij primum legitimam ciuitatem imitati, q̃diu eorum princeps uixit:mox regnante eius filio ambitiosæ se dediderunt,ita tamen,ut pecuniæ etiam admiscere-tur cupiditas:tum demum res tota ætate nepotis in uoluptariam ciuitatem abijt,ita ut à nullo uolupta-tum genere abstineretur:eoq́; pacto ciuitas ipsa fun ditus tempore suo deleretur,cum eo tempore infesta illi dominatio,atq; inimica esset,quæ legitimæ Reip. legali est similis.Hic est igitur modus,quo uir ambi-tiosus in lucri,atq; pecuniæ cupidum trãsit: hæcq; est differentia,quæ inter illos ordines,& dignitates in-tercedit.nec enim obscurũ esse potest, quæstuarium ambitioso uiliorem esse,atq; deteriorem,quod ipsum ad gradum,atq; ordinem istorum attinet . quocirca hic locus est maximè idoneus inquirendi, quamnam in Rempub. ex seipsa,quæstuaria ciuitas transeat.

PLATO autem hanc ipsam, in popularẽ statum permutari censet:ac uirum quæstuarium in eum,qui sit populari naturæ similis permutari.Eo autẽ modo hæc ipsa fit permutatio, scilicet quòd,cum in pauco-rum dominio quæstus pecuniarius solus sit,qui maxi mè desideretur,ideo coguntur primùm leges impo-nere,quæ huic proposito utiles sint . Qua de causa

primum eorũ institutum est, ut cuilibet adolescẽti sit liberũ res suas, atq; pecunias in quãuis cupiditatem, aut libidinẽ insumere: eoq́; pacto ad id tandẽ deueniuntur, ut illorũ facultates oẽs distrahantur. fieri enim non põt, ut hac in ciuitate simul gradu primo honorũ opes collocatæ sint, & ad temperantiam factæ leges condãtur per aliquã necessitatẽ: q̃q̃ quæ proxima cõsequetur lex, à uirtute oĩno aliena nõ sit. At uerò cũ, & sumptus, & uoluptates liberæ sint, necesse est nõ paucos etiam, ex generosissimis quibusq;, pauperes fieri: & cũ eorum multitudo quotidie in hac ciuitate augeatur, parcos illos, & auaros maximo in odio, maximáq; inuidia, atq; detestatiõe apud eos esse par est, quoniam ipsi paupertatis, atq; indigentiæ eorũ causa sunt. Hinc certè multæ, ac uariæ ĩ hac ciuitate leges exorientur inquit: & diuites quidem certè, ut qui præter accumulationẽ rei nihil aliud curent, seipsos molles plus nimio, atq; delicatos efficient. Multiplicatis uerò huiuscemodi pauperibus in ciuitate, ut solent inter examina apum fuci nonnunq̃ frequẽtiores exoriri, dũ se diuitibus cõparant, siue in re militari, siue in domesticis, urbanisq́; negotijs, quæ cõione ciuitatis cogũtur ipsi obire: tũc se ualidiores, robustioresq; oĩ in re delicatis illis agnoscũt, necnõ illos uituperãtes, diuitem eo mõ, & esse, & fieri probosum pu-

tãt,& dedecorũ. Itaq; Resp. hmõi haud dißimilis est ualetudinario corpori,& morboso,quod nimia quaq; ex cã extrinsecus incurrẽtę in morbos incidit:sic q̄dem,& hæc ciuitas,siquã habeat aliã aduersariam, præsertim popularẽ,ij,quos suprà diximus fuci populari ciuitati aduersus suos opẽ ferẽt, simulq; in diuites illos cõiurabũt,ut eos,& uita,& fortunis spoliẽt, aut in exiliũ pellant,aut redigãt in seruitutem. Nec secus uerò q̄ corpus ipsum in sese,quasi dißidentibus partibus & laborare,& cõmutari põt:ita quoq; hæc ciuitas intestino malo agitata,ac secũ ipsa discordãs periclitari sanè,ac trãsire in popularẽ poterit. Quod tum accidet,dũ pauperes cõtra diuites coniurari eos ipsos subigent,ex quibus partim necabũt,partim in exilium mittent:non aliter q̄ in his,quæ nunc stant ciuitatibus,aduersus opulentos pauperiores armari, atq; congregari uidemus. Tũ demũ igitur constituto in ciuitate pauperũ impio,eò res redierit, ut oẽs sint ex æquo liberi,nimiaq; libertate oĩbus oĩa licita sint. cuiusmodi certè imperiũ casu quodã, & fortũna cõtinebitur,in quo oĩa sint hominũ genera cõfusa, nemo dignitate, aut honore præstet,lex oĩbus æquabilis, utpote qua,nec dignitas ulla,nec probitas excellat. Nec est status hic popularis uersicolori pallio,atq; depicto dißimilis, quo,uelut speciosißimo ꝓpter colorũ

uarietatem imprimis,& mulieres, & pueri delectentur:ita hunc quoq; popularem ſtatum multiformem imprimis, & uarium prima ſpecie nón pauci pulcherrimum eſſe arbitrantur.at nihil eſt profectò prima huius Reipub. ſpecies,quippe,cum ipſa ſit adeò corruptioni,atq; internicioni obnoxia, ſi non uirtute aliqua,aut honore fulciatur,ut in his præſentibus ciuitatibus ac prioribus etiam popularibus perſpicuũ eſt. Ex quo tamen genere optima Reſpu.exoritur,& reliquæ nihilominus. in eo nanq; in potentia reperiuntur,cum in hac Repub. omnes animi mores reperiãtur.uidetur enim primas ciuitates,quas natura protulit,neceſſitatem ipſam oĩno coegiſſe:ſtatimq́; ſunt populares conſecutæ,ex quibus uelut fontibus reliquæ omnes in ſuo genere emanarunt,ac, uelut corriuatæ ſunt.proptereaq́; Plato dicebat hoc ciuitatis genus ſapientibus curæ eſſe debere,ut ex quo genus optimum,ac ciuitati optimæ maximè correſpondẽs eligi poſſet.Veluti ſiquis horreum omni genere rerũ abundans inſtituat, ex hisq́; rebus alias uænundet, alias,quæ ſibi placuerint in ſuũ uſum religat. Inquit præterea ille,hanc ciuitatem,cum nullis rebus utilibus , ſiue bellicis , ſiue domeſticis muneribus ciues aſtringantur,interire facillimè.nam,& hic cernere eſt ſceleratos,atq; capitali ſupplicio digniſſimos,hu-

mani, atq; diuini iuris contemptores. Hic etiam nulla cura est, nulla ratio earum rerum, quas in constituendo optimo ciuitatis genere opportunas esse, & necessarias diximus. Quo errore hæc ciuitas nō parùm ab optimo statu recedet, &, siquis eā subitò uoluptariæ, ac delitijs fluenti ciuitati, aut non dissimilem, aut eandem fortasse existimet. Verùm hactenus de permutatione quæstuariæ ciuitatis in popularem, deq; popularis ipsius differentia, atq; cōparatione ad optimam, atq; ambitiosam.

NVNC *uerò est consequēs de homine popularis ciuitatis simili, eiusq; mutatiōe disputare. De eo itaq; dicendum est, talem uirum hoc in statu ex eo fieri popularem, qui prius oligarchiæ similis fuerat, uelut ex paucorū dominatu ciuitas nascitur popularis. siquidem hic ob eruditionis, & rectæ institutionis penuriam, quæ in paucorum administratione est: propter ignauorum præterea, & ociosorū copiam, quanq̄ ab eo natus sit, qui inter principes ipsius oligarchiæ sit, neq; desistat filium suum ad suos mores, genusq; dominij, & uitæ attrahere, nihilominus aliena, & extera admonitione, tum ad absolutā libertatem, tum ad uoluptates reuocatum. cuiusmodi interpellatio libertatis, atq; uoluptatum ualuerit, atq; durauerit diutius, proculdubio in oēm cupiditatem, libertatemq;*

licentiosam se dedet, super necessarias etiam uoluptates, quas, uelut à patre iam antea suppeditatas acceperat. Non necessariarum uerò, ac superuacuarum illecebrarum maior cura est, ad quas per necessarias illas cupiditates transitus est. Eas autẽ intelligo, quibus ad uitam necessariò indigemus, sicuti, & potus aquæ, & cibi est desiderium: quorũ alterum humiditatem corporibus necessariam conseruat, alterum uerò penetrare facit, & trãsmittit in corpus id, quod restauret, quod iam corpori decessit, ac dissolutũ est. Sic ergo iuuenis ille non necessarijs tantùm uoluptatibus addictus est, quinimmò, & cupiditatibus alijs, ut quæq; ueniunt in mentem: adeò, ut nonnunq̃ ita se uino ingurgitet, ut ebrius planè, ac mentis impos efficiatur: tantum interdum aquæ hauriat, ut eius frigiditate, naturæ temperamentum obruatur: sæpenumero in exercitationibus gymnasticis, se quolibet genere pugnæ exerceat: aliâs, & uita, & instituto sit non dissimilis illis, qui philosophiam profitentur: contrà aliâs omni in re agenda socors penitus, atq; iners appareat. ac (ne pluribus) eius mores planè sint inconditi, atq; indefiniti: huiusq; uitæ institutum nimis delicatum, ac liberum nuncupari debet. Quod re uera ab humano proposito alienissimum uideri potest. siquidem homo, cum unicum fi-

nem spectet, debet eius quoq; consuetudo uitæ, seu operatio in certa, ac determinata esse institutione. Iuuenis igitur, qui ad hunc, quem paulò antè diximus, modum affectus fuerit, omnino Reipub. populari similis erit. qui, si ita se habere ponatur, erit eadem istius ad reliqua genera comparatio, quæ Reipub. popularis ad reliquas ciuitates. Atq; hic locus se offert quidem maximè idoneus, ad despiciendum, in quod ciuitatis genus populus transferatur, & quæ illius ipsius commutatæ uis sit: in quem deniq; uirum popularis iste transeat: ac eius ipsius, qui ex populari exoritur, quis dignitatis gradus, quæ amplitudo, quæ fœlicitas.

HANC *igitur popularem gubernationem maxima ex parte in tyrannidem deficere Plato arbitratus est. siquidem enim ex populari statu ea ratione tyrannicus exoritur, qua popularis ipse ex paucorum potentia. Non enim aliter ex paucorum administratione exit popularis gubernatio, quàm propter inexplebilem diuitiarum, atq; excessiuum quæstus appetitum: qua ex cupidine populares ipsi non pauci necessitate ipsa fiunt pauperes, scilicet quos, uelut inter apum examina, fucis similes esse ostendimus. Eadem quoq; causa est, quæ popularem statum in tyrannicam dominatiõem*

conuertit, scilicet insatiabilis, & libertatis, & oĩ genæ licentiæ amor. quicquid enim excessu, atq; superabundãtia obruitur, necesse est in diuersum penitus contrariũ abeat: neq; hoc in his, quæ uoluntate agũtur, uerùm etiam in naturalibus uidere est. Sic igitur libertas summa causa est, ut fuci illi in ciuitate cooriantur, non dissimiles his fucis, quos in potẽtia paucorum nasci diximus: quanq̃ hic tamen istorum non paulò maior copia est. illic enim in paucorum dominatu, principes ignauos huiuscemodi homines, ac desides, ac uoluptatibus diffluentes non amant, sed ne tolerant quidem, quin potius omni opere oppugnant, atq; affligunt. qua ratione in statum eum tandem terminatur, ac deficit illa ciuitas, qui quæstuariũ inter, & tyrannicum medius est, popularis quidem ipse, de quo nunc agitur. Ac in eo quidem, non ut illic inertes, atq; pigri odiosi sunt, aut graues, uerùm omnibus accepti, & inter cæteros honorati maximè, habitiq; penè principum, atq; dominorum loco. Est enim huius ciuitatis, uel natura, uel conditio, ut cum libertas publicum inuaserit, demum in singulas familias, in singulas domos se inferat: atq; eòusq; permisceat oĩa, ut filiorum cum parẽtibus, seruorum cum dominis, mulierum cum uiris gradus, atq; conditio par sit, & labefactatæ leges, & proculcatæ, ut nullius in se do-

minium

minium agnoscant: atq; breuiter, nihil præter absolutam, plenamq́; omnino libertatem, aut uelint, aut sustineant, ac ut singuli quidem, uelut omnium rerum pro libidine domini sint, quando scilicet, & quomodo libeat. Quæ necessitas certè incredibilem pessimi fucorum generis multitudinem afferet, haud secus, quàm aduersa corporis ualetudo uitiosorum humorum, uelut pituitæ, bilisq́;, & flauæ, & atræ copiã sufficit: sic sanè populus, hoc fucorum genere supra modum pullulante, & grassante, transit in tyrannicam administrationem. Quocirca omni cura cauere legislatores debent, ne genus hoc fucorum pestilens ciuitatibus oboriatur: ac penitus diligentius ab illis agi debet, quàm à medicis, ne humores nociui in corporibus exoriantur. Ac, siquando hoc genus incipere, atq; enasci animaduerterint, radicitus illud, ac funditus excîdant, & extra ciuitatem ipsam proijciant: quemadmodum pituitam quoq; de corpore humano, & utrãq; bilem medicus educit, proijcitq́;. Quanq̃ non paulò minor, ut in re etiam grauiore legumlatorum, atq; principũ, quàm medicorum cura, & obseruatio esse debet. Nemo enim hac in ciuitate nasci uidetur, qui cupiditatibus posit, & illecebris imperare. Verum enimuerò (ut Plato etiam inquit) hominum tria sunt genera in hac ciuitate nascentium,

quorum maximè ortus ad transmutationem ipsius in tyrannidem conducit. horum primũ est genus fucorum, quales iam antè descripsimus: qui uidelicet per omnem licentiam, atq; libidinem se libertate explēt, cui generi hac in ciuitate laus est maxima, honorq; præcipuus expositus. Alterum est, idq; turpißimum, quod soli auaritiæ, soli quæstui, reiq; conquirendæ studet, & ex talibus maximam mellis copiam exprimit. Tertium uerò, ac postremum genus eorum est, quorum cura duntaxat in suis commodis uersatur, suntq; reliquorum penitus utilitatis negligētes, neq; pecuniosi tamen admodum, neq; opulenti. Atq; hac in ciuitate illud genus opulentum reliquis illis duobus uelut prædæ, rapinæq; exponitur: si quidem illa hoc secundum quoad possunt fortunis omnibus atq; facultatibus spoliãt. Alterum quidem libertatis, atq; licentiæ cupiditate ductum: alterum ea ratione potißimùm, quòd summam sibi dignitatem opibus, atq; copia constare arbitratur. Et re uera primorum illorum dignitas consistit, quatenus popularis administratio producitur: idq; facultatibus, quas illi utcũq; quæsierunt, & deprædati sunt inter plebem dispertiendis. Itaq; (ut inquit) post iniurias huiusmodi, & rapinas consequens est, ut in hac ciuitate litigia, cõtentiones, accusationesq; nascantur. Ac populus quidem

ipse in unũ aliquẽ conuertetur, ac spectabit, qui inter eos, quos libertati, & cupiditati deditos diximus excellet: huicq; fortunas suas oẽs, uelut præsidio rerũ suarum, ac propugnaculo committet, illiq; omnia necessaria suppeditabit, extolletq; in summã dignitatem. Qui uir nihilominus tandem adeò libertati publicæ infensus, atq; hostis efficietur, & propriè pedetentim tantum erogabit, ut tandem populum maxima ex parte sibi subijciat: eaq; ratione, & naturam, & officium tyranni ipse obeat. Iam enim inde à principio dominij sui officijs, operibusq; tyrannicis continenter se exercens, eò tandem peruenit, ut uerè tyrannus effectus sit. Principio enim populum planè sibi subditum, ac obnoxium arbitratui sui nactus, seu corripere quempiam, seu persequi, seu necare libeat, uelut contra odiosum hostem fieri solet, id quomodocunq; facere non desinit: atq; ita nonnullorum hominum auxilio contra alios ad tyrannidem arripiendam utitur, ob generum hominum diuersitatem, ut diximus, quæ in ciuitate reperiuntur, & præsertim contra opulentos, qui certè populo sunt maximè odio. Neq; cessat exitia, ac cædes, crudelitatemq; exequi, quousq; sit maximè ciuium parti detestabilis, uicissimq; ipse princeps odiosus: itaq; cogitur necessitate tyrannicum imperium instituere,

ne alioqui à coniuratis contra eum in ciuitate inimicis interimatur. cuius quidē rei exemplar quoddā est Cordubensium ciuitatis status: qui, cum quingentis annis à populo administrata fuerit, post hoc tempus per quadraginta annos iam transmutata est in tyrānidem. Quibus uerò gradibus tyrannus huiusmodi ad eam seuitiæ, atq; crudelitatis rationem progrediatur, & quò eius tandem dominium, ac principatus eum deserat, quid, quātumq; ab eo damni ciuitas ferat, quantum ipse etiam à seipso, ratione quidē, atq; inductione ostenditur. Principio enim homo is salutatiōibus facilis, ac more etiam ipso populo gratus, omnes quodāmodò in officio retinere uidetur, ita ut eum non tyrannum, sed mansuetum, ac iustum esse ducāt, quasi qui æquitati, & rectitudini studeat, præsertim inter eos ciues, quibus cum pecunias, & bona cætera partitur: ut nihil aliud quàm multitudinem, atq; ciuium cœtum curare, & regere appareat. Iam uerò, cum hostium externorum partem sibi pace, ac fœdere adiunxerit, partem sustulerit bello, partem quomodocunq; repreßerit: cum pacatè poßit uiuere, nihilominus noua semper bella solicitat, ut ea ratiōe facilius ciuium suorum imperio abutatur. Ipsi enim bellicis sumptibus exhausti, minus resistere illi, aut insidiari possunt: quippe, cum rebus necessarijs quæ-

rendis, ac quotidiano uictui comparando astringãtur. Quale certè quiddã nostratibus accidit, qui celebris illius uiri Ibaniæ filij imperio adhæserunt. At ille præterea putabit esse in populo nonnullos, quos ipse timere deberet, eosq; potissimùm, qui inter cæteros ditissimi, ac potentissimi sunt: utiturq; oĩ arte, & industria ad illorum exterminationem, & interitum, ita ut eos trucidandos hostibus per occasionẽ subijciat, in pugnamq; eos mittat. Sic enim necesse est, eum odio habere similes sibi uiros, qui certè apud eum auctoritate, atq; officio plurimùm poterant. Et certè his, quæ diximus, agendis non minima inimicitiarum aduersus eum causa contrahitur. Ex quo cõsequens quoq; est, eum id tota opera agere, ut hmõi uiros potentes, potentiaq;, & magnanimitate cæteris præstantes è medio tollat, atq; ita sibi ciuitatem subiuget: neq; hæc agens, cogitansq; cessat, quousq; ab hoc hominum genere ciuitatem purgauerit. Sanè quidem purgatio ea est ei cõtraria omnino, qua medici curandis corporibus, & sapientes in conseruãdis optimis Rebuspub. utuntur. siquidem ij, quod deterrimum est eijciunt: tyrannus contrà, quod optimũ est extrudit. Itaq; tyrannum tandem, aut non uiuere omnino necesse est: aut, si uiuat, cũ improbis, ac maleficis, & capiti suo infensis uitã degere. Neq; dubiũ

est, quin quò infensiores sibi ciues reddiderit, eò pluribus quoq;, ac fidelioribus ad custodiam satellitibus indigeat: quos certè sibi exteros, ac pessimos quoq; ex omni gentium, ac populorum colluuie mercede comparabit. ij inquàm erunt sui amici fidelissimi, qui illos priores, à quibus iste fuit cõstitutus princeps populi, maximè infestabunt, & affligent. Eò deniq; res flagitij, atq; dedecoris prorumpet, ut, cum ad exercitus alimoniam, atq; stipendium, rerũ copia desit, ad sacras, siquæ in ciuitate occurrant, opes uiolandas, diripiendasq; conuertatur: nec minus eorum facultatibus, ac fortunis abstinebit, qui ipsum dominum constituerunt. Quæ iniuria, si diutius exerceatur, eumq; cognouerit huiusmodi populus præter opinionem, quam de ipso, dum rerum dominium traderet, concepisset (neq; enim eum aliam ob causam rebus administrandis imposuit, quàm ut à diuitibus qui, & maximi, & optimi uidebantur, liberaretur), nec certè ulterius insolẽs, ac proteruum istius dominium feret, conabiturq; oppressorum ciuium, omnibusq; fortunis exturbatorum multitudo illum ex ciuitate detrudere: ille contrà, ut potentior astrictiori seruituti subijciet, arma auferens, & alia ferè libertatis instrumenta. neq; aliter, aut maiore successu hic sub hoc tyranno seruitutem cõmutauerit, quàm qui

fumum fugientes imprudenter se in flammas conijciunt, ac minus periculum uitantes, in deterius atq; crudelius malum incidũt. Ille siquidem eo tyrannum sibi dominum constituerat, ut leuem aliquorum seruitutem effugeret, uerùm enim in duriorem, minusq; tolerabilem incurrit. Neq; uerò tyrannica hæc iniquitas ratione tantùm, ac sermonibus cognita est his nostris temporibus, quinimmò cum ipso sensu, tum etiam multorũ experientia, & testimonio. Itaq; hactenus nobis dictum sit, popularis Respubl. qualiter in tyrannicam conuertatur: quæ inibi ciuium, & fortuna, & conditio sit.

NVNC de uiro ipso moris, animiq; tyrannici dicendum, quo pacto uidelicet ex populari illo in naturam, ingeniumq; tyranni desciscat: quærendumq; hic uir, cuius uitæ censendus sit, miseræne, & infœlicis, cuiusmodi Respub. illa est, quæ tali opprimitur dominio. Itaq;, cum Plato eum uirum descripserit, ut cupiditatibus minimè necessarijs obsequentem, aut addictum melius, dicamus ipsum ideo Platonem statim ab his cupiditatibus exprimendis, indicandisq; incipere: moxq; ipse reuertetur ad explicandam rationem, qua ex populari ille tyrãnus efficiatur: deinde quàm miser sit, quàm infœlix, & quãtum cum ciuitate tyrannide oppressa similitudinis habeat.

NON necessarias ergo cupiditates asserit, quæ in somno excitantur, atq; cōmouentur. per eas autem feram illam, ac brutam partem intelligit, quæ rationali dormiente maximè excitatur, tanq̄ sopito, atq; somno oppresso domino. Pars etenim illa fera, atq; inhumana in somno, dū uelut a rationis dominio libera est, ab omniq; cogitatione, nulloq; respectu cohibita, nihil est certè tā nefarium, quod timore ullo; aut religione exhorreat: quæ duo inter uigilandum non paucos affectus continere solent inhonestos, & uoluptates nefarias.

PARTE igitur rationali labefactata, aut impedita, leges omnes, ac institutiones rectæ maxima ex parte depereunt: aut, siquid fortè superérit, hoc non nisi minimū quiddam, ac debilißimum esse pōt. quòd si homo diligentem rationis illius curam susceperit, nihil tale, quale nunc dicebamus patietur in somno: quin etiam pars illa rationalis per somnum id, quod, uelut per maximas uigilias aget, adeò ut nihil contra leges, contra æquum, & bonum concipiatur, aut cogitetur. Ideoq; hunc, qui rationem curat, uirum, diuino: alterum, qui eius ipsius negligens est, fero, ac bestiali homini comparat.

EA igitur parte cupiditatum minus necessariarū explicata, ad eam rationem se refert, qua tyrānicus

uir cōficiatur ex populari: ſicq; inquit, popularem eũ eſſe, qui ab ætatis initio ea ſit affectione imbutus, ut nihil uoluptatis non neceſſariæ requirat, neq; quicq̃ magis, quàm quæſtus copiam, ac lucri. Verùm enimuero, cũ hic iuuenis inter eos uerſatus ſit, qui ſe totos libidinibus, ac ſupuacuis illecebris tradiderũt, ſitq; natura illis cõpoſitiore, atq; meliore, paterq; ipſius, q̃ poteſt maximè ad ſuũ uiuendi inſtitutũ adducat, cõtrà perditi illi ad uitam maximè frugalitati contrariam retrahãt: ita ſanè eum ipſum neceſſe eſt in diuerſa tractum, mediam quandã moris utriusq; affectiõem nanciſci, moderatè quidem, ut ipſe putat illorum utrunq; ſequutum: ut certè, neq; non illiberè omnino, neq; diſſolutè uiuendo, ex paucorum potentiæ ſimili in popularem commutetur.

INQVIT rurſus Plato, popularis hmõi uiri, iam ætate prouectioris filium eſſe ponamus, qui à teneris unguiculis patrijs ſub moribus educatus, in eã ſortẽ incidat, quam parenti ipſius cõtigiſſe diximus, uidelicet ut ſolicitetur ab his, qui legis, ac morũ trãſgreſsionẽ ſuadere ſoleãt, ac ad integrã libertatẽ trahant, concurrente ex altera parte omni ſtudio, atq; opera ipſius genitoris, ut huiuſmodi uoluptates oriãtur in eo: accedat quòd, uel affines, uel domeſtici, familiaresq; nõnulli id, quod in patre non fuit, eius cu-

piditatibus obſecundent, ita ſanè citra controuerſiã uehementius, ac præter modum in uoluptates huiuſmodi ſe dabit non modicè, ut de patre diximus. ipſe enim non habet è diuerſo, qui ſe in alterum extremũ retrahat: nec certè ei contingit in quoſcunq; incurrere, à quibus ulla opera reprimatur, quin potius omnes, quibus occurrit offẽdit authores libidinis ſuæ, atq; uoluptatis, qui eum etiam ad dominandum inuitent, incendantq; omni ſtudio. quibus certè rebus fucum peiorem, ac deteriorem fieri planũ eſt ijs, à quibus ſolẽt apum examina uexari. Ipſe ſiquidem, dum ſe in uoluptates deuoluit ſupuacaneas, ut ſunt ebrietas, unguentorum, ac rerum odoratarum inane ſtudium, & quod breuius dicatur, cuiuſcunq; generis ſint oblectamenta, ac maximæ conſuetæ hominibus uoluptates: dum igitur in eas ſe præcipitat, & immergit, quaſi ex ſeipſo, ideſt, à ratione, & mente excedit: atq; ita extra ſe poſitus cupiditatibus illis agitatus, ſtimulatusq; fucis quidẽ etiam ipſis, furit planè, ac ſummè pturbatus in inſaniã, ac dementiã quãdam dæmoniacã conuertitur. qua etiãnum percitus, ſi quas ſanas intus opiniões, aut uoluptates frugales reliquas offenderit, euellit penitus, atq; abijcit. Ergo tyrannus hmõi (eum aũt intelligo, qui præſtantioris aĩæ partis prorſus eſt negligẽs,) furioſo, atq; ebrio

intellectus, ac mẽtis oppreſſu perſimilis eſt. Ac ſanè in hunc modũ furioſus nõ tantùm ad imperiũ hominũ aſpirabit, ſed deorum etiã immortalium dominiũ, ſi poſſet, ſibi acquirere conaretur. Et in hunc quidem modũ tyrannus nõ perperã deſcriptus ſit: nec quæ à nobis cõmemorata eſt eius ex populari cõmutatio cõtraria uidetur, aut aliena. erit aũt qualis à nobis deſcriptus eſt, tum maximè, quãdo, uel natura ipſa, uel ſtudijs in eũ concurrant oĩa, quæ à nobis enumerata ſunt. Hæc aũt ut ſunt à Platone explicata, mox diſſerere ĩcipit, huius ipſius uiri, de quo dicimus, quæ rõ ſit uitæ, qui mores, quæ cõſuetudo. ubi certè illũ inter uoluptatũ oĩum abundantiam, & aculeũ debacchari oſtẽdit, ad uoluptates oĩa cõpoſita, ut ſunt deambulatiões, porticus, balneæ, ſpatia, gymnaſia, theatra, & (ne multis) indulgere quidẽ oĩbus quæ amorẽ iſtum impudentẽ, venereũ, atq; immoderatũ confirmant: q amor in ipſo maximè uiget, habetq; in reliquis animi partibus dominiũ, ac regit, ut nauẽ gubernator ad libitũ regere ſolet. Ac uir equidẽ talis, nunquam aſciſcendi nouas uoluptates, ac prioribus adiungẽdi deſiſtit: quin nouæ in eo quotidie libidines oriũtur, ut quod in arboribus alienigenæ germina pullulent, & alia id genus. Quibus oĩbus non ſine ingenti ſumptu obtemperari poterit. ac demũ ſit quãuis opulentus,

& locuples, nihilominus omne confestim patrimoniū prodiget: moxq́;, cū præsenti sumptu indigeat, necesse erit pecunias fœnori accipere, & multa necessaria ab alijs mendicare: cumq́; semper ulterius instantes cupiditates incitent, ad ea etiam, quæ assequi nō possit, & præsertim amor ille insolens uenereus urgeat, qui reliquis cupiditatibus ipse imperatur: eò usque (quēadmodum inquit Plato) ut nihil sit, quod concupiscere ille nō audeat, nec se coerceat, adeò ut, & colūborum educatione oblectari etiam non negligat. Qua de re unum de duobus illi accidere necesse est, aut eum quæcunq; desiderat ratione qualicunq; usurpare: aut ingēti tristitia, immanibusq́; doloribus affici, haud minoribus certè, quàm quibus uel parturiēs mulier. uel quiuis ægrotus maximè cruciatur. quòd si partē patrimonij cōcessam iam sibi à parētibus prodegerit, amplius ei siquid supererit efflagitare, & in uoluptates inhonestas erogare nō uerebitur: quò d si minimè illi assensi fuerint, ad blāditias primùm, mox ad furta, postremò ad uim, ac paternæ pietatis uiolatiōem se cōferet. cui impietati aliquantò obstinacius, si se parentes opposuerint, aduersus eos ipsos tyrannum, omnis officij immemor aget: ut neq; tandem, si res ita tulerit, paterna cæde abstineat nefarias manus. quod genus flagitij passim nos p ciuitates no-

stras uidimus contingere. Ad hæc, tyrannicus ille filius, si cuius non necessarij amore captus sit, ac eorum maximè, qui delinquentem eum, & adiuuant, & celant: illi certè uidebitur non iniquum esse eorum gratia amicos ipsos necessarios explodere, maiores scilicet suos, auos: parentesq; eorum ipsorū, quos minus necessarios amat nimiū arbitrio, ac libidini subijciat. Atq; ea demum eorum fortuna est, quibus aut natura, aut moribus filius tyrannus efficitur. Consumptis deniq;, ac profusis parentum facultatibus, cū nihil ipse tantum consequi possit, quo magnitudinem cupiditatum expleat, sacra, ac templa tandem diripiet, insessisq; itineribus uiatores, quot incident spoliabit, prædas undecumq; poterit aget: ac deinceps omni temporis processu magis, magisq; adaugebuntur cupiditates, maximeq; imperator ille reliquarum amor uenereus, inhonestus dominabitur: adeò ut, quæ usq; à tempore pueritiæ, dum sub legibus paternis institueretur, bonæ opiniões supererant, penitus euellantur. Erat autem à principio in populari instituto, ac uita educatus: nunc uerò interuentu tot furiosarū libidinum, talis est uigilans (ut Plato inquit) qualis olim dormiens erat, nullius rei abstinens, nulla religione, nullo cuiusq; rei timore deterritus. Quoties ergo aliquot tales ĩ ciuitate populari fuci, seu coorti

sunt, seu aliunde confluxerint, qui inter cæteros potentia, atq; facultatibus ad uoluptates præualeat à reliquis tyrannus constituitur omnium, ac dominus, idq; imprudentis populi consensu, & auxilio. Sic autem constitutus, uelut superius patrem sibi, ac matrē subiecit, sic hic quoq;, & patriam suam, ac omnium maiorum suorum matrem ciuitatem, toto conatu subiget. Si uerò pauci in ciuitate fuci tales existāt, quos probi ciues increpent, tunc potentissimum sibi ducem ex suo corpore constituunt, aut foris bellum gerunt, aut domi omne genus flagitiorum exercent, parietes fodiunt, ad cædes, ad rapinas cōuertuntur.

QVICVNQVE præterea tyrannus est, hac quidem natura est, ut nullum ipse ciuium uerè diligat, neq; ipsi inter sese diligere studeant. Quocirca administratio ipsa tyrannica iniqua est, & iniustissima, cum sit maximè contraria ei ciuitati, quam nos superius primam, atq; optimam descripsimus, à qua hæc plurimùm, uelut pessima distat. Est quidem certè regnum omnium statuum beatissimum, atq; optimum. Iccirco, cum non aliter ciuitas à ciuitate, quàm uir à uiro discrepet, consequens est, ut nemo, neq; rege sit optimo beatior, neq; tyranno miserior esse possit. Etsi ciuitatis ad aliam ciuitatem collatio clarior sit, quàm uiri alicuius ad alterum, nihilominus

tamen, si utrobiq; una, atq; eadem comparatio est, ex illa ciuitatum inter se, etiam hæc uirorum comparatio clara fiet. ita enim, dum quæ ciuitatis propria sunt natura, & quæ præterea accidunt, cognouerimus, facilè erit uiri quoq; similis iudicium ferre.

ATQVI nihil est manifestius, quàm tyrannicā ciuitatem maximè omnium seruitute opprimi, atq; à libertate abesse quā plurimum: sic quoq; certissimū est tyranni ipsius animū omni seruitute, atq; indignitate opprimi, utpote in quo pars ipsa uilissima, ac fœdissima dominium obtineat, reliquis, quæ præstantiores sunt, seruientibus. Serua insuper ciuitas, uelut alieni iuris, minimè id, quod uult, aut cupit, pōt agere: aut forte, si agat id, minimum quidem, ac nullius momenti esse necesse est. Tyrannorum similiter animus, uelut durè, & miserè seruiens, semper lamentatione, semper mœrore, semper tristitia, ac rerum omnium inopia laborat. Etenim ciuitates tyranno subditas inopes quidem esse, neq; unq̄ necessarijs affluentes esse constat: ita quoq; tyrannicus animus ubiq; inops, ubiq; famelicus, atq; indigens. & quemadmodum (ut inquit Plato) ciuitas, quæ sub tyrannide est, omnia formidat: sic tyrannus ipse nunquàm esse sibi in tuto uidetur. Et quemadmodum illic frequentiores querimoniæ, frequentiores fletus,

ac gemitus, quàm usq̃ gentium esse solent: sic nemo cupidinibus magis pniciosis, magisq; luctuosis, quàm tyrannus afficitur. In eumq; morẽ Plato ciuitatibus ipsis uiros illarum aßimiles cõparat. & quandoquidẽ (ut dictum est) similitudo, quæ inter optimam, & tyrannicam intercedit, apertior est, quàm quæ inter similes illis uiros: ob id, uelut exẽplo tyranni ipsius naturam, atq; conditionem exposuit. Etenim tẽporibus illius magno in honore, & frequenti usu erat imperiũ tyrannicum: quod etiam erat poetarum carminibus decantatum, & celebratum, quasi liberum quoddam, ac legitimũ dominium, iustumq; esset. Ipse quoq; poetas nõ paucos in his nostris ciuitatibus natos cognoui, qui hoc dominij genus optimum esse putarent, & in primis requirerent, utpote in quo suam quandam dignitatem, auctoritatemq; retinerent.

DICIT præterea Plato, nihil obscurum esse tyrannum se erga ciues ita gerere, qualiter erga seruos dominum: ut scilicet opulentum quẽpiam esse fingamus, & mancipijs in primis eum abundare. quæ ideo non sunt formidabilia isti, quia fretus sit reliquis ciuibus suis, quos duplo plures, quàm seruos, eosq; liberos omnes habet. Quòd si seorsum ab alijs ciuibus cum uxore, ac liberis, facultatibusq; omnibus inter tot seruos habitaret: tunc, utpote ubi nullũ à liberis hominibus

hominibus auxilium præsens, prõptumq; esset, illum nónne par fuerit de se in primis, de uxore, de liberis timere? deq; rebus suis omnibus, tanq̃ omnia illa ob seruos uersentur in discrimen? Ac tandem quid faceret aliud, nisi nõnullis ex seruis ipsis adblandiretur, ac polliceretur quãplurima, cogetur tandem oẽs, uel aliquos seruos claudere, eorumq; aliquos quãdoq; ipse uinculis ligare, multaq; illis necessaria parare, ac nulla apparente ratione ad id cogente, numerare. Et certè eo se modo gerere cogitur, eoq; discrimine, ac timore uiuere, nisi se cum suis omnibus perire malit. Age uerò, alios circumquaq; mortales proximos illi circundemus, qui haudquaq̃ patiantur alterum alteri dominari, quanta eum inopia, quanta angustia rerum, & difficultate astrictum putabimus, qui, uelut carcere quodam clausus est? Hæc planè conditio est ipsius tyranni, taliq; carcere perpetuò coercetur, semper fame, semper timore uexatus, nunq̃ sibi imperans, nunq̃ usq; eò compos sui, ut egredi usq̃ liceat, nec respicere quidem quod placeat liberũ est: uerùm ita inclusus muliebrem uerius uitam agit, q̃ uirilem. Hæc inter cætera huius uiri mala, hoc minimum est, quòd, cum sibiipsi imperare non queat, alijs dominari enititur. quod perinde est, ac si imbecilli quis, atq; ægro corpore, suæ ualetudinis, & salutis negligens,

alienæ sanitatis satagere incipiat. Qua de re quis omnium, quæso, grauiori seruituti illigatus est, quàm tyrannus? cuius appetitus, atq; libidines nulla industria, nullæ opes implere ualeant, semper in mœrore, semper in angustia, semper in desiderio, quo ipso animus maximè inops existit, exinde inuidus, iniustus, omnis amicitiæ expers illos siquidem affectus, cũ iam antea accepisset, tunc multò magis ex obtentu tyrannidis adeptus est: ex quo etiam est consequens, infortunatum eum esse, & infœlicem. Adde etiam, quod qui, aut fortuna, aut casu in sublime euehũtur; sæpenumero miserabili ruina in infima recidunt: quod adeò sua sponte conspicuum est, non ratione tantùm, uerùm etiam sensu. Atq; adeò in huius sermonis compendio, & ciuitatum superiorum ordo, & earum ipsarum fœlicitatis, infœlicitatisq; gradus, ac series, necnon eorum, qui in his ipsis dominantur, conditio manifesta est: ita ut beatissimus oĩum sit probus rex, miserrimus, ac detestatissimus tyrãnus. Atq; hactenus de ciuitatũ illarũ natura, & mutatione inter se, hominumq; etiam similium à Platone disputatum est.

POTEST autem aduersus ea, quæ diximus opponi, ut si uerum sit, quod à Platone dictum est; scilicet harum ciuitatum eam esse rationem, ut alia alij cõtraria sit, quemadmodum inter se optima ciuitas,

& tyramnica sunt contrariæ: quoniam inter talia cō traria mediū intercedere necesse esse, uideatur uelle harum ciuitatum inter sese commutationem non nisi ordine fieri. quod tamen hic non ita est, cum non per media commutatio fiat, ut à natura fieri solet. Natura etenim ipsa non, nisi per media, quæ intercurrunt contraria, aut conciliat, aut permutat.

ENIMVERO res ipsæ, de quibus tractatur, uoluptatis sunt tantùm non naturæ: undè quodāmodò his ipsis in ciuitatibus etiam singulis oīum, quas descripsimus naturæ cōprehenduntur, ea scilicet facultate, ut quæuis in aliā quālibet transferri possit, atq; mutari. Dicimusq; hanc qualemcunq; ciuitatū transmutationem à Platone positā, ita non intelligendā esse, tanquā oīno necessaria sit, uerùm tantūmodò, q, ita frequentius accidat. cuius rei causa est, quoniā, si in ciuitate quis ab ineūte uita instituatur illius ipsius ciuitatis moribus, tametsi natura ipsa sit maximè legibus illis cōtrarius, nihilominus tāta institutiōis illius, atq; educationis uis est, ut imbutus ipse ciuitatis moribus à natura sua, ciuitati illi contraria, recedat maxima ex parte: ita ut, siqd à ciuitatis moribus discrepet, nō eo usq; tamē, ut nō possit ad illius ciuitatis mores trāsferri. quæ ipsa ēt est causa, q, nulla sit tam praua, tam peruersa hominis natura, quæ institutiōe

non poßit ad humanas uirtutes formari. Nonnunq̃ uerò, raro admodum tamen, id prohiberi potest: quod quidem in prima huius scientiæ parte iam probatum est. ibi etiam comprobatum est, uiam ad actiuas uirtutes aſſequẽdas unam, consuetudinem scilicet, esse: quemadmodum ad speculatiuas scientias doctrinam ipsam, seu disciplinam. Ergo homo, si in mores alios, quàm quibus imbutus est redigetur, hoc nisi consuetudine, legibus, atq; institutis uariatis fieri nõn põt. At uerò in Repub. præsertim quidem in optima illa, non statim leges, consuetudinesq; mutantur, ob usum scilicet diutinum uirtutis, moresq; ipsos optimos, cõfirmatosq;, in qbus sunt ciues exercitati, atq; instituti: immò uerò dum mutantur, sensim id fit, nec nisi in similiores, ac propiores primùm transeunt: ac ita necesse est affectus ipsos, atq; habitudines, seruato deinceps ordine subinde immutari, quousq; ad supremã corruptionem peruentum sit, in qua, uelut in extremo omnium graduum pessimi, & perditißimi mores insunt. Exẽplum autem horum omnium facilè est ex his moribus colligere, qui haud ita pridem apud nos cœpere, & iam annum quadragesimum progreßi, in primisq; per potentißimos quosq;. ex quo enim status ambitiosus irrepsit, in quo enutriti illi sunt, iam, etsi in paucißimis eorũ, optimæ ciuitatis mores, ac studia

remanserint, præsertim in uiro uirtute institutorum legalium prædito. Deniq; cum superiora illa Plato absoluit, cupiditates quidem ipsas inter se ita cōparat, ut palàm sit, quæ quenq; istorum consequatur: quæ sanè comparatio sic absolutior est, & plenior.

QVIBVS explicatis demum ipsius de partibus huius scientiæ necessarijs sermo terminatur, quod nos declarare in animo habuimus. Itaq; inquit Plato cum uires, (seu mores) animæ tribus uideantur comprehendi generibus, quot sunt etiam ciuitatū distincta inter se genera, prima est pars animæ, qua homo sapientiam amat, & affectat. Secunda, qua finem diligit, partim moderatè, ut ambitiosus: partim nimiū, & in excessu, ut tyrannus. Tertia additur, quæ concupiscentiæ est, utilitatem maximè affectans. Voluptatum idcirco genera tria esse necesse est, quæ unicuiq; horum correspōdent: cum nemo ambigat ipsas uoluptates, ueluti quandam umbram corpus insequentem, eas illa insequi. Hic autem Plato, ad harum uoluptatum indagationem, quæ uidelicet earū eligibilior sit, utitur argumentatiōe topica. Ita enim inquit, si ex istis tribus hominum generibus unumquemuis interroges, quæ uoluptas illarum trium dulcissima esset? equidem suam quisq; duabus reliquis anteponet. Deinde subdit ipse insignem quēdam locum, qui

in secundo Topicorum libro ab Aristotele explicatus est, dicitq; in hũc modum, Delectum, atq; iudiciũ sapientis cæterorum sententia uerius esse, atq; præstantius. Idq; sic probat, quòd duo præstantißima ad iudicandum, ac examinandum instrumẽta penes sapientem solùm sint, ea autem experientia, & ratio appellantur. ergo philosopho in diiudicandis, deligendisq; uoluptatibus, tum ratione, tum experiẽtia credendum est. Et experientia sanè uoluptatum, quam iam inde à pueritia sumpsit dotatus est, reliqui duo nullam omnino sapientiæ experientiam, nullam uoluptatis illius sensum perceperunt: atq; id de experientia. De ratione. quis omnium tãdem ratione, nisi Philosophus res inspicit? nam uulgus ipsum quo tandem modo oblectamenta maximè percipit, nisi cum doloris aliquid contrarij sustinet? ut ægrotos tandem ita sanitatem laudare uidemus, ut nihil dulcius, nihil amabilius esse fateantur: ut sanitatis ipsius sensum, tum demum habere uideantur, dum morbo aliquo laborant. Similiter opulentiæ summæ sunt in paupertate extrema laudes: & tamen nihilomagis necesse est rebus suauibus per se, ut tales sint, aliquid contrarium, atq; molestum antecedere, uelut palàm in uidẽdi, audiendiq; sensu, ac cæteris fieri uidemus: ea multò etiã præstantiora ea delectamenta putanda

ſunt, quæ ipſa, ut ſentiantur contrario aliquo præcedente non indigent. Hunc uerò ſermõem aliquantò prolixius Plato extrahit, id tantũ ut probet quantũ ignorantia omnes homines, præter Philoſophum, uel ipſis in uoluptatibus æſtimandis hallucinantur, quantumq; ea in parte cæteris philoſophi præſtẽt. Verùm ea ratio, qua utiturnihil habet cũ demonſtratiõe cõe, ob idq; eſt à nobis magna ex parte prætermiſſa: & tantùm ex rationibus ipſius exponendũ accepimus, quantũ nobis demõſtratiõis ſpeciem hẽre uidebatur.

EST enim poſt aliquod interuallũ, hac ratione uſus, fames, & ſitis, quemadmodum corporalis habitudinis quædam exinanitiones ſunt: ita ignorantia, atq; imprudentia ſunt quædam animi uacuitas, & inanitio. Neq; aliter animi peritia, atq; intelligentia replẽtur, quàm alimentis corpora reficiuntur. Ea aũt meritò præſtantior, atq; ſolidior repletio eſt, quæ ex eo quod præſtantius eſt, & melius conficitur: id enim quod ita præſtat aliquantò uerius, aliquantò maius eſſe uidetur. Atqui res ipſæ tantò excellẽtiores ſunt, ac uerioris, purioriſq; ſubſtantiæ, quò magis ad res appropinquant, quæ ſunt æternæ, infinitæ, immortaliſq; ueritatis, & perpetuò manẽt: contrà de his, quæ maximè diſtãt ſentiendũ eſt. qua rõne id, quo animæ defectus, & uacuũ illud qualecunq; eſt, expletur, mul

piditatibus obsecundent, ita sanè citra controuersiã uehementius, ac præter modum in uoluptates huiusmodi se dabit non modicè, ut de patre diximus. ipse enim non habet è diuerso, qui se in alterum extremũ retrahat: nec certè ei contingit in quoscunq; incurrere, à quibus ulla opera reprimatur, quin potius omnes, quibus occurrit offẽdit authores libidinis suæ, atq; uoluptatis, qui eum etiam ad dominandum inuitent, incendantq; omni studio. quibus certè rebus fucum peiorem, ac deteriorem fieri planũ est ijs, à quibus solẽt apum examina uexari. Ipse siquidem, dum se in uoluptates deuoluit supuacaneas, ut sunt ebrietas, unguentorum, ac rerum odoratarum inane studium, & quod breuius dicatur, cuiuscunq; generis sint oblectamenta, ac maximæ consuetæ hominibus uoluptates: dum igitur in eas se præcipitat, & immergit, quasi ex seipso, idest, à ratione, & mente excedit: atq; ita extra se positus cupiditatibus illis agitatus, stimulatusq; fucis quidẽ etiam ipsis, furit planè, ac summè pturbatus in insaniã, ac dementiã quãdam dæmoniacã conuertitur. qua etiãnum percitus, si quas sanas intus opiniões, aut uoluptates frugales reliquas offenderit, euellit penitus, atq; abijcit. Ergo tyrannus hmõi (eum aũt intelligo, qui præstantioris aĩæ partis prorsus est negligẽs,) furioso, atq; ebrio

tellectus, ac mētis oppressu persimilis est. Ac sanè hunc modū furiosus nō tantùm ad imperiū hominū spirabit, sed deorum etiā immortalium dominiū, si possēt, sibi acquirere conaretur. Et in hunc quidem modū tyrannus nō perperā descriptus sit: nec quæ à nobis cōmemorata est eius ex populari cōmutatio cōtraria uidetur, aut aliena. erit aūt qualis à nobis descriptus est, tum maximè, quādo, uel natura ipsa, uel studijs in eū concurrant oīa, quæ à nobis enumerata sunt. Hæc aūt ut sunt à Platone explicata, mox dissererere īcipit, huius ipsius uiri, de quo dicimus, quæ rō sit uitæ, qui mores, quæ cōsuetudo. ubi certè illū inter uoluptatū oīum abundantiam, & aculeū debacchari ostēdit, ad uoluptates oīa cōposita, ut sunt deambulatiōes, porticus, balneæ, spatia, gymnasia, theatra, & (ne multis) indulgere quidē oībus quæ amorē istum impudentē, uenereū, atq; immoderatū confirmant: q amor in ipso maximè uiget, habetq; in reliquis animi partibus dominiū, ac regit, ut nauē gubernator ad libitū regere solet. Ac uir equidē talis, nunquam asciscendi nouas uoluptates, ac prioribus adiungēdi desistit: quin nouæ in eo quotidie libidines oriūtur, ut quod in arboribus alienigenæ germina pullulent, & alia id genus. Quibus oībus non sine ingenti sumptu obtemperari poterit. ac demū sit quāuis opulentus,

& locuples, nihilominus omne confestim patrimoniũ prodiget: moxq́;, cũ præsenti semptu indigeat, necesse erit pecunias fœnori accipere, & multa necessaria ab aliis mendicare: cumq́; semper ulterius instantes cupiditates incitent, ad ea etiam, quæ assequi nõ possit, & præsertim amor ille insolens uenereus urgeat, qui reliquis cupiditatibus ipse imperatur: eò usquè (quẽadmodum inquit Plato) ut nihil sit, quod concupiscere ille nõ audeat, nec se coerceat, adeò ut, & cõ lũborum educatione oblectari etiam non negligat. Qua de re unum de duobus illi accidere necesse est, aut eum quæcunq; desiderat ratione qualicunq; usurpare: aut ingẽti tristitia, immanibusq́; doloribus affici, haud minoribus certè, quàm quibus uel parturiẽs mulier. uel quiuis ægrotus maximè cruciatur. quòd si partẽ patrimonij cõcessam iam sibi à parẽtibus prodegerit, amplius ei siquid supererit efflagitare, & in uoluptates inhonestas erogare nõ uerebitur: quòd si minimè illi assensi fuerint, ad blãditias primùm, mox ad furta, postremò ad uim, ac paternæ pietatis uiolatiõem se cõferet. cui impietati aliquantò obstinacius, si se parentes opposuerint, aduersus eos ipsos tyrannum, omnis officij immemor aget: ut neq; tandem, si res ita tulerit, paterna cæde abstineat nefarias manus. quod genus flagitij passim nos p̱ ciuitates no-

s uidimus contingere. Ad hæc, tyrannicus ille
us, si cuius non necessarij amore captus sit, ac eo-
 maximè, qui delinquentem eum, & adiuuant, &
nt: illi certè uidebitur non iniquum esse eorum
tia amicos ipsos necessarios explodere, maiores
cet suos, auos: parentesq; eorum ipsorũ, quos mi-
necessarios amat nimiũ arbitrio, ac libidini sub-
t. Atq; ea demum eorum fortuna est, quibus aut
ura, aut moribus filius tyrannus efficitur. Con-
ptis deniq;, ac profusis parentum facultatibus, cũ
l ipse tantum consequi posit, quo magnitudinem
ditatum expleat, sacra, ac templa tandem diri-
, insessisq; itineribus uiatores, quot incident spo-
t, prædas undecumq; poterit aget: ac deinceps
i temporis processu magis, magisq; adaugebun-
:upiditates, maximeq; imperator ille reliquarum
r uenereus, inhonestus dominabitur: adeò ut, quæ
à tempore pueritiæ, dum sub legibus paternis
tueretur, bonæ opiniões supererant, penitus euel
ur. Erat autem à principio in populari instituto,
ita educatus: nunc uerò interuentu tot furiosarũ
linum, talis est uigilans (ut Plato inquit) qualis
 dormiens erat, nullius rei abstinens, nulla reli-
ie, nullo cuiusq; rei timore deterritus. Quoties
 aliquot tales ĩ ciuitate populari fuci, seu coorti

ſunt, ſeu aliunde confluxerint, qui inter cæteros potentia, atq; facultatibus ad uoluptates præualeat à reliquis tyrannus conſtituitur omnium, ac dominus, idq; imprudentis populi conſenſu, & auxilio. Sic autem conſtitutus, uelut ſuperius patrem ſibi, ac matrẽ ſubiecit, ſic hic quoq;, & patriam ſuam, ac omnium maiorum ſuorum matrem ciuitatem, toto conatu ſubiget. Si uerò pauci in ciuitate faci tales exiſtãt, quos probi ciues increpent, tunc potentiſſimum ſibi ducem ex ſuo corpore conſtituunt, aut foris bellum gerunt, aut domi omne genus flagitiorum exercent, parietes fodiunt, ad cædes, ad rapinas cõuertuntur.

QVICVNQVE præterea tyrannus eſt, hac quidem natura eſt, ut nullum ipſe ciuium uerè diligat, neq; ipſi inter ſeſe diligere ſtudeant. Quocirca adminiſtratio ipſa tyrannica iniqua eſt, & iniuſtiſſima, cum ſit maximè contraria ei ciuitati, quam nos ſuperius primam, atq; optimam deſcripſimus, à qua hæc plurimùm, uelut peſſima diſtat. Eſt quidem certè regnum omnium ſtatuum beatiſſimum, atq; optimum. Iccirco, cum non aliter ciuitas à ciuitate, quàm uir à uiro diſcrepet, conſequens eſt, ut nemo, neq; rege ſit optimo beatior, neq; tyranno miſerior eſſe poſſit. Etſi ciuitatis ad aliam ciuitatem collatio clarior ſit, quàm uiri alicuius ad alterum, nihilominus

tamen, si utrobiq; una, atq; eadem comparatio est, ex illa ciuitatum inter se, etiam hæc uirorum comparatio clara fiet. ita enim, dum quæ ciuitatis propria sunt natura, & quæ præterea accidunt, cognouerimus, facilè erit uiri quoq; similis iudicium ferre.

ATQVI *nibil est manifestius, quàm tyrannicã ciuitatem maximè omnium seruitute opprimi, atq; à libertate abesse quãplurimum: sic quoq; certißimũ est tyranni ipsius animũ omni seruitute, atq; indignitate opprimi, utpote in quo pars ipsa uilißima, ac fœdißima dominium obtineat, reliquis, quæ præstantiores sunt, seruientibus.* Serua *insuper ciuitas, uelut alieni iuris, minimè id, quod uult, aut cupit, põt agere: aut fortè, si agat id, minimum quidem, ac nullius momenti esse necesse est. Tyrannorum similiter animus, uelut durè, & miserè seruiens, semper lamentatione, semper mœrore, semper tristitia, ac rerum omnium inopia laborat. Etenim ciuitates tyranno subditas inopes quidem esse, neq; unq̃ necessarijs affluentes esse constat: ita quoq; tyrannicus animus ubiq; inops, ubiq; famelicus, atq; indigens. & quemadmodum (ut inquit Plato) ciuitas, quæ sub tyrannide est, omnia formidat: sic tyrannus ipse nunquàm esse sibi in tuto uidetur. Et quemadmodum illic frequentiores querimoniæ, frequentiores fletus,*

ac gemitus, quàm usq̄ gentium esse solent: sic nemo cupidinibus magis pniciosis, magisq; luctuosis, quàm tyrannus afficitur. In eumq; morē Plato ciuitatibus ipsis uiros illarum aßimiles cōparat. & quandoquidē (ut dictum est) similitudo, quæ inter optimam, & tyrannicam intercedit, apertior est, quàm quæ inter similes illis uiros: ob id, uelut exēplo tyranni ipsius naturam, atq; conditionem exposuit. Etenim tēporibus illius magno in honore, & frequenti usu erat imperiū tyrannicum: quod etiam erat poetarum carminibus decantatum, & celebratum, quasi liberum quoddam, ac legitimū dominium, iustumq; esset. Ipse quoq; poetas nō paucos in his nostris ciuitatibus natos cognoui, qui hoc dominij genus optimum esse putarent, & in primis requirerent, utpote in quo suam quandam dignitatem, auctoritatemq; retinerent.

DICIT præterea Plato, nihil obscurum esse tyrannum se erga ciues ita gerere, qualiter erga seruos dominum: ut scilicet opulentum quēpiam esse fingamus, & mancipijs in primis eum abundare. quæ ideo non sunt formidabilia isti, quia fretus sit reliquis ciuibus suis, quos duplo plures, quàm seruos, eosq; liberos omnes habet. Quòd si seorsum ab alijs ciuibus cum uxore, ac liberis, facultatibusq; omnibus inter tot seruos habitaret: tunc, utpote ubi nullū à liberis

hominibus

hominibus auxilium præsens, prōptumq; esset, illum nónne par fuerit de se in primis, de uxore, de liberis timere? deq; rebus suis omnibus, tanq̄ omnia illa ob seruos uersentur in discrimen? Ac tandem quid faceret aliud, nisi nōnullis ex seruis ipsis adblandiretur, ac polliceretur quāplurima, cogetur tandem oēs, uel aliquos seruos claudere, eorumq; aliquos quādoq; ipse uinculis ligare, multaq; illis necessaria parare, ac nulla apparente ratione ad id cogente, numerare. Et certè eo se modo gerere cogitur, eoq; discrimine, ac timore uiuere, nisi se cum suis omnibus perire malit. Age uerò, alios circumquaq; mortales proximos illi circundemus, qui haudquaq̄ patiantur alterum alteri dominari, quanta eum inopia, quanta angustia rerum, & difficultate astrictum putabimus, qui, uelut carcere quodam clausus est? Hæc planè conditio est ipsius tyranni, taliq; carcere perpetuò coercetur, semper fame, semper timore uexatus, nunq̄ sibi imperans, nunq̄ usq; eò compos sui, ut egredi usq̄ liceat, nec respicere quidem quod placeat liberū est: uerùm ita inclusus muliebrem uerius uitam agit, q̄ uirilem. Hæc inter cætera huius uiri mala, hoc minimum est, quòd, cum sibiipsi imperare non queat, alijs dominari enititur. quod perinde est, ac si imbecilli quis, atq; ægro corpore, suæ ualetudinis, & salutis negligens,

N

alienæ sanitatis satagere incipiat. Qua de re quis omnium, quæso, grauiori seruituti illigatus est, quàm tyrannus? cuius appetitus, atq; libidines nulla industria, nullæ opes implere ualeant, semper in mœrore, semper in angustia, semper in desiderio, quo ipso animus maximè inops existit, exinde inuidus, iniustus, omnis amicitiæ expers illos siquidem affectus, cũ iam antea accepisset, tunc multo magis ex obtentu tyrannidis adeptus est: ex quo etiam est consequens, infortunatum eum esse, & infœlicem. Adde etiam, quod qui, aut fortuna, aut casu in sublime euehũtur, sæpenumero miserabili ruina in infima recidunt: quod adeò sua sponte conspicuum est, non ratione tantùm, uerùm etiam sensu. Atq; adeò in huius sermonis compendio, & ciuitatum superiorum ordo, & earum ipsarum fœlicitatis, infœlicitatisq; gradus, ac series, necnon eorum, qui in his ipsis dominantur, conditio manifesta est: ita ut beatißimus oĩum sit probus rex, miserrimus, ac detestatißimus tyrãnus. Atq; hactenus de ciuitatũ illarũ natura, & mutatione inter se, hominumq; etiam similium à Platone disputatum est.

POTEST autem aduersus ea, quæ diximus opponi, ut si uerum sit, quod à Platone dictum est; scilicet harum ciuitatum eam esse rationem, ut alia alij cõtraria sit, quemadmodum inter se optima ciuitas,

& tyrannica sunt contrariæ: quoniam inter talia cõtraria mediũ intercedere necesse esse, uideatur uelle harum ciuitatum inter sese commutationem non nisi ordine fieri. quod tamen hic non ita est, cum non per media commutatio fiat, ut à natura fieri solet. Natura etenim ipsa non, nisi per media, quæ intercurrunt contraria, aut conciliat, aut permutat.

ENIMVERO res ipsæ, de quibus tractatur, uoluptatis sunt tantùm non naturæ: undè quodãmodò his ipsis in ciuitatibus etiam singulis oĩum, quas descripsimus naturæ cõprehenduntur, ea scilicet facultate, ut quæuis in aliã quãlibet transferri possit, atq; mutari. Dicimusq; hanc qualemcunq; ciuitatũ transmutationem à Platone positã, ita non intelligendã esse, tanquã oĩno necessaria sit, uerùm tantũmodò, q. ita frequentius accidat. cuius rei causa est, quoniã, si in ciuitate quis ab ineũte uita instituatur illius ipsius ciuitatis moribus, tametsi natura ipsa sit maximè legibus illis cõtrarius, nihilominus tãta institutiõis illius, atq; educatiõis uis est, ut imbutus ipse ciuitatis moribus à natura sua, ciuitati illi contraria, recedat maxima ex parte: ita ut, siq̃d à ciuitatis moribus discrepet, nõ eò usq; tamẽ, ut nõ possit ad illius ciuitatis mores trãsferri. quæ ipsa ẽt est causa, q. nulla sit tam praua, tam peruersa hominis natura, quæ institutiõe

non poßit ad humanas uirtutes formari. Nonnunq̃ uerò, raro admodum tamen, id prohiberi potest: quod quidem in prima huius scientiæ parte iam probatum est. ibi etiam comprobatum est, uiam ad actiuas uirtutes aſſequẽdas unam, consuetudinem scilicet, esse: quemadmodum ad speculatiuas scientias doctrinam ipsam, seu disciplinam. Ergo homo, si in mores alios, quàm quibus imbutus est redigetur, hoc nisi consuetudine, legibus, atq; institutis uariatis fieri non pōt. At uerò in Repub. præsertim quidem in optima illa, non statim leges, consuetudinesq; mutantur, ob usum scilicet diutinum uirtutis, moresq; ipsos optimos, cōfirmatosq;, in qbus sunt ciues exercitati, atq; instituti: imm ò uerò dum mutantur, sensim id fit, nec nisi in similiores, ac propiores primùm transeunt: ac ita necesse est affectus ipsos, atq; habitudines, seruato deinceps ordine subinde immutari, quousq; ad supremã corruptionem peruentum sit, in qua, uelut in extremo omnium graduum peßimi, & perditißimi mores insunt. Exẽplum autem horum omnium facilè est ex his moribus colligere, qui haud ita pridem apud nos cœpere, & iam annum quadragesimum progreßi, in primisq; per potentißimos quosq;. ex quo enim status ambitiosus irrepsit, in quo enutriti illi sunt, iam, etsi in paucißimis eorũ, optimæ ciuitatis mores, ac studia

remanserint, præsertim in uiro uirtute institutorum legalium prædito. Deniq; cum superiora illa Plato absoluit, cupiditates quidem ipsas inter se ita cõparat, ut palàm sit, quæ quenq; istorum consequatur: quæ sanè comparatio sic absolutior est, & plenior.

QVIBVS explicatis demum ipsius de partibus huius scientiæ necessarijs sermo terminatur, quod nos declarare in animo habuimus. Itaq; inquit Plato cum uires, (seu mores) animæ tribus uideantur comprehendi generibus, quot sunt etiam ciuitatũ distincta inter se genera, prima est pars animæ, qua homo sapientiam amat, & affectat. Secunda, qua finem diligit, partim moderatè, ut ambitiosus: partim nimiũ, & in excessu, ut tyrannus. Tertia additur, quæ concupiscentiæ est, utilitatem maximè affectans. Voluptatum idcirco genera tria esse necesse est, quæ unicuiq; horum correspõdent: cum nemo ambigat ipsas uoluptates, ueluti quandam umbram corpus insequentem, eas illa insequi. Hic autem Plato, ad harum uoluptatum indagationem, quæ uidelicet earũ eligibilior sit, utitur argumentatiõe topica. Ita enim inquit, si ex istis tribus hominum generibus unumquemuis interroges, quæ uoluptas illarum trium dulcissima esset? equidem suam quisq; duabus reliquis anteponet. Deinde subdit ipse insignem quẽdam locum, qui

in ſecundo Topicorum libro ab Ariſtotele explicatus eſt, dicitq; in hūc modum, Delectum, atq; iudiciū ſapientis cæterorum ſententia uerius eſſe, atq; præſtantius. Idq́; ſic probat, quòd duo præſtantiſsima ad iudicandum, ac examinandum inſtrumēta penes ſapientem ſolùm ſint, ea autem experientia, & ratio appellantur. ergo philoſopho in diiudicandis, deligendisq; uoluptatibus, tum ratione, tum experiētia credendum eſt. Et experientia ſanè uoluptatum, quam iam inde à pueritia ſumpſit dotatus eſt, reliqui duo nullam omnino ſapientiæ experientiam, nullam uoluptatis illius ſenſum perceperunt: atq; id de experientia. De ratione. quis omnium tādem ratione, niſi Philoſophus res inſpicit? nam uulgus ipſum quo tandem modo oblectamenta maximè percipit, niſi cum doloris aliquid contrarij ſuſtinet? ut ægrotos tandem ita ſanitatem laudare uidemus, ut nihil dulcius, nihil amabilius eſſe fateantur: ut ſanitatis ipſius ſenſum, tum demum habere uideantur, dum morbo aliquo laborant. Similiter opulentiæ ſummæ ſunt in paupertate extrema laudes: & tamen nihilomagis neceſſe eſt rebus ſuauibus per ſe, ut tales ſint, aliquid contrarium, atq; moleſtum antecedere, uelut palàm in uidēdi, audiendiq; ſenſu, ac cæteris fieri uidemus: ea multò etiā præſtantiora ea delectamenta putanda

sunt, quæ ipsa, ut sentiantur contrario aliquo præcedente non indigent. Hunc uerò sermōem aliquantò prolixius Plato extrahit, id tantū ut probet quantū ignorantia omnes homines, præter Philosophum, uel ipsis in uoluptatibus æstimandis hallucinantur, quantumq; ea in parte cæteris philosophi præstēt. Verùm ea ratio, qua utitur nihil habet cū demonstratiōe cōe, ob idq; est à nobis magna ex parte prætermissa: & tantùm ex rationibus ipsius exponendū accepimus, quantū nobis demōstratiōis speciem hēre uidebatur. EST enim post aliquod interuallū, hac ratione usus, fames, & sitis, quemadmodum corporalis habitudinis quædam exinanitiones sunt: ita ignorantia, atq; imprudentia sunt quædam animi uacuitas, & inanitio. Neq; aliter animi peritia, atq; intelligentia replētur, quàm alimentis corpora reficiuntur. Ea aūt meritò præstantior, atq; solidior repletio est, quæ ex eò quod præstantius est, & melius conficitur: id enim quod ita præstat aliquantò uerius, aliquantò maius esse uidetur. Atqui res ipsæ tantò excellētiores sunt, ac uerioris, puriorisq; substantiæ, quò magis ad res appropinquant, quæ sunt æternæ, infinitæ, immortalisq; ueritatis, & perpetuò manēt: contrà de his, quæ maximè distāt sentiendū est. qua rōne id, quo animæ defectus, & uacuū illud qualecunq; est, expletur, mul

tò uerius quidẽ est, & melius, q̃ id, quod corporis eua-cuatiõi summittitur. Neq; id sanè iniuria, cum anima ipsa sit æternarum rerum substantiæ multò magis cognata, multò magis propinqua, quàm corpus, eò ipso quòd illi ad cognitionem, atq; uoluptatem subiectum est, æterno atq; immortali. nam hic in anima repletionem sapientiam intelligimus, atq; cognitionem.

AD hæc, quò quid uerius est, quò præstantius, atq; durabilius quid est, eò huius ipsius uoluptas est optabilior, siue de intellectus delectatione intelligamus, siue de alia quauis. Iam uerò aliæ omnes delectationes momentaneæ sunt, & quasi puncto temporis corrumpuntur, propterea quòd sunt contrarijs suis ubiq; permixtæ: intellectus uoluptas nihil, quod usq̃ sibi aduersetur reperit, eáq; ratione, aut æterna est, aut, si fortè intereat, non ex contrario id fit, sed ex uariatione quadam, ac mutatione, quæ ei oboritur. Hæc autem Platonis ratio omnino (ita me Deus amet) demonstratiua est.

DICIT præterea uoluptates ipsius intellectus ideo pro maiori parte præstãtiores reddi, quia intellectus eas efficit. id uerò quod est cã, ut aliquid sit præstans bonum, id ipsum quidem longè præstantius erit, & melius. consequens ergo est, ut iudex (scilicet intel-

lectus) adipiſcatur, & cognoſcat maximè, atq; optimè omnes uoluptates: hoc autem uerum eſt. At *ratio illa, qua utitur, ſcilicet quod id, quod eſt cauſa ut aliquid ſit præſtans, illud idem præſtantius erit, probabilis quidem ratio eſt, & famoſa, nõ demonſtratiua, ut* Galenus *putabat, dialecticæ imperitia deceptus: qui has omnes* Platonis *rationes demonſtratiuas eſſe aßerit, cum una tantùm, quam oſtendimus, demonſtratiua ſit inter omnes, quibus comparandis, diiudicandisq; inter ſe uoluptatibus utitur.*

DEVS *tibi optimus maximus uitam diu proferat, ac honorem, uir præſtantiſsime.* Hæc *uerò eſt diſputationum ad ſcientiam huius ciuilis diſciplinæ ſpectantium ſumma, earumq; neceſſarium in hac parte explicanda, quam tres noſtri compendij partes* Platonicæ Reipub. *attributæ ſunt complexæ. Idq; totũ in quam potuimus breuiſsimam orationem contulimus, quòd nobis tẽporis quoq; facultas fuit anguſtiſſima. Idq; meo iudicio ſumus aſſequuti, uerumq;* Platonici *ſenſus intellectum, ueſtro in primis auxilio, quorum hac in arte ſotietas, ubicumq; opus erat, fuit mihi (ut ſemper aliâs) peropportuna. Neq; enim hac ſolùm in re, ueſtra fuit mihi opera utilis: ne id quidẽ quicquid eſt, quod* Dei *immortalis benignitate ſortitus ſum humanæ, uel facultatis, uel honeſtatis, ſine*

adiumento uestro, sine studio mihi usq̃ constitisset. Quod autem uos intelligere uelim uiri præstantissimi, quorum splẽdorem, ac gloriam deus q̃longissimè proroget: decimus Platonis liber huic ciuili, quã tractamus disciplinæ nihil admodum conferat. Quid poeticæ primordia ad hanc ipsam possint cõducere, quibus neq; finis ullus constat, neq; per ipsa ueram adipiscimur scientiam? idq; iam alibi, & hic lucidius explicatum est. Mox paulò ille suasorias inductiões, ac rationes locis quibusdam probabilibus deromptas subdidit, quibus animam immortalem esse probaret. Et infert deinde fabulam, quæ designata eorum animis loca describat, quorum in gustus, ac tactus, reliquorumq; sensuum illecebris, dum uiuerent spectabilis fuit continentia. Rursum ubi uoluptariorum, ubi flagitiosorum animæ, ubi fraudes, ubi scelera puniãtur. Enimuerò iam nos antea sæpius prædiximus, istiusmodi fabulas non esse alicuius momenti. His.n. quæcunq; uidentur uirtutes cõparari, aut ueræ uirtutes non sunt, aut si uirtutes dici debẽt, uirtutis ipsius nomen æquiuocum esse oportebit. Adde etiam, quòd hmõi figmenta q̃maximè à cõi ratione absunt: quod iam satis à nobis dictum esse arbitror, quo loco de toto imitandi genere diximus. Etenim Platonem uideri eam fictam, fabulosamq; rationem ingerere,

quæ tamen nihil ad humanam probitatem necessaria sit: neq; uerò ita utilis, ut facilius ad uirtutem mortalibus iter aperiat. Quippe quòd homines non paucos cognoscimus, qui suis ipsi legibus, atq; moribus freti expertes planè, & rudes istarũ fictionum, nihil uirtute, nihil uitæ instituto professoribus taliũ historiarum concesserint. Sunt tandem hoc in genere (fateor) ueteres illi inter se conflictati: sed in eo etiã anxiè (nec mirùm) & perplexè Plato uersatus est. At uerò, neq; primo Reipub. libro rem, nisi localibus argumentis agit haud unq̃, nisi ubi fortè accidat rationibus demonstratiuis usus: & idem ipse factitat in secundi libri præfatione, qua de re nihil eorum prorsus attigimus.

¶FINIS.

Errata insigniora, quæ Typographorum incuria obrepserunt: quorum prior numerus paginæ faciem, posterior lineam signat.

B.1.21. *sin aũt.*B.ij.2.2.*Gallis, alijsq́;*.19 *uerùm quandoq;*.23.*primis, si non.*B.iiij.1.16.*non inde est*.17.*sed cognit*.2.2.*deamet,&*.3.*oderit*.14.*iugi exer-*. B. v. 1.1.*illiusq́; præscriptum*.8.*siqui idonei*. 2. 3. *quæ uerò sunt*.4.*stantur.Ex his*.6.*sa: falsa,ut*.B.vi.1.19.*erãt*. B.viij.1.4 *ac siquid luctuosum ei con*.C.ij.1.4.*ebrios nec deliros*.14.*iuuat,assolita*.19.*imitationis actio*.C iij.1.24.*quisq; in*.2 .22.*continere debet,cùm*.D. ij.1. 11.*custodem,bona*.2.22. *seu fœlices*.23 *seiungitis*. D iij.1.10.*aut expeditiß*.24.*recipiant*.D.vi.2.9.*constituatur,* . D.vij.1.2.*Qui*.3.*uenire?* 15.*Misit me aiunt,* 2.5.*comparatus est*.17.*innouetur*.D.viij.1.6.*particulares*.9.*uita sequatur & appetat,quod simile*.2.10.*humanum ani-*.E.1.1.*à nobis*.7.*minutulos illos*. E. ij.1. 23.*poterit*.E.iiij.*impulsus in*.E.vij.1.6.*sartoriaq́;*.F.2. 1.*de hoc*.F.ij.1.8.*insolescente*.F.iij.1.1 *dicitq́;*.8.*Rem pub.comit*.F iiij.1.21. *gerenda sit* . 24. *deceátne*.F. vi 1 23.*quisq;*.F.vij.1.10.*atq; permanet:*.2.15 *qua ad-* F.viij.1.20.*enumeremus,*.G.ij.2.6.*nolunt,ut*.18 . *aduertetur,tamen in*.19.*quiddam* G.iij.1.25 *instituãtur* 2.22.*tota se*.G.vi.2.6.*poße,cùm per*.G.viij.2.12. *in-*

digent,q̃.H.iiij.1.15.perſuadeant rerum.H. vi. 1. 14. utræq;.2.24.quo pacto.H.vij.1.16. humana uoluntas præſtare.H.viij.1.13.inſtituti ſint.2 23.in intelligibilibus. I.ij.1.11.parùm numerorum, .2.14.ob facilitatem, .I.iij.2.1.atq; acumen,leges. I iiij.2. 14. dum propius.I.vi.1.18 hanc,& corrupt.2.23. quæ paucorũ dominatu. I. viij.1.13.non ab alterius.2.9.delectationes etiam,ludus aleæ, . K ij.1.1.uiuatur, atq;. 5. ſunt nũmi, .2.2.debeat.K.iiij 1.2.aliquando ex propr.2.8. familiares,ac.18.nus finem.K.v.2.22.rege appellare, q̃ inſeru.K.vi.1.8. :ijs tamen, .22.liq; auxil.2.8. ciues ſenſuum K.vij.2.5.omnes comparat. L . 2.25.iniurium.L.ij.1.2.iniuriæ uindict. 2.10.qui haud.11.putabant:. L.iij.1.20.ipſa Repub.2.12.non minor,quàm L.iiij.1.20.in quem.2.11. tranſmittet, quam maximè uelut præſtantiorem perſeq.L.v.1.3. imitati ſunt, L vi.1.2.quod minima.13.coniurare eos.L.vij.1.24.uoluptatum cùm ual.L.viij.1.8.ad diſpiciend.M.ij.2.9. eiudeferat, .M.vi.1.23. ut in arboribus alia atq; alia germina pullulant. N iiij.2.5.ipſo,quod illi.N.v.1. 5.& celebris,non.12.eſt ſententiarum ad.14.neceſſariarum.

Reliqua ſi quæ ſunt, facilè æquus Lector animaduertet.

¶ *Impressum Romæ in Campo Floræ, per. M. Valerium Doric. & Ludouicum Fratres Brixianos. Anno Domini,*

M. D. XXXIX.

NVLLA EST VIA INVIA VIRTVTI

1971